

HELTAI JENŐ
SCHERZO

MARGYART A
MAGYARNAK

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER

Scherzo.

A kitűnő író íróasztala előtt ült és mélézött. Nagyon szépen ült az íróasztala előtt, úgy, ahogy annak idején le is fotografálták. Fejét a tenyerébe hajtotta, tekintete pedig messze valahol a falak és házak mögött a fantázia színes rétjein, meseország zöld erdein járt. Előtte üres papírlapok és telt hamutartók. A cigaretták légióját pusztította el, amíg végérvényesen kisütötte, hogy ezúttal semmi sem jut az eszébe.

Így ült ott, rosszkedvűen, sőt mérgesen. A jelen pillanatban nagyon fájlalta, hogy semmi sem jut az eszébe. És ezt korántsem a kivívandó halhatatlanság érdekében fájlalta, inkább a pozitív pénzhiány miatt. Ezen az estén a kitűnő írónak egy garasa sem volt, sőt most már a cigarettája is elfogyott. Szivart keresett, azonban nem talált közönséges szivart, csak vastag, kábító havannát, amelyet még jobb időkben szerzett be. Kényszerűségből rá-

gyűjtött egy szép, koronás szivarra, amilyenre a novellahősöknek is csak vasárnap telik. És lelke mélyén halkán káromkodott, mert most egy hétkrajcáros szivarra szomjazott. Úgy érezte, hogy rögtön eszébe jutna valami, ha egy brittanikája volna és íme, neki a sors rosszvoltából csak havannát lehet szívnia, mert brittanikára nincs pénze. Elkeseredett a magyar író sorsán és szomorúan mérlegelte, mennyivel okosabb lett volna, ha véletlenül németnek vagy franciának születik.

— Most már százezreim lennének! — mondta magában. — Odakint (ezt az „odakint“-et bizonytalan mozdulattal kísérte, úgy, hogy ennek alapján bajos lett volna földrajzilag meghatározni, hogy hol van ez az „odakint“), odakint már rég révbe értem volna. Saját kastélyomban laknám, akkor és azt írnám, ami nekem jól esik, nem kellene a kenyérért dolgoznom, hanem írnék hatalmas, gyönyörű dolgokat, színdarabot, regényt,

A szomszéd ebédlő órája e pillanatban mély kongással jelentette, hogy tizenegy óra van. A ki-tűnő író magához tért álmodozásából és valamelyik kényelmes gyorsvonattal a külföldről nyomban itt-hon termett. Ijedten nézett a még mindig üres papirosra és elkezdte az agyát facsarni. Szigorúan, kíméletlenül, könyörtelenül facsarta, de hiába volt minden. Semmi sem jutott az eszébe.

— Ez nagyon kellemetlen, — mondta el-

csüggedve. — Isten látja lelkemet, bennem nem lobog az alkotás vágya; hazudnám, ha azt mondanám, hogy van valami mondanivalóm, hogy meghalok, ha most nem írhatom meg azt, ami a lelkemet dúlja. Oh, nem. Ellenkezőleg, én leplezetlen undorral ülök itt, mialatt két szobával odább kised családomban gyanútlanul szendereg. Áldott jó nőm szelíden pihen a mennyezetes ágyban, ajka körül édes mosoly játszadozik. Álmodik, álmában angyalokat láí, akik leszállnak a mennyből és halk muzsikaszó kíséretében, ezüst tálcán egy nagy kalapot hoznak neki, sokkal nagyobb, mint amilyen Csömöszlényinének van. Gyermekeim is szelíden pihennek és édesen álmodnak. Ugyanazokat az angyalokat látják, akik az imént kedves nőmnél tisztelegtek. És az angyalok korcsolyát hoznak nekik és bérletjegyet a jégre. Azután az angyalok elröpülnek, én pedig itt maradok és kifizethetem az angyalok adósságát. Nem volna-e okosabb, ha én is lefeküdném és nekem is hoznának valamit az angyalok?

A szomszéd ebédlő órája e pillanatban mély kongással jelentette, hogy éjfél van. A kitűnő író megint magához tért és fokozott ijedtséggel konstataulta, hogy még mindig nem írt egy betűt sem. Ellenben megint elherdált hatvan drága percet. Bánatosan gyűjtött rá egy újabb szivarra, amely kivételesen csak három korona negyven fillérbe került. Gyilkos szemmel méregette az üres papirost, amely

sápadtan, fehéren nézett vele farkasszemet. Körülbelül egyformán gyűlölték egymást.

— Valamikor régen — emlékezett a kitűnő író — volt egy kis könyvecském, amelybe följegyeztem a témáimat. Hátha találok benne valamit, amit még nem írtam meg? Hiszen a bőség napjaiban szorgalmas téma-hangya voltam, lehetetlen, hogy elfogyasztottam légyen mindazt a kincset, amit a könyvecskében fölhalmoztam!

Új reményre éledve, a kitűnő író buzgón kutatni kezdett íróasztalának fiókjában. Sok minden akadt itt a kezébe; kifizetett számlák, amelyeket látván, elérzékenyült; megvénült szerelmes levelek, amelyeket látván, dühös lett; mindenféle régi írássok. Csak az a bizonyos kis könyvecske nem akart előkerülni. De a kitűnő író nem lehetett megcsalni. Ő tudta, hogy az a könyvecske megvan valahol, meg kellett tehát találnia, akárhogy bujkált is előle. Meg is találta a legutolsó fiókban. Ezzel a fiókkal különösen sok baja volt, csak egy bizonyos határig bírta kihúzni. Azontúl a fiók megfeszült és nem engedett, hiába ráncigálta. A kitűnő író kínosan mosolygott, jól ismerte ezeket a fiók-tréfákat, amikor valami papiros odaszorul a fiók teteje és a hátsó lapja közé és gátat állít minden haladásnak. Türelmesen kiszedett a fiókból mindent, megbontotta a megdagadt papirosrétegeket és végül nem minden elégtétel nélkül vette észre, hogy a fiók kihúzása el-

len éppen a keresett könyvecske tiltakozott ilyen erőszakosan. Hosszú és hősies védelem után előkerült a könyvecske, meggömbülve, összegyűrve, tépett lapokkal, a csatában szenvedett sebekkel. A kitűnő író mohón kapta föl és gyorsan átlapozta. Arca lapról-lapra sötétebb lett. Végre csalódottan lökte félre a könyvet, ami téma ott föl volt jegyezve, azt már régen megírta.

A szomszéd ebédlő órája e pillanatban mély kongással jelentette, hogy egy óra van. És a kitűnő író, aki eddig legalább magában beszélt, most komor némaságba süllyedt. Néhány pillanatilag tanácsstalanul meredt maga elé, majd fölneézett a mennyezetre, mintha már csak onnan várna segítséget. Azonban idejekorán eszébe jutott, hogy fölötte egy gabonaügynök lakik, akitől nem várhat segítséget. Röstelkedve kapta el tehát tekintetét a mennyezetről és lenézett a padlóra. Most viszont az jutott eszébe, hogy alatta a háziúr lakik, akitől szintén nincs mit várnia. Végső elkeseredésében fölugrott, odament az ablakhoz és kinézett az utcára, amely fekete volt az ürességtől és a csendtől. És ott, az ablakban az író újra társalogni kezdett önmagával.

— Én most az úristentől kérhetnék egy kitűnő színdarab-témát. Egy olyan témát, ami szenzáció volna és nekem harmincezer koronát jövedelmezne. De én nem kérek ilyesmit, mert nem vagyok mohó. Vagy kérhetnék egy finom regény-témát. Egy olyan

témát, amely meghatná a kiadómat és nekem négyezer koronát jövedelmezne. De én nem kérek ilyesmit, mert én szerény vagyok. És mert szerény vagyok, nem kérek egy kétezer-, sőt egy ezerkoronás témát sem, én mindössze egy százkoronás témát kérek, egy egyszerű százkoronás témát, kerek összegben, lehet nyolcvan korona is, de legalább hatvan koronára okvetlenül szükségem van. Ezt kérem az istentől, egy jó kis témát, sok szerelemmel és kevés fáradtsággal; egy olyan témát, amit még az éjjel megírhatnék és reggelre megkapnám az ötven koronámat, mert a feleségem kalapja várhat és elvégre a gyermekeimnek sem muszáj már holnap koreszolyázniuk! . . .

Ezeket mondván, a kitűnő író egészen elágyult és alig vette észre, hogy a szomszéd ebédlő órája e pillanatban mély kongással jelentette be a két órát. A kitűnő író még egy ideig az ablaknál maradt, alkalmasint azért, hogy mindjárt kinyithassa, mihelyt az isten küldöttje megérkezik a témával. De az isten küldöttje nem érkezett meg, az ezüsttálcás angyalok ezen éjszakán úgy látszik kizárólag kalapokat, korcsolyákat és a jégre szóló bérletjegyeket hordták ki a városba, témákat nem. Ilyenformán a kitűnő író visszaült az íróasztalhoz és diszkréten csikorgatta a fogát. Bele kellett nyugodnia abba, hogy nincs témája és nem is lesz, mert ma nem jut eszébe semmi.

Ekkor, a csüggedés, a kétségbeesés tetején, hirtelen megenyhültek a vonásai. Arca derűvel vegyes ravaszságtól tündökölt. Az elfogulatlan szemlélő azt hihette volna, hogy a kitűnő írónak mégis eszébe jutott valami. És valóban, az jutott eszébe, hogy nem jut eszébe semmi és hogy ő ezt meg fogja írni és ebből éppen úgy pénzt fog csinálni, mintha valami jutott volna az eszébe.

És most már büszkén, diadalmasan nézett az üres papirosra. Mégis csak ő győzött! Még egy perc és fekete betűkkel becssteleníti meg a papiros szep-lőtlen tisztaságát. De — csodálatos! — most már nem sietett, sőt most már úgy érezte, hogy nincs is olyan nagy szüksége arra a száz koronára. Sőt egy-általában nincs rá szüksége, mert hiszen nem mu-száj mindig brittanikát szívni, néha megteszi a ha-vanna is. A fődolog az volt, hogy mégis csak jutott valami az eszébe.

És amikor a szomszéd ebédlő órája mély kongással jelentette, hogy három óra van, a kitűnő író elégedetten dörmögte:

— A mai virrasztásom nem veszett kárba . . . Igaz, hogy nem sokat dolgoztam, de akadt egy ki-tűnő témám. Nem hamarkodom el, elteszem rossz-szabb időkre, olyan időkre, amikor nem fog semmi az eszembe jutni.

Ezzel gondosan följegyezte a témát a kis köny-vecskébe, bezárta az íróasztal fiókját és aludni ment.

A síremlék.

Amikor a híres színész nő meghalt, a hálás közönség, amelynek annyi gyönyörűséget szerzett, rögtön gyűjteni kezdett a síremlékére. Még mielőtt az újságok lelkesítő szózattal fordultak volna Magyarország népéhez, a főváros már megmozdult és a kasszinókban gyűjtő-ívek keringtek. Az eset maga is tragikus volt: a híres színész nő alig huszonöt éves korában, alig hatesztendő s pályafutás után hirtelen meghalt, örök gyászba borítva az operett múzsáját. A hazai szerzők siráma egyszerűen szívtépő volt és az általános nagy szomorúságba csak a könnyező ellenprimadonnák tüntető részvéte hozott némi derűtséget. Az ifjúság, amely annyiszor fogta ki az ünnepelelt művésznő kocsiájából a lovakat, hónapokig gyász-szalagot hordott a bal karján, az irodalmi társaságok pedig emlékbeszédekkel méltányolták a művésznőnek a hazai színműirodalom föllendítése körül szerzett hervadhatatlan érdemeit.

A síremlékhez szükséges pénz rohamosan gyűlt. Csakhamar sokkal nagyobb összeg volt együtt, mint amennyi kellett. Ezen már nemcsak síremléket, hanem lovas-szobrot is állíthattak volna neki. A szoborbizottság, amely az irodalom és az összes művészetek bölcseiből alakult össze, éppen ezért úgy döntött, hogy a művésznőnek egy szoborszerű síremléket vagy ha jobban tetszik: egy síremlékszerű szobrot emeljenek. Kiírták a pályázatot és a kitűzött határidőig tizenkét becses és érdekes pályamű érkezett be. Ezek közül a zsűri — a különvéleményektől eltekintve — egyhangúlag a negyedik számú pályaművet ítélte az első díjra érdemesnek és e mű szerzőjét a kivitellel is megbízták. Az így kitüntetett szobrászban érdemes és kiváló férfiúnak adták a szép föladatot és — a különvéleményektől eltekintve — mindenki a legnagyobb mértékben helyeselte a zsűri döntését.

A kitüntetett szobrász már nem volt fiatalember és a józanabb körök azzal vádolták, hogy javíthatatlan bohém. Akadtak, akik előre megjósolták, hogy a művésznő síremléke soha sem fog elkészülni, sőt magának a szoborbizottság elnökének is voltak eziránt bizonyos aggodalmai. A szobrász azonban erősen verte a mellét, hogy így meg úgy ... és az előleg kivételével minden egyéb gyanúsítást büszkén és sértődötten visszautasított.

Az is igaz, hogy a pályamű, amellyel díjat

nyert, egyszerűen elragadó volt. Egy kőbe lehelt finom bók — ez volt az egész. A művésznő ahogy énekel és a köréje sereglett angyalok, akik mosolyogva és elragadtatással hallgatják: kell-e ennél kedvesebb ötlet? Tagadhatatlanul, volt a dolognak egy kis operettes mellékíze is, de ez csak emelte a hatást. A szobrász nagy hévvel és lelkesedéssel dolgozott a művén, úgy, hogy amikor az előlegnek egy újabb részlete vált esedékessé, a szoborbizottság előtt nyugodt önérzettel hivatkozhatott az eddig elvégzett jelentékeny munkára. A szoborbizottság elnöke mód nélkül meg volt elégedve a szobrásszal és titokban szemrehányásokkal illette magát, amiért ezt a példátlanul megbízható férfiút lustasággal merte gyanúsítani.

Azonban a síremlék ügyében csakhamar kellemtelen fordulat állt be. A lelkesedés első láza elmúlt, a szobrász szorgalma és munkakedve lassankint csökkenni kezdett. Órákig ült a síremlék előtt és nem csinált semmit, csak bámult bele a levegőbe és pipázott. Néha nem is a síremlék előtt ült és még sem csinált semmit, csak pipázott. A szoborbizottság elnöke, aki folytonosan érdeklődött és ellenőrizte a munka haladását, kínos meglepetéssel látta, hogy a dolog sehogyan sem megy. A művész azzal indokolta ezt a hosszabb munkaszünetet, hogy nincs a művével megelégedve. Hiába bátorították, hiába bíztatták, hogy folytassa, nagyon jó minden, ő csak a fe-

jét csóválta. Neki ugyan beszélhetnek! Ha ő nincs megelégedve, akkor a dolog rossz. Más azt úgy sem érti, csak ő. És ő most azt érzi, hogy át kell gyúrnia az egész alkotást. Ne higgyék azt, hogy ő nem csinál semmit. Ilyenkor ő tűnődik, tervez, forral, gyúr; a fantáziája, a lelke dolgozik, ha a kezét nem mozgatja is. Tehát hagyják őt békén, ő tudja, mit csinál, illetve, mit nem csinál.

A szoborbizottság elnökének kezdett a dolog nem tetszeni. Veszedelmesen közeledett az az idő, amikor a síremléknek készen kellett volna lennie. És a síremlék távolról sem volt kész. Hát még közelről! Valahányszor látta, mindig kevesebbet fedezett föl rajta, mint az előző napon. Mintha a szobrász inkább azon dolgozott volna, hogy a síremlék ne készüljön el. És vérző szívvel volt kénytelen a szobrásznak újabb terminust adni, amelyet a szobrász újra nem tartott be. Így húzták a dolgot terminusról terminusra három évig, anélkül, hogy a dologból jelentékenyebb botrány származott volna. Három év múlva egy újságíró véletlenül kiment a temetőbe és ennek első következménye az volt, hogy másnap már epés és szemrehányó cikk kérte számon a jeltelesenül porladozó művésznő síremlékét. E cikk hatása alatt a szoborbizottság rendkívüli ülésre gyűlt össze és a szobrászt keményen megdorgálták. A szobrász kétségbe volt esve és becsületszóra újabb előleget és visszavonhatatlanul utolsó terminust

kért. Megkapta mindakettőt, mire a közvélemény kissé megnyugodott.

A síremlék sorsán azonban ez sem lendített semmit. Elmúlt az újabb terminus is, anélkül, hogy a síremlék elkészült volna. Sőt elmúlt még egy terminus is ugyanilyen eredménnyel, úgy, hogy a bizottság már nem tudta, mitévő legyen. Ekkor határozták el, hogy ha a visszavonhatatlanul legutolsó terminusra sem készül el a síremlék, elveszik a megbízatást és másnak adják.

Ez a fenyegetés hatott-e, vagy a szobrásznak csakugyan sikerült lelkében átgyúrnia az alkotást: titok. Annyi bizonyos, hogy ezúttal a síremlék elkészült, ünnepélyesen le is lepleződött és az általános meghatottság megbocsátotta a szobrásznak a késedelmet. Hat évvel a színész nő halála után már állott a síremlék és ha ez idő alatt a korán elhunyt művész nő vesztett is valamit népszerűségéből, a még élő művésznők mégis majd megpukkadtak. Szerencsére az általános elérzékenyülés csak egy délután tartott, aztán már egészen mindegy volt, hogy áll-e a síremlék, vagy sem? Haszna az egészből csak a szobrásznak volt, akinek az újságok ez alkalomból díjmentesen adományozták a „mester“ címet és rangot.

Körülbelül ugyanekkor történt, hogy a haza váratlan és hirtelen hálát kezdett érezni egy régen elhunyt és még régebben elfelejtett politikusa iránt.

A mozgolódó hála szobrot követelt a nagy embernek, ezt követelte a sajtó, sőt ezt követelték az építésszek és a szobrászok is. A szoborbizottság csak hamar megalakult, még pedig — csodálatos véletlen! — ugyanannak a nagy tekintetű férfiúnak az elnöklete alatt, aki legutóbb a művésznő síremlékénél elnökölt. Kiírták a pályázatot és a kitűzött határidőig tizenkét becses és érdekes pályamű érkezett be. Ezek közül a zsűri — a különvéleményektől eltekintve — egyhangúlag a hatodik számú pályaművet ítélte az első díjra érdemesnek. A kivitellel azonban nem merték a szobrászt megbízni, mert a szobrász ugyanaz volt, aki a művésznő síremlékével hat esztendeig késlekedett. Ha egy egyszerű síremlékhez hat év kell neki, akkor hány év kell neki egy szépen kifejtett és melléalakokban bővelkedő, felnőtt nagy szoborhoz? Ezt sehogy sem tudták kiszámítani és éppen azért nem merték a vállalatba belemenni. Valami kibúvón törték a fejüket.

A szobrász azonban nagyon jól tudta, honnan fúj a szél és nem hagyta annyiban a dolgot. Fölkereste a szoborbizottság elnökét és kérdőre vonta. Az elnök, aki alapjában nagyon derék fiu volt, zavarba jött és akadozott.

— Kedves mester, — mondta, — hiszen ön maga tudja legjobban ... Ön lángész, de mint minden lángész, kissé megbízhatatlan . . . Ezúttal pedig nem várhatunk, mert e kitűnő politikus szob-

rának csak úgy van értelme, ha hamarosan elkészül . . . lehetőleg addig, amíg a mostani kormány még él . . . Nem mondom, ha egy nagyszabású, monumentális munkáról volna szó, amelynél mind-egy, hogy harminc vagy negyven esztendő alatt készül-e el . . . higgye el, akkor nem is gondolnánk másra, csak önre. De így . . .

A szobrász elkomorodott.

— És ha én elárulnék önnek egy nagy titkot, — mondotta lassan, csaknem ünnepélyesen, — ha elmondanám önnek, miért halogattam olyan sokáig a művésznő síremlékének a befejezését?

— Valami különös oka volt rá? — kérdezte az elnök gyanakodva, hitetlenül.

— Igen, — szólta a szobrász nemes egyszerűséggel, — különös és nagy okom volt rá. Mindjárt meghallja.

A szobrász nagyot lélezett, aztán megsimogatta a homlokát és halkán beszélni kezdett:

— Egyszer, mikor javában dolgoztam a művésznő síremlékén, egy öreg úr jött hozzám. Nagyon előkelő, finom ember, nyugalmazott generális. Hírből ismertem. Az öreg úr nagyon izgatott volt, nagyon meg volt rendülve és alig tudta elmondani, hogy miért jött. Amikor végre elmondta, én éppen olyan izgatott és meghatott voltam, mint ő. Az öreg úrnak volt egy húszéves fia, egyetlen fiú, akit imádott. Ez a fiú tizennyolcéves

korában belebolondult abba a művésznőbe, akinek a síremlékén dolgoztam. Beteges, ekzaltált szerelimmal őrjöngött érte és pokoli kínokat szenvedett. Az apja eleinte nevetett, aztán vigasztalta, a végén vele együtt kétségbeesett. Amikor a művésznő meghalt, a fiú beteg lett. Az orvosságot nem akarta bevenni, ő is meg akart halni. Úgy kellett erőszakkal meggyógyítani. Amikor meggyógyult, azt mondta, hogy most már csak azt várja meg, hogy a művésznő síremléke elkészüljön, mert ott a síremlék előtt akarja magát föbelőni. És amikor az öreg úr ezt elmondta, térdre borult előttem és úgy könyörgött nekem, hogy húz-am-halasszam a síremlék befejezését, ameddig csak bírom, hiszen ettől függ a fia élete.

A szoborbizottság elnöke megdöbbenve nézett a szobrászra, aki mind izgatottabban folytatta:

— Hát mit tehettem volna? Attól a pillanattól kezdve nem tudtam dolgozni. A fiatalember alakja folyton a szemem előtt lebegett. Tudtam, hogy minden perccel, amelyben a síremléken dolgozom, egy ember életét rövidítem meg. Néha elfogott a munka láza és akaratom ellen is dolgoztam. Akkor úgy cselekedtem, mint valamikor Pénélopé: amit nappal szőttem, azt éjjel fölbontottam. Nem volt egy nyugodt pillanatom, egyre a térdelő öreg urat láttam, amint könyörögve fohászkodik hozzám: „Ne vedd el a fiamat!” Hát nem vettem el, amíg lehetett. Ön tudja, hogy hat esztendőbe került, amíg a síremlék

elkészült. Tovább már nem lehetett halogatnom, hiszen el akarták tőlem venni és másnak adni. Az a más pedig úgy is megcsinálta volna, így tehát mind-egy volt. Meg aztán azt hittem, hogy ennyi sok idő alatt a fiatalember is kigyógyul a gyerekes örületéből, De nem gyógyult ki . . . Úgy történt, ahogy az öreg úr bejelentette. Egy nappal a síremlék leleplezése után a fiatalember künn a temetőben, a művésznő sírján főbelötte magát.

—Borzasztó! — mondotta a bizottság elnöke megrendülve.

—Borzasztó! — hagyta helyben a szobrász. — És a legborzasztóbb, hogy ezt nem mondhattam el senkinek, hogy némán kellett túrnöm minden vádat és gyanúsítást. Azóta vagyok lusta, azóta vagyok megbízhatatlan, komolytalan, mint minden lángeész. Hát így is jó, én nem bánom. Azonban önnök tartozom azzal, hogy ezt elmondjam . . . hadd legyen legalább egy ember, aki az utókor előtt tanúságot tesz majd mellettem . . .

A szobrász mélységesen el volt érzékenyedve, a szoborbizottság elnöke nem kevésbé. Melegen szorongatta a szobrász kezét . . .

— Bocsánat, mester, bocsánat ... — mondotta egészen nekihevülve, — bocsánat. Ön nagy lélek és ezt senki sem tudja, csak én . . . A többit bízza rám!

A mester fáradtan mosolygott és lemondón legyintett a kezével . . .

Másnap megbízták a kitűnő politikus szobrának az elkészítésével. A szoborbizottság elnöke szokatlan tüzzel exponálta magát érette és személyes felelősséget vállalt azért, hogy a szobor a kitűzött terminusra meglesz. A mester egy vértanú arcával vette át az előleg első részletét és lázasan dolgozni kezdett. A szobor készült, de mégsem készülhetett el a kitűzött terminusra, mert a mester időközben meghalt. Némelyek szerint azért, mert ez volt az egyetlen mód arra, hogy a szoborbizottságtól újabb terminust kapjon . . .

A mester temetésén két gyászoló tanítványa halkán beszélgetett a koporsó mögött.

—Nagy ember volt, — mondta az egyik. — Sohasem fogom elfelejteni . . . Láttam egyszer, ahogy egy készülő szobra előtt ült és mereven nézte a szobrot, bámult bele a levegőbe, mintha a felhők között keresne egy ötletet, egy ihletet, valami nagy gondolatot . . . rágta a pipáját, törte a fejét . . .

—Igen, — mondta a másik, — én is láttam így. És tudod min törte ilyenkor a fejét?

—Min?

—Egy ötleten, egy ihleten, valami nagy gondolon és még nagyobb hazugságon, amellyel a szoborbizottságtól újabb terminust fog kicsikarni.

Történet az ördögről.

I.

Szavukihető emberek írnak, többek között Lotichius Péter János is, hogy 1626-ban az ördög bevonult Milánóba. Bevonult fényes nappal, gögös fejedelem módjára, négylovas hintón, félelmet és rémületet árasztván maga körül. Olvasható pedig e rettenetes esemény részletes leírása nevezett Lotichius Péter Jánosnak „Oratio super fatalibus hoc tempore Akademiarum periculis stb.“ című munkájában. A jeles tudós, aki akkor Németországban a rintelni egyetemen az orvosságok tudományának előadó-professzora volt, e művének 21-ik lapján, félelemtől és meghiúsultságtól remegő tollal többek között a következőket írja az ördögről:

„. . . Milánóban, Itáliának e híres városában alapította meg földi rezidenciáját és rendes udvartartását; hol is fényes nappal, mindenkinek szemeláttára,

négy pokolbéli lovakkal vont kocsiban mintegy diadalmenetben hajtat körül a városban, nyilvánosan mutatkozván ragyogó és nagyszámú kíséretével, amely arannyal hímes zöld bársony ruhákban pompázik. Immár nem is tagadja, hogy ő a Ditor és pokolbéli Jupiter, hanem, mint a leghatalmasabb fejedelem, — mert hiszen a szentírás a világ fejedelmének nevezi őt, — mindenektől

Mammone hercegnek

tituláltatja és nyilvánosan imádtatja magát.“

Bármily hihetetlennek lássék is a dolog, mégis szórói-szóra úgy történt, ahogy Lotichius följegyezte. Aki az ördög életrajzát ismeri, tudni fogja, hogy az ördögnek minden háromszáz évben egyszer van kimenője. „Ilyenkor, — mondja ugyancsak Lotichius, — az angyalok Isten parancsára és az emberiség romlására a pokol királyáról leveszik a láncokat és bilincseket, amelyek alatt nyög. És ekkor a pokol királya, akinek ezer neve van és ezer ravaszága, amellyel ártani tud, nem lakozik többé, mint fekete ítélő-bíró a fekete pokolban, hanem magához rendelvén a pokol szellemeit, árnyait és kígyóit és ezer Dirast és egyéb pokolbéli fúriákat, ezekkel együtt, Isten engedelmére szerint, elhagyja régi birodalmát és feljön a földre.“

Hogy miért jön fel? Megrongált tekintélyének a helyreállítása végett. A gonosz és elbizakodott

emberi lélek a hosszú századok folyamán egészen megfeledkezett az ördögről. Ez fáj az ördögnek, aki gögös és hiú, mint minden fekete férfi. Az ördög ilyenkor ünnepeletni akarja magát, jólesik neki az emberek rémületében sütkéreznie és boldog, az általános meghódolás! és hétrét való görnyedést látván. Minden háromszáz évben más várost tisztel meg a jelenlétével és így jött Milánó után Budapestre, ahol a beléje vetett hit, úgy látszik, nagyon gyöngye lábán állott.

II.

Az artézi-fürdő tájékán bukkant ki a földből, miközben hatalmas földrengés rázta meg az egész várost. Fojtó, kénköves bűdösséggel telt meg a levegő és az emberek azt hitték, hogy elkövetkezett az Ítélet napja. Senki sem tudta mire vélni a dolgot, néma rémület szállott meg mindenkit. A néma rémület azonban hangos ordításba tört ki, ahogy a Városligetből, az Andrássy-úton végig, jött befelé az ördög.

Aki látta, megsemmisülten rogyott térdre, eltakarta az arcát és rég elfelejtett imádságok töredékeit kezdte mormolni. A kutyák keservesen vonítottak, a lovak megbokrosodtak, vagy egész testükben reszketve, megállottak. A galambok és verebek egyszerűen fölfordultak, az Andrássy-út két

oldalán pedig kiszáradtak a fák és a kis paloták kertjében elhervadtak a virágok.

Az ördög pedig jött, négy pokolbéli lovakkal vont fogatán. A kocsi előtt kis vörös, zöld és kék ördögök ugrándoztak, mindamellett ügyelve arra, hogy rá ne hágjanak a saját nyelvükre. Kétoldalt a kocsi mellett kövérebb és idősebb ördögök baktattak, arannyal hímes, zöld bársonyruhában, a fejükön piros bíbornoki kalappal, amelyből kikanaláltak a szarvak. A kocsiban csak a pokol királya ült, — Mammone herceg. Ő hajtotta a lovakat. Arca komor volt és mégis derült, gyönyörködött az emberek rémületében. Ez, ez volt az a pillanat, amelyre háromszáz év óta várt, most ő volt a város és az emberek ura. Csak egyet tüszent és elsőpri a várost a föld színéről és a hatodik határba fújja a nyápic embereket.

Így vonult végig az Andrásy-úton, lassan, méltóságteljesen, majd végig a Fürdő-utcán és a Lánchídon át Budára, föl a Gellérthegyre, amelynek tetejébe kísérete egy perc alatt hatalmas palotát rögtönzött. Ott állott ez a palota feketén, fenyegetően, farkasszemet nézve a remegő várossal.

Mert akkor már az egész város remegett. Az emberek tanácstalanul futottak ide-oda, vagy esztelen félelmükben hazarohantak és magukra zárták az ajtót. A boltok redőnyeit lebecsátották, a kávéházakat, a színházakat bezárták. A kocsiközlekedés

szünetelt. Az egész város kihalt és néma volt, csak a harangok zúgtak, rémesen, kétségbeesetten. A templomokban a papok imádkoztak, az emberek a földön henteregtek és sírva tördelték a kezüket. Mindenki meg volt arról győződve, hogy ütött az utolsó órája. Az ördög pedig fölült palotájának kupolájára és ott gubbasztott, mint egy óriási fekete denevér. A két karját kinyújtotta a város felé, mintha magához akarná ragadni a házakat és az embereket. Kítátotta a száját, mintha el akarna nyelni mindent és kacagott rémesen, vérfagyasztón és a kacagása túlharsogta a harangok zúgását. Az emberek behunyták a szemüket és bedugták a fülüket . . .

Az ördög hajnalig kacagott egyhuzamban. Ez éjjel senki sem aludt a városban. Reggel felé, amikor az ördög elhallgatott, az emberek kinyitották a szemüket, végigtapogatták magukat és csodálkoztak azon, hogy még élnek. Bizonyos megkönnyebbülés ömlött el mindenek lelkén és akadtak olyan optimisták, akik az ördög megjelenését már nem Ítélték olyan végzetesnek, mint a rémület első pillanatában. A bátrak kimentek az utcára és átkacsintgattak a Gellérthegy felé. Az ördög még mindig ott ült a palota kupoláján, két tenyerébe hajtva a fejét, mintha azon gondolkoznék, hogy mit csináljon ezzel a bűnös, haszontalan várossal?

— De csúnya! — mondta egy pár ember és

iszonyattal elmenekült. Mások azonban, nem tudván a kíváncsiságukat leküzdeni, ott maradtak a Dunaparton és eleinte reszketve, majd mindjobban nekibátorodva, kémlelték az ördögöt. A tömeg nőtt.

— Mi történhetik velem? — mondta magában egy házaló és színházi látcsöveit kezdte kínálgatni a Dunaparton ácsorgó tömegnek. Csakhamar egész csomó látcső szegeződött az ördög felé. Lesték a mozdulatait. Mi lesz? Mit fog csinálni? Az ördög azonban nem mozdult, úgy látszott, hogy még mindig a fejét töri . . .

Most már nem lehetett a Dunaparton mozogni, ember ember hátán nézte az ördögöt.

— Ez lehetetlen, — mondták némelyek, — ez nem az ördög. Ha az ördög volna, már rég elvitt volna minket, vagy legalább is csinált volna valamit. Ez valami szemfényvesztés . . . vagy ügyesen kiszelt reklám. Meglátják, egyszerre csak papírdarabokat fog szórni a nép közé és valami hajnövesztő-szert vagy szájvizet fog ajánlani . . .

Néhányan elutáltak a várakozást és hazamentek. Lesz ami lesz, a boltokat kinyitották, a kávéházak megteltek. Az emberek izgatottan tárgyalták az esetet. Mindenkinek megvolt a maga véleménye a dolgról és mindenkinek más volt a véleménye. A többség mégis megegyezett abban, hogy az ördög csak átutazóban van itt. A pesszimisták még min-

dig arra szavaztak, hogy a város velük együtt el iog tűnni a föld színéről. Az ördög pedig nem mozgult. Estefelé megint elkezdett kacagni.

— Jó kedve van! — mondta egy kereskedelmi utazó az egyik kávéház kártyaszobájában. Körülötte a többiek, bár aggódva, de mégis elmosolyodtak.

Egész éjjel hallatszott a rémes kacagás, de ezúllal már jóval kevesebben hallgatták. A lakosság nagyobb része nyugodtan aludt.

III.

Reggel valamennyi újság tele volt az ördöggel. Róla szólt a vezércikk is. Miért jött? Mit akar? Ezt kérdezték tőle, tiszteletteljesen, de önérzetesen. Fölszólították, hogy terveit és szándékait tudassa nyíltan és őszintén a város lakosságával. Hadd tudják az emberek mihez tartani magukat! Azután hosszú és részletes tudósítás következett az ördög megérkezésének és elhelyezkedésének a körülményeiről.

Ezzel azonban az újságok nem érték be. Dél-előtt már a riporterek egész serege vonult föl a Gellérthegyre. Egyszerűen azzal a szándékkal, hogy meginterjúvolják az ördögöt. Vagy legalább is a miniszterével beszélnek. Esetleg a portásával.

Az utóbbi sikerült is nekik. A portás, akinek neve Mória volt, tíz koronáért elmondta, hogy őfelsége ma ki fog kocsizni. Egy óra múlva az újságok ezt már különkiadásokban tudatták a főváros lakosságával. Úgy, hogy amikor az ördög pokolbéli fogatán lefelé jött a hegyről, az út kétoldalmán már mindenütt sorfalat állottak az emberek és tiszteletteljesen, de mégis bizonyos bizalmasodással, leemelték a kalapjukat. Néhány diszkrét és udvarias „Éljen!” is elhangzott, amit az ördög látható leereszkedéssel nyugtázott.

—Nem is olyan csúnya! — mondták az emberek a háta mögött.

—Férfias arca van! — mondták az asszonyok és fölemelték a kis gyerekeiket, hogy azok is lássák.

Az ördög boldog volt, mint egy gyerek. Voltaképpen nem akart ő bántani senkit, csak azt akarta, hogy meghódoljanak neki, hogy alázattal imádják, hogy rettenetes hatalmát elismerjék, hogy higgyenek benne. És elérkezettnek látván az időt arra, hogy ezt a lakossággal közölje, délután magához hívatta a „Pester Lloyd” külpolitikai rovatának a vezetőjét és nyilatkozott neki.

— Az emberek nem hittek bennem, — mondtotta az ördög. — Nem tiszteltek, nem volt tekintélyem. Azért jöttem, hogy földi birodalmamat újra megalapítsam. Most megmutattam nekik, hogy va-

gyok, és hogy ki vagyok. Majd meglátjuk, hogyan beszélnek rólam egy hét múlva . . .

És újra elkezdett kacagni azzal a bizonyos vérfagyasztó kacagással.

— Mit nevet? — mondták az emberek idegesen. — Semmi értelme ennek a kellemetlen, ostoba nevetésnek. Erről igazán leszokhatna . . .

És nyugodtan folytatták a munkájukat.

A nyilatkozat megjelent és az emberek csaldódtan, kiábrándulva olvasták.

— Közönséges stréber! — mondták rá. — Reklám-hős.

Másnap az ördög megint kikocsizott. A sorfal ezúttal már gyéreb volt, a lelkesedés is.

— Unalmas fickó az öreg! — morogták az emberek és már alig billentették meg a kalapjukat.

— Megvénült . . . határozottan megvénült, — sóhajtották az asszonyok. A Stefánia-úton kocsi-kázó hölgyek pedig félrefordították a fejüket, amikor vele találkoztak.

— Nem értem a dolgot, — gondolta magában az ördög. — Az előbb még reszkettek, most pedig már észre sem vesznek.

Egyszer, egy pillanatra még föllobbant az ördög iránt való érdeklődés. Amikor megjelent az operett-színházban, a proscénium-páholyban. A

darab nagyon unalmas volt, az előadás nagyon rossz, de az ördög borzasztóan mulatott és tapsol!.

— Hisz ez egy marha! — mondták az emberek fölháborodva. És harmadnapra már megjeleni, az ördög karikatúrája egy élclapban, negyednapra a színházban aktuális kuplékat énekeltek róla, ötödnapra pedig a kutya sem törődött vele.

Hetednapra az ördög végre észrevette, hogy eljátszotta minden tekintélyét. Ahelyett, hogy a város állandó remegésben imádtá volna, egyszerűen ki nevték. A pokol királya éktelen haragra gerjedi. Oldalba rúgta a palotáját, úgy, hogy az iszonyú robajjal összeomlott és a kövek záporosó módjára hullottak az udvarra. Az ég elsötétült, a föld megnyílt, fojtó, kénköves köd nehezedett a városra és a levegőben tűzokádó kígyók, lángnyelvű fúriák, vijjogó, visítózó ördög-fiókák röpködtek vad összevisszaságban.

—Ezt már ismerjük, — mondták az emberek a kávéházban.

—Az öregben kevés a változatosság! — vélekedtek az újságírók; egy mérges bácsi pedig dühösen ordította az utca közepén:

—Nem értem, hogyan tűrheti a rendőrség ezt a garázdálkodást.

Az ördög szégyenkezve és pirulva ment vissza Budapestről a pokolba. És 2226-ban, mikor ismét letelt az a bizonyos háromszáz esztendő és az ánya-

lok le akarták venni az ördög kezéről a bilincseket, az ördög lemondón intett:

— Ne bántsátok, — szólt csöndesen, — nem megyek föl többé a földre. A dolognak semmi értelme . . . Rájöttem egy nagy igazságra: arra, hogy az emberek csak abban hisznek, amit nem látnak...

Trude.

I.

Fräulein Trude valahonnan Poroszországból származott ide a lovagias magyarok közé, hogy itt a négyéves Ilonkát a német nyelv rejtelseibe bevezesse. Ki tudja, micsoda aggodalmakkal távozott hazulról, ki tudja, mily rettenetes álomlátások gyötörték, míg a kérlelhetetlen vonat egyre közelebb hozta a barbárok országához? Annyi bizonyos, hogy Trude nagyon izgatott volt, amikor Budapestre érkezett. Nyugtalanul és tanácstalanul nézett széjjel a pályaudvaron, azt remélte, hogy valaki biztatón és bátorítón fogja meg a kezét ebben a rémes idegen városban, ahová a végzet sodorta. Félénken szorította magához a kezitáskáját és türelmesen álldogált egymagában, külön, távol a többi idevaló zajongó és közömbös utastól.

Azonban egy jóképű, kövér úriember odalépett hozzá és megszólította németül. Ez az Ilonka apja volt. Kedves, vidám ember, aki rögtön elszedte

Trude kézitáskáját, hordárt küldött a szerény kis podgyászért és Trudet mindenestül beleültette egy bérkocsiba. Aztán, míg a kocsi végigvánszorgott velük a Rákóczi-úton, a város szépségeit kezdte Trudenak magyarázni; elmondotta, hogy Trudenak nagyon jó dolga lesz náluk, mert ő meg a felesége úgy fogják szeretni, hogy a tulajdon gyermeküket sem jobban. A félénk kis német lány egészen megnyugodott és megvigasztalódott, tisztelettel és bizalommal nézett erre a jólelkű barbárra. A helyzet — így vélte — talán mégsem lesz olyan rettenetes, mint amilyennek odahaza elképzelte. És nekibátorodva, kíváncsian nézegetni kezdte az utcákat, az embereket, a boltokat, gyermekesen örülvén, valahányszor a tekintete egy német cégtáblán akadt meg. No lám, ki hitte volna, hogy itt is emberek laknak!

Ilonka mamája, egy bájos, fiatal teremtés, aki alig volt idősebb, mint Trude, összecsókolta a németkét. Aztán bemutatta neki a ház legfontosabb, legtekintélyesebb személyét: Ilonkát. Ilonka, aki hetek óta egyebet sem hallott, csak azt, hogy jönni fog egy kisasszony, — nemsokára megjön a kisasszony, — holnap itt lesz a kisasszony, — félénk érdeklődéssel nézte a jövevényt. Most tehát már itt van, ez az a kisasszony, akiről annyit beszéltek neki. Azonban, barátkozó természetű lévén, hagyta, hogy Trude megcírógassa a kezét meg a haját és megcsókolja.

II.

Trude három esztendeig tanította Ilonkát.

Minden úgy történt, ahogyan az Ilonka apja megjövendölte. Trudet, aki kedves, szelíd és jó volt, imádta az egész ház, elsősorban Ilonka. Viszont Trude, nagygermán lelkének egész szentimentalizmusával rajongott a család minden tagjáért, még a szobalányért és a szakácsnőért is. Nem volt többé idegen a rémes idegen városban, sőt úgy érezte, hogy mindig itt élt, ebben a családban. Nem is igen gondolkozott arról, hogy miként fog alakulni a sorsa a jövőben; szinte természetesnek látta, hogy ő és Ilonka immár elválaszthatatlanok lévén, szelid békességben és nyugalomban, mint nagyon öreg nő, itt fogja egykor szemét lehunyni örök áloimra. Ha valaki azt mondta volna neki, hogy Ilonka már elég jól tud németül és hogy ő reá többé nincs szükség, mehet haza Poroszországba — Trude a világért el nem hitte volna, nem értette volna a dolgot. Egyszerűen kinevette volna az illetőt. Hogy ő most hazamenjen? Minek? Vagy hogy máshol próbáljon szerencsét? Hát lehetséges az, hogy még egyszer, máshol is ennyi szeretetre, ennyi melegségre akadjon?

Szerencsére erről egyelőre nem volt szó. Trudenak legalább senki sem mondta. De esténkint,

amikor Ilonka és Trude letűntek a családi élet égboltjáról, az egyszerű hálószoza magányosságában az Ilonka szűlei nagy és szomorú terven törték a fejűket.

—Mit csináljunk Trudeval? — kérdezte a mama.

—Valamit kell vele csinálnunk. Ilonka már jobban tud németűl, mint mi hárman, Trudet is beleszámítva. Ideje volna, hogy franciául tanuljon.

—Francia kisasszonyt kellene hozatni.

—Persze. De mit csináljunk Trudeval? Elkűldjük?

—Az lehetetlen! Hiszen úgy van nálunk, mintha egészen a miénk volna! Nem engedem meg, hogy elkűldjed!

—Nem is akarom. De még egy kisasszony . . . A költség még hagyján, bár az sem utolsó dolog. Nem vagyunk olyan gazdagok . . .

—Hát valami más módon fogjuk azt a pénzt megtakarítani. De Trudet nem szabad elkűldeni. . . már Ilonka miatt sem. Annak a kis lánynak megszabadna a szűve.

— És Trudenak talán nem? Hiszen tudod, hogyan szereti azt a leányt . . . Kitelik tőle, hogy a Dunának megy, ha elkűldjük.

— Mondom, hogy erről szó sem lehet. Még ha valami tapasztalt nevelőnő volna, aki ki tudja, hány családban fordult meg már ... De Trude! . . .

—Szóval, Trude itt marad. Ilonka pedig nem tanul franciául. Mert még egy kisasszonyt nem veszek a házhoz. Szeretem a nyugalmat.

—Meg aztán még sem tudnánk osztozkodni Ilonkán . . .

—Persze, a kis lány örökké Trudehoz szítana ... a dolognak nem volna sem értelme, sem eredménye . . .

—De Ilonkának mégis csak meg kellene tanulnia franciául?

— Igen ám, de mit csináljunk Trudeval?

Heteken keresztül csak erről beszéltek, ezzel kezdték és ezzel végezték. Mit csináljunk Trudeval? — ez volt az örök, a nagy, a megoldatlan kérdés, amelyet részletesen, de óvatosan tárgyaltak, hogy Trude még csak ne is sejtse, micsoda veszedelem ólálkodik körülötte.

Végre a ház úrnőjének, — az asszony mindig leleményes, — nagyszerű gondolata támadt.

III.

— Mondja, Trude, — kérdezte egy szép őszi délután, amikor mindaketten a hímző-rámánál ültek, — volt már maga szerelmes?

Trude a szeme fehérjéig elvörösödött és tagadón rázta szőke fejcskáját. Szerelmes? Erre még sohasem gondolt eddig, nem is ért rá arra, hogy

ezzel foglalkozzék. Tudta, hogy mi az a szerelem, már amennyire az ember a derék Engelhorn piroskötésű regényeiből az ilyesmit megtudhatja. De ennél többet nem is tudott és ennél többre nem is volt kíváncsi.

— Hát arra gondolt-e már, hogy egyszer valamikor férjhez fog menni?

Trude, ha lehet még jobban elpirult és tiltakozva emelte föl a kezét. Férjhezmenni? Megválni Ilonkától? Soha! És az érzékeny német lányok szomorúságával jelentette ki, hogy ő bizony sohasem fog férjhezmenni, mert ő mindig Ilonkával marad.

Az Ilonka mamája csöppet sem volt elragadtatva ettől a kijelentéstől és határozottan kijelentette:

— Már pedig én magát férjhezadom!

Trude hitetlenül mosolygott. Hogy őt férjhezadják! Amikor ő nem akar férjhezmenni! . . .

Pedig az Ilonka mamája ekkor már a vőlegényt is kiszemelte. Volt neki egy rokona, csendes és törekvő fiatalember, aki szorgalmasan vezette egy nagy gyár könyveit. Lajos úr. Gyakori vendége volt a háznak, nem sokat beszélt, de nagyon figyelmes volt. Trudeval sem foglalkozott sokat, de az Ilonka mamájának ez mindegy volt. Ő magában elvégezte azt, hogy ez a kettő így együtt nagyon helyes pár lesz. Igaz, hogy egyiknek sincs semmije, de hát az nem baj. Hogy akarják-e? Micsoda kér-

dés? Hogyne akarnák! Akarni fogják, akarniok kell . . . különben az ő akaratuk teljesen mellékes, sőt fölösleges. Hány kitűnő házasság született már így meg, az érdekelt felek tudta és beleegyezése nélkül.

A szerény és csöndes Lajos úr eleinte nagyon meg volt döbbenve. Kereken kijelentette, hogy ő bizony nem házasodik meg.

— Gondold meg, — mondta neki az Ilonka mamája, — soha ilyen jó feleséget nem fogsz kapni! . . .

—Jó, jó, de ha nem akarok megházasodni?

—Nem akarsz? Micsoda beszéd? Egyszer meg kell házasodnod, ha embertársaid tisztelete becses neked.

— De miért éppen Trudet vegyem el?

— Miért?

És itt egy hosszú előadás következett: Trude erényeinek ragyogó színekkel való ecsetelése. És amikor Lajos úr még mindig vonakodott, az aszszony végre haragosan ráförmedett:

— Egyszer kérek tőled valami szívességet és akkor is megtagadod.

Lajos úr nagyot nézett:

— Szívességet? Nem értem.

—Nem érted? Ha nem veszed el a Trudet, Ilonka sohasem fog megtanulni franciául. A te lelkesen fog száradni, ha műveletlen paraszt lesz belőle...

Hogyan folytatódott tovább a dolog, az már

igazán nem érdekes. Annyi bizonyos, hogy amikor este, a hálószoba magányosságában az Ilonka papája, akinek minderről sejtelme sem volt, ismét fölvetette az elcsépett kérdést:

— Mit csináljunk Trudeval?

Az asszony győzelmes mosolygással felelte neki:

— Írhatsz Parisba a francia nevelőnőért!

A maki művészet.

Január vége felé egy szép napon a maki intelligencia egyszerre csak forrongani kezdett. Ugyanis ezen a napon határozta el a kaszinó vigalmi bizottsága, hogy február közepe felé a fővárosi — vagy mint ők mondták: központi — művészek közreműködésével nagy estélyt rendez a kaszinói könyvtár javára. E nagyszabású esemény Mák értelmiségét nagy lázba hozta és a városban általánosan elismerték, hogy a kaszinó vigalmi bizottsága föladatának a magaslatán áll.

A műsort hamarosan összeállították. Lesz föl-olvasás, hegedű-szóló, cimbalom-művésznő és mindenekelőtt, mindenekfölött részt vesz a hangversenyen Hegyvölgyi Irike, az ünnepeelt budapesti primadonna is, akit a mákiak eddig csak képes-levelezőlapról ismertek. A város fiatalsága egyértelemmel kijelentette, hogy nekik Hegyvölgyi Irike kell,

mert nem bírnak tovább e sötét tudatlanságban és műveletlenségben élni, ők is gyönyörködni akarnak az országszerte ünnepelt primadonna kiváló művészi erényeiben.

Ezen az alapon a vigalmi bizottság kisebbszerű deputációt küldött ki kebeléből, hogy az ünnepelt művésznőt a hangversenyben való közreműködésre fölszólítsa. A deputáció, amely három tagból, az elnökből, az alelnökből és a titkárból állott, államköltségen: másszóval a remélhető jövedelem bőrére utazott föl a fővárosba. Hol is nyomban jelentkezett a művésznőnél, aki bájmosolyban fürödve fogadta a tekintélyes férfiakat. Az elnök röviden elmondta, hogy miről van szó és a meghatottságtól remegő hangon négyszáz korona tiszteletdíjat ajánlott fel a művésznőnek. A művésznő arca elborult, mert lelke mélyén ötszáz koronára számított, de utólag kiszámította, hogy februári házbérnegyed idején négyszáz korona sem megvetendő összeg. Ennélfogva tébolyító tekintetet lövelt az urakra és megígérte, hogy okvetlenül elmegy Mákra, amelyről már annyi szépet hallott és ahol a művészetnek ilyen lelkes és áldozatkész hívei vannak. Még külön a lelkükre kötötte, hogy este okvetlenül „nézzék meg őt „A bivaly szerelme“ című hazafias operettben, azután kegyesen elbocsátotta őket.

Az urak este csakugyan páholyt váltottak „A bivaly szerelme“ című hazafias operetthez és föl-

vonásközben lementek a színpadra, hogy a művésznőnél tisztelegjenek. A művésznő az öltözőjében fogadta őket, azzal a megkülönböztető nyájassággal, amellyel csak régi barátokat szokás. Az urak, akik már délután is el voltak ragadtatva a művésznő szeretetreméltóságától, most egyszerűen támolyogtak a boldogságtól. Mire hazautaztak Mákra, mind a hárman fülig szerelmesek voltak belé és lelkes szavakkal számoltak be arról az elsőrendű fogadtatásról, amelyben a művésznő őket részesítette.

Ilyen körülmények között indultak meg az estére való készülődések. Mialatt az asszonyok és a kisasszonyok izgatottan tárgyalták a toilette-kérdést, a vigalmi bizottság sűrűn ülésezett és állandó érintkezést tartott fönn Hegyvölgyi kisasszonnyal. Ez érintkezés folyamán az elnök szükségesnek ítélte, hogy a bizottság kebeléből újabb deputáció küldésék a fővárosba. Ezt az egész bizottság helyeselte, de amikor a bizottság tagjainak a kijelöléséről volt szó, az ellenzék hangosan tiltakozott az ellen, hogy ugyanazok menjenek föl a fővárosba, akik az első alkalommal.

— Panama! Panama! — kiáltozták minden oldalról és végre az elnök kénytelen volt a derekát beadni. Ezt annál könnyebben tehetette, mert ő bent maradt a bizottságban, csak az alelnököt és a titkárt buktatták ki, hogy helyükbe a pénztárnokot és a könyvtárnokot nevezzék ki.

A második bizottság szakasztott úgy járt, mint az első. A művésznő jól begyakorolt csábtekinettel fogadta őket, mennyországot ígérő mosolyokat lövellt feléjük, este pedig beküldte őket „A bivaly szerelme“ című hazafias operett 132-ik előadásához. Felvonásközben az urak ismét tiszteltek a művésznőnél és amikor hazautaztak, a kupéban azzal a meggyőződéssel pödörgették a bajuszokat, hogy a művésznő szerelmes beléjük. Odahaza diszkrét, de jelentős mosolyok kíséretében, tartózkodva és mégis sokatmondón szóltak egy pár szót a művésznőnél tett látogatásukról, úgy, hogy a vigalmi bizottság többi tagját majd fölvetette az irigység.

Nagyon természetes, hogy a legközelebbi ülésen megint akadt valaki, aki erőteljesen hangsúlyozta a budapesti utazás szükséges voltát. Az elnök, aki bizonyos féltékenységgel látta, hogy mind több ember férkőzik a művésznőhöz, tiltakozni próbált. De ezzel csak azt érte el, hogy őt is kibuktatták a deputációból, amelybe most már az ellenőrt, az ügyészt és a háznagyot választották be.

Ez a harmadik deputáció kissé meglepte a művésznőt, aki joggal vélte, hogy a négyszáz koronáért már éppen eleget mosolygott, bájoskodott és kellemeskedett. Mindazonáltal, mint viharedzett lélek, aki jól tudta, hogy a népszerűséget nem lehet elég drágán megvásárolni, ezt a deputációt is el-

büvölte, elszédítette és beküldte „A bivaly szerelme“ című hazafias operetté 147-ik előadásához. Hazamenet ez a három úr is elmélyedt gondolataiba és mindegyik meg mert volna esküdni arra, hogy a művésznő bájmosolyai kizárólag neki szóltak. És édes álmodozással gondoltak arra a napra, amikor ez az elragadó teremtés meg fog jelenni Mákon és ott az egész intelligencia szemeláttára ismétli majd ezeket a magán-jellegű mosolyokat.

Ez a várva-várt nap végre beköszöntött. Mákon az izgalom a tetejére hágott, a fő-utca valamennyi boltjának a kirakatában az ünnepelt nő arcképe pompázott és a virágkereskedés ablakából óriási bokréta hirdette a maki kaszinónak a feledhetetlen művésznő iránt érzett háláját. Előző este a vigalmi bizottság elnöke táviratot kapott, amelyben a művésznő bejelentette, hogy másnap a déli vonattal érkezik. A távirat nyomán nagy megnyugvás keletkezett a vigalmi bizottságban: ezek a kitudó férfiak az utolsó pillanatig aggódtak, hogy a művésznő közbejött akadályok miatt lemondja a hangversenyt. Most tehát rendben volt minden, akadályok nem jöttek közbe, ahogy nem is jöhettek, mert az ünnepelt nőnek nagy szüksége volt a négy száz koronára. Magától értetődik a vigalmi bizottságnak az az egyhangú, lelkes határozata, hogy a művésznőt hattagú bizottság, élén az elnökkel, várni fogja a vasútnál.

A budapesti vonat csak délben félegykor érkezett meg, az elnök azonban már reggel féltizkor kiment a vasúthoz. Távolról sem azzal a szándékkal, hogy ott félegyig várjon. Ő, nem. Az elnök agyában sokkal ravaszabb terv fogamzott meg. Régen kieszelte már ezt, de óvatosan titkolta. Azt határozta, hogy a tíz órakor Budapest felé induló vonattal a művésznő elé utazik. Tizenegykor a szomszéd városban lesz, ahová féltizenkettőkor megérkezik a művésznő. Azután együtt utaznak vissza Mákra. Egy órát egyedül lesz az ünnepelt nővel. Egy óra alatt el fogja mondani mindazt, ami első találkozásuk óta a szívét dúlja. Istenem, hiszen ha a művésznő kábító mosolyainak csak a negyedrésze igaz, akkor is egy feledhetetlen órára volt kilátása.

És megváltván a jegyét, boldog mosollyal és kissé türelmetlenül járkált föl-alá a váróterem előtt. Leplezetlenül gyönyörködött még abban is, hogy micsoda hosszúra nyúlt ábrázattal fogadja őt a vizsgálmi bizottság, amikor a művésznő társaságában kiszáll a kupéból.

A boldog mosoly azonban egyszerre az ajkára fagyott. A váróterem ajtajában ragyogó arccal megjelent az alelnök. Amikor a két ember meglátta egymást, hirtelen elborult mindkettőnek az arca. Mind-egyik kitalálta a másik gondolatát és mindegyik kitalálta, hogy a másik ugyanazt gondolta, amit ő. Kényszeredetten fogtak egymással kezét.

— Ön is? — kérdezte az elnök.

— Én is, — mondotta az alelnök. — Végre, ha meg is állapodtunk abban, hogy csak a vasútnál fogadjuk, egy ilyen ritka nagy művésznő megérdemli azt a fáradságot . . .

— Hogyne, hogyne, — szakította félbe az elmök. — Én is úgy véltem. Illik, hogy eléje utazunk . . .

Erre pár percnyi kínos csönd következett, amelyet csak a titkár megjelenése szakított félbe. Mire a vonat berobogott, ott volt a pénztárnok, a könyvtárnok, az ellenőr, az ügyész és a háznagy is, eltekintve tíz-tizenöt fiatalembertől, aki önként csatlakozott hozzájuk, hogy a művésznőnek már a szomszéd városban bemutatthassa hódolatát.

Ilyen körülmények között körülbelül huszonöt ember utazott a művésznő elé. Az úton valamenynyien szomorúak voltak és hallgattak. Nem így képzeltek ők ezt az utazást. Különösen másként képzeltek a visszautazást. És mind a huszonötén gyilkos szemmel méregették egymást, mindenki úgy érezte, hogy a többi jogtalanul, szemtelenül tolakodott ide, holott csak neki van jussa ahhoz, hogy itt legyen. Mindenki úgy érezte, hogy meglopták, megrabolták, megcsalták.

Ezzel szemben pedig alig vigasztalta meg őket az a tény, hogy a művésznő — aki egy újságíró társaságában érkezett meg — ezt a monstre-küldött-

séget meglátván, összecsapta a kezét és könnyes szemmel azt mondta:

— Uraim, ez több, mint amit vártam . . . Be-
csületszavamra kijelentem, hogy amióta élek, sehol
még ilyen fogadtatásban nem volt részem.

A Róza.

— *Elbeszéli egy kis fiú.* —

Tavaly Pécelen nyaraltunk.

Mi minden évben nyaralunk valahol, mert a papa azt mondja, hogy az egészséges és különösen a gyerekeknek jó. Nekem nem, mert én már nagy vagyok, tizennégyéves, csak a Borcsának, aki öt-éves és a Margitnak, aki négy. Ezzel a két kicsivel sok baj van, mert még buták és nevetlenek, de az viszont igaz, hogy egészségesek.

Egy reggel a mama bement Pestre cselédért. Gyereklányért, hogy legyen, aki a két kicsire vigyáz, öltözteti és vetkőzteti őket. Én mellém már nem kell senki, mert én már nagy vagyok. Délután a mama már vissza is jött és hozott magával egy nagy és szomorú leányt: a Rózát. Ez egy furcsa leány volt, nem olyan, mint a többi cseléd, aki előtte nálunk szolgált. Fekete ruhája volt és jól volt öltözve, szelíd és

csöndes volt, komolyan beszélt a gyerekekkel, szóval olyan úriformája volt. A mama is szelíden beszólt vele és vacsorát is adott neki, pedig ez nem járt a Rózának, mert vacsorapénzt kapott.

Mikor a papám hazajött, a mama elmesélte neki a Rózát.

— Azt hiszem, — mondta a mama, — hogy végre valahára egy jóra való teremtés jött a házunkhoz. Képzeld, egy asszony, aki most hagyta ott az urát, meg a két kis gyereket, . . .

— Akkor nem is marad soká nálunk, — felelte a papám.

— Már miért ne?

— Mert visszakívánkozik majd az övéihez. . .

A mama nem felelt, de láttam rajta, hogy a papának ez a kijelentése bántja. És vacsora után fokozott gyöngédséggel magyarázta a Rózának, hogy másnap reggel mi lesz a tennivalója.

A Róza nagyszerűen bevált. Én már sok cselédet értem meg nálunk, de egyik sem viselte ilyen jól magát. A Róza folyton a gyerekekkel volt, sétált velük, mesélt nekik, közben még arra is ráért, hogy a takarításban is segítsen és ruhát varrjon. A két gyerek roppant szerette, a mama pedig imádta. Minden este újabb és újabb dicsőretekkel magasztalta a papának.

— Ez az asszony maga a becsületesség és a

jóság, — mondta a papának és látszott rajta, hogy boldogságban úszik.

(Amire volt is oka, mert nálunk mindig baj van a cselédekkel.)

A papám is boldogan hallgatta.

— No végre valahára, — mondta meglegedetten.

Azután aggódva tette hozzá:

—Hát ő mit mond? Meg van elégedve a helyével? Nem beszél arról, hogy visszamegy az urához?

—Nem, — mondta a mamám, — erről még nem szólt. De tudom, hogy én meghalnék, ha ez az asszony elmenne innen. Kérlek, valaki, akire nyugodtan rábízhatom a gyermekeimet . . .

Így ment ez vagy egy hétig, amikor egyszerre nevezetes dolog történt. A Róza levelet kapott. Nem is levelet, csak képes levelezőlapot. Én éppen kint álltam a kapuban, amikor a postás hozta és ideadta nekem. A Róza sétálni volt a gyerekekkel, én hát átadtam a levelezőlapot a mamának.

A mama elolvasta a levelezőlapot, aztán letette maga elé az asztra. Az arca elborult. Egy kicsit gondolkozott, azután így szólt:

—Fiacskám, te okos fiú vagy. Nem kell szólnod a Rózának, hogy levelet kapott. Érted?

—Értem, mama.

Nem is szóltam egész nap senkinek. A mama

gondosan eltette a levelezőlapot, csak este beszélt róla a papának:

—Az ura visszahívja . . . Fűt, fát ígér neki, ha visszajön. Hogy többé nem issza le magát, hogy nem fogja verni . . . Mii csináljak?

— Hogyan, mit csinálj? Nem értelek.

— Odaadjam neki a levelezőlapot?

— Hát nem adtad oda?

— Volt eszemben! Hogy itt hagyjon?

—De, angyalom, ezen nem lehet segíteni. Azt a levelezőlapot nem szabad elsikkasztani. Oda kell adni a Rózának! Ő azután tegyen úgy, ahogy jónak látja . . .

—De nézd, kérlek, most már egészen megszokott nálunk. Nagyon jól érzi itt magát, nagyon szeret minket és ma is azt mondta, hogy sohase/m megy el tőlünk.

—Annál inkább odaadhatod neki a levelet. . .

—De az meg fogja zavarni a fejét. Hátha még nem elég erős ahhoz, hogy a férje csábításának elmentálljon?

—Az nem a mi dolgunk. Nekünk az nagyon keserves lesz, ha ő elmegy, de végre is, mi nem avatkozhatunk bele az ő életébe és nem vehetjük magunkra azt a felelősséget, hogy elzárjuk előtte a családjához való visszatérés útját.

A mama elgondolkozott.

— Jól van, majd odaadom, — mondta szárazon és rosszkedvűen.

De nem adta oda . . .

Én másnap egész nap azt lestem, hogy oda fogja-e adni? Nem adta oda. Szerettem volna szólni a mamának, de úgy éreztem, hogy ez nem illik. A papámnak még kevésbé szólhattam, mert ez meg árulkodás lett volna. Azt reméltem, hogy a papa magától szóba fogja hozni a dolgot, de a papa nagyon elfoglalt és szórakozott ember, másnap este már régen elfelejtette a Róza levelezőlapját.

Nekem mindez borzasztó volt. Nem mertem többé a Rózára nézni, mert úgy éreztem, hogy körülötte valami bűn történik, amelynek én is részese vagyok. A mamámat sem értettem. Hogyan szabad neki erőszakkal itt tartani a Rózát? Igaz, hogy nagyon nehéz jó cselédet kapni, különösen két kis gyerek mellé, de hát ezért még nem lehet a Rózát örökre elválasztani a férjétől és a gyermekeitől! Százszor is szólni akartam a mamának, de az utolsó pillanatban mindig megijedtem. A papám pedig nem törődött a dologgal, ő csak azt látta, hogy a Róza még mindig nálunk van; az hitte, hogy a dolog már régen rendben van.

Most már csak egy reményem volt, az, hogy a Róza férje megint írni fog. Egész délelőtt kint leskelődtem a kapuban, vártam a postást. Erősen elhatároztam, hogy ha levél jön, azt a mama meg-

kerülésével, egyenesen a Rózának adom át. De nem jött levél. Pedig most már a postára is lementem, ott kérdezősködtem a kisasszonytól, aggódva, nyugtalanul, hogy jött-e a Rózának újabb levele? Nem jött, nem jött. Én napról-napra izgatottabb, idege-sebb lettem. Istenem, mi fog itt történni? Hátha az az ember többé nem ír? Hátha most már hallani sem akar többé a Rózáról és az soha többé haza nem mehet, hanem kénytelen egész életére megmaradni cselédnek? És ez az én mamámnak, az én édes, jó mamámnak lesz a bűne?

— Mi bajod van fiú? — kérdezte egy este a papám. — Hiszen egészen sápadt vagy . . .

— Semmi, semmi, — mondtam rémülten. Attól tartottam, hogy az arcomról leolvassák az én rettenetes érzéseimet.

— Valami bajod van, fiacskám? — kérdezte a mama is gyöngéden.

Én hangos zokogásba törtem ki. A papa meg a mama csodálkozva, ijedten néztek rám. Körül-öleltek, körülcirógattak, faggattak. Én megembereltem magamat és mosolyogni próbáltam:

— Nincs már semmi bajom . . .

— De hát miért sírtál?

— Nem tudom . . . megijedtem . . . talán azért . . .

A mama behívta a Rózát.

— Fektesse le ezt a nagy fiút, — mondta

neki — aztán üljön oda az ágya mellé, amíg elalszik . . .

A Róza mosolygott. Szomorúan, fáradtan. Nekem majd meghasadt a szívem.

A sötét szobában aztán beszélgetni kezdtem vele:

—Mondja, Róza, milyen ember a maga ura?

—Rossz ember, — felelte ő, — részeges ember, durva ember. Sokszor megvert.

— Nem szereti?

A Róza sóhajtott, de nem szólt.

—Nem akar visszamenni hozzá? — kérdeztem reszketve.

—Nem . . . nem . . . Miért mennék vissza? Hogy megint verjen?

—Hátha megjavulna? — kérdeztem mind izgatottabban. — Hátha megigérné, hogy többet nem veri magát? Hogy többet nem iszik?

—Nem javul az meg . . . Ígérte már százszor . . . Nem, nem, sokkal jobb ez így . . .

Ez valamelyest megnyugtató. Talán mégis a mamának volt igaza. Számталanszor kiderült már, hogy a mama nagyon okos asszony. Istenem, ki tudja, a Róza valamikor talán még hálás is lesz a mamának, hogy nem engedte vissza a nyomorúságba meg a szenvedésbe és megoltalmazta őt a férje ellen.

Behunyt szemmel feküdtem és gondolkoztam. A Róza hirtelen fölém hajolt.

— Alszik? — kérdezte suttogva.

Nem feleltem, mire lábujjhegyen kiment a szobából. Nem tudom miért, de valami borzasztó vágyakozás fogott el, látni akartam, hogy mit csinál a Róza? Halkan az ajtóhoz lopóztam és végtelen óvatossággal lassan kinyitottam egy kicsit. Éppen csak annyira, hogy a félszememet odatarthattam a nyíláshoz. A Róza kint ült a konyhában, a konyhasztal előtt és az arcát a két kezébe temette. Sírt. Nekem elszorult a szívem és az én szemem is könnyezett. Visszarohantam az ágyamba és a vánkosba temettem az arcomat. Az arcomat, amely égett, a fejemet, amely zúgott. És fölláztam a gyávaságom ellen: szabad nekem túrnöm azt, ami itt történik? Hisz én már nagy fiú vagyok . . .

Ebben a percben bejött a papa, meg a mama a szobába. Gyertyát hoztak. Odaléptek az ágyamhoz. Én némán feküdtem, behunyt szemmel. Mintha aludnám. A papa a homlokomra tette a kezét.

— Ennék a gyerekek láza van, — mondta aztán. — Reggel el kell küldeni az orvosért . . .

A mama aggódva csókolt meg és óvatosan, hogy föl ne ébresszen.

— Mi baja lehet? — kérdezte sóhajtván. — Már egypár nap óta olyan szótalan, szomorú, izgattott. Ez csak most jut eszembe . . .

Én fájdalmasan felsóhajtottam. Aztán, nem tudom mi jutott az eszembe, hirtelen azt suttoztam.

—A levél ... a levelező-lap . . . miért neon adják oda?

—Félrebeszél, — mondta a papám. — Nagy láza van.

—A levelező-lap ... a Róza ... — ismételttem, — miért sír a Róza?

A szobában most csönd lett. Kitaláltam, hogy a papa most a mamára néz, úgy, ahogy akkor szokott, amikor valami nem tetszik neki.

—Mit beszél ez a gyerek? — kérdezte meglepődve. — Mi van azzal a levelező-lappal?

—Nem tudom, — mondta a mamám zavartan; de azután sírni kezdett. Hangosan sírni.

—Gyere át a másik szobába, — mondta a papám szigorúan.

A szoba megint elsötétedett. Én aggódva figyeltem, de nem hallottam semmit. De most már nem is törődtem semmivel. Úgy éreztem, hogy valami rettenetes nyomástól szabadultam meg, valami meleg, jó érzés fogott el. Elaludtam.

Arra ébredtem föl, hogy a doktor a pulzusomat tapogatja.

— Nincs ennek semmi baja, — mondta nevetve. — Nem is volt.

Én elpirultam. Félénken néztem a mamára,

de az mosolygott. Kikísérte a doktort, aztán visszajött és az ágyam mellé ült.

— Nagy újságot mondok neked, — szólt mosolyogva.

— Mit?

— A Róza elment . . .

Nekem könny szökött a szemembe. A boldogság könnye. Aztán nem tudtam tovább uralkodni magamon és elkezdtem kiabálni:

— Hurrá! Hurrá!

A mama ráborult és megcsókolt. Az ő szeme is könnyes volt.

— Derék fiú vagy! — mondta büszkén.

Berlitz-School.

Édes Ilonkám!

Igen, igaz.

Nem tudom, azt írjam-e, hogy sajnós, igaz, vagy inkább azt-e, hogy hála istennek igaz, a fő-dolog az, hogy igaz. Válunk. Úgy-e sohasem hitted volna? Én sem. Mindennek oka pedig az angol nyelv és a Berlitz-School; ami ugyan elég különösen hang-zik, de ha meghallod az esetet, hát meg fogsz érteni mindent.

A dolog ezelőtt két évvel kezdődött. Egy szép napon az uram azzal állított be, hogy ő angolul fog tanulni. Azt mondta:

—Mégis csak szánalmas dolog, hogy én sem-miféle idegen nyelven nem beszélek. Elég véték volt, hogy eddig nem tanultam, de szerencsére még nem késő. Azt mondják, hogy az angol nagyon könnyű, meg fogok tanulni angolul.

— Ezt már sokszor mondtad, Kálmán, —

feleltem erre, — de sohasem kezdél komolyan hozzá, neked nincs türelmed, kitartásod . . .

Kálmán nevetett:

— Azt én is tudom. Éppen azért beiratkoztam a Berlitz-Schoolba. Ott nem mókáznak az emberrel, ott nem lehet az órákat elsikkasztani, ott tanulni kell. Hetenkint háromszor fogok oda járni és egy év múlva úgy fogok angolul beszélni, mint Chamberlain . . .

Másnap Kálmán már egy angol nyelvtanulónal jött haza és azontúl hetenkint háromszor, délután hattól nyolcig angolul tanult a Berlitz-Schoolban. Fájdalom, én nem tudok angolul, tehát nem bírtam ellenőrizni, hogy milyen hamar és mennyit tanult; de annyi bizonyos, hogy négy hónap múlva Kálmán már a „Times“-t kérte a kávéházban és nagy figyelemmel mélyedt az újság híreibe.

Mit tagadjam, büszke voltam arra, hogy az uram ilyen tehetség, aki nemsokára kifogástalanul fog angolul beszélni. Én, édes Ilonkám, egyszerű asszony vagyok és nekem rengeteg módon imponál, ha valaki többet tud, mint én. Még akkor is imponál, ha ez a valaki véletlenül az uram. Elannyira, hogy most már akárhányszor figyelmeztettem az uramat, hangosan (hogy mások is hallják):

— Kálmán, olvastad már a Timest?

Tény, hogy Kálmán roppant szorgalmasan tanult. A világért nem mulasztott el egy órát és a

Berlitz-Schoolból mindig olyan fáradtan jött haza, hogy megesett rajta a szívem.

—Nem árt neked ez a sok tanulás? — kérdeztem tőle akárhányszor.

—Hagyd el, fiam, — nevetett ő, — olyan gyönyörűségem telik ebben az angolban, hogy az a kis kínlódás szóra sem érdemes . . .

Én hát megnyugodva és boldogan néztem az uram további haladását. Mert haladt, haladt rettentően. Egy hónappal azután, hogy először vette kezébe a Timest, egy angol regényt hozott haza.

—Látod? — kérdezte diadalmasan, miközben a könyvet az orrom alá tartotta. — Látod? Ezt fogom most olvasni.

—Istenem, milyen jó is neked, — sóhajtottam föl, — most elolvashatsz annyi szép könyvet, amiről nekem fogalmam sincs és amit én sohasem fogok megismerni . . .

Ez a sóhajom olyan őszinte volt, hogy meghatotta az uramat.

— Kedves kis műveletlen csacsikám, — mondotta gyöngéden és kissé gőgösen, — azért ne búsulj. Én elolvasom ezt a könyvet, azután elmondom neked, hogy mi van benne. Jó lesz?

Tapsoltam örömömben. Végre nekem is van valami hasznom az angol nyelvből. És a hosszú téli estéken, vacsora után ájtatosan hallgattam, amíg az uram bámulatos türelemmel fordítgatta nekem

a regényeket, a szerelmes jeleneteket és a gyilkosságokat egész terjedelmükben. Lélekemelő, nemes élvezet volt, amelyért nagyon hálás voltam neki.

Emlékszem, hogy az első könyv, amelyet így együtt olvastunk, Dickensnek „A vörös ház titka” című regénye volt. Nem tudom, ismered-e? Ez egy borzalmas történet egy asszonyról, aki folyton csalja az urát, mindaddig, amíg az ura megmérgezi és azután, hogy bűnének a nyomait eltüntesse, az asszony holttestét a robogó vonat elé fekteti a sínekre. Ma is borzadok még, hogyha erre a rémes történetre gondolok. Akkor meg is mondtam az uramnak, hogy lehetőleg vidámabb könyveket olvasson, amire ő elhozta Edgár Poe humoros novelláit. Hát ezek igazán mulatságos történetek voltak, ezeken sokat nevettünk, bár egypár olyan is volt közöttük, amelyeket, mint adomákat már régen ismertem.

De nem akarlak azzal untatni, hogy összes olvasmányainkkal megismertesselek. Annyi bizonyos, hogy az uram révén másfél év alatt megismerkedtem a modern angol irodalom összes kiválóbb termékeivel. Ha a mama zsúrjain beszélni kezdtem az angol írókról, mindenki tisztelettel hallgatott és az asszonyok majd megpukkadtak az irigységtől. Egyetlenegyszer történt, hogy amikor Dickensnek „A vörös ház titka” című regényét szóba hoztam, egy fiatalember félénken azt kérdezte:

— Nem téved, nagyságos asszonyom?

— Miért? — kérdeztem gőgösen.

— Mert Dickensnek tudtommal nincsen ilyen című regénye . . .

— Rosszul tudja, — mondtam hűvösen.

A fiatalember elpirult és elnémult, az én tekintéylem pedig szilárdabb lett, mint valaha volt.

Három hét előtt történt, hogy az uram új regényt hozott haza. Ennek a regénynek „Jack Gribson“ volt a címe, a szerzője pedig valami T. H. Forest volt. Nagyon kíváncsian vártam, hogy mi lesz az új regényben, de az uram, mint rendesen, most is előbb egyedül olvasta el, hogy azután annál könnyebben lefordíthassa nekem.

Már most, képzeld el ezt a véletlent! Ahogy másnap reggel az újságunkat a kezembe veszem, az első hír, amely a szemembe ötlött, szórói-szóra ez volt: „Új regényünk. Mai számunkban kezdjük meg J. H. Forestnak, a zseniális angol regényírónak „Jack Gribson“ című új regényét. A szenzációs regényt, amely a szigetországban rövid idő alatt kilencvenhat kiadást ért meg, kitűnő fordításban kapja lapunk közönsége stb. stb.

Hát ennek nagyon megörültem. Éppen figyelmeztetni akartam az uramat arra, hogy ez a regény most jelenik meg magyar fordításban, amikor hirtelen eszembe ötlött valami.

— Nem, nem szólok neki, — mondtam ma-

gamban, — hanem le fogom főzni. Amikor már elkezdte fordítani, egyszerre csak kiveszem a kezéből a könyvet és folytatni fogom az elbeszélést ott, ahol ő abbahagyja. El fog ájulni a meglepetéstől és sehogyan sem fogja kitalálni, hol tanultam meg hamarjában angolul? Csak utólag fogom magamat leleplezni, amikor bevallom, hogy ez a regény most jelenik meg magyarul az újságban . . .

Ennek a pompás ötletemnek mód nélkül megörültem. Alig vártam, hogy az uram a fordítást megkezdje, ami vagy négy nap múlva meg is történt. Akkor, amikor én az első öt folytatást már elolvastam az újságban.

Amikor az uram beszélni kezdett, alig bírtam a nevetésemet elfojtani. Már előre borzasztóan mulattam azon, hogy micsoda arcot fog vágni, ha én folytatom a regényt? De a jókedvem egyszeriben eltűnt és a nevetés helyett a megdöbbenés kezdett fojtogatni.

Valami rettenetes dolog történt. Az első pillanatban hinni sem akartam a füleimnek, de aztán ...

Képzeld! Az uram egészen más dolgokat mondott, mint amiket én a regény magyar fordításában olvastam. Az újságban Jack Gribson egy tehetséges fiatal festő volt, aki szereti a szegény, de becsületos Lucyt, azonban nem veheti nőül, mert szülei, az öreg Gribsonok, ellenzik. Az uram előadásában Jack Gribson egy öreg tolvaj volt, aki automobilján száz-

ezeket érő brüsszeli csipkét akart a német határon átcsempészni, azonban megcsípi, amire ő elmenekül, de útközben még egy jól irányzott lövéssel leteríti az egyik fináncot.

Almikor a finánchoz ért, nem bírtam tovább magammal, fölsikítottam kétségbeesésemben és megdöbbenésemben. Azt hittem, hogy hirtelen megőrültem, mert másként nem bírtam a dolgot megmagyarázni.

— Mi bajod? — kérdezte az uram ijedten.

—Semmi, semmi, — mondtam, — ez a sok gyilkosság . . . kissé ideges vagyok . . .

— Akkor halasszuk holnapra a folytatást!

— Igen, igen, majd holnap folytatjuk . . .

Egész éjjel nem hunytam be a szememet. Mi történt itt? Mindenre gondoltam, csak arra nem, ami a legtermészetesebb volt, t. i. hogy az uram nem tud angolul. De ez nekem eszembe sem jutott. Vagy ha föl is villant az agyamban, nyomban elvettem, mint abszurdumot. Inkább azt hittem, hogy az újság fordítója vétette el a dolgot vagy pedig én tévedtem. Az újságban talán egészen más, regény jelenik meg? Talán rosszul láttam?

Reggel, ahogy az uram elment hazulról, összehasonlítottam az angol könyvet az újsággal. Sajnos, jól láttam, nem tévedtem. Az újságban megjelent „Jack Gribson“ azonos volt a regénnyel. A nevek ugyanazok voltak az újságban is, a regényben is.

Lucyt, akiről az uram egy szót sem szólott, már a regény második oldalán megtaláltam. A regényben a második fejezet első mondata kérdőjellel végződött, az újságban is. Bele kellett nyugodnom abba, hogy az újság fordítása hiteles, az uramé pedig nem. De hát akkor? Miért mond nekem az uram egészen más dolgokat, mint amik a regényben vannak? És csak most mondja-e másként, ezt a regényt, vagy minden regényt másként mondott el, mint a valóságban van?

Rémesen izgatott voltam. Elrohantam egy könyvkereskedésbe és meg akartam venni „A vörös ház titkát“. Ott megtudtam, hogy igaza volt annak a bizonyos fiatal embernek a mama zsúrján, mert Dickensnek nincs ilyen című regénye. Megtudtam azt is, hogy Poenak sincsenek humoros novellái, mert csupa hajmeresztő történeteket írt. (Pedig milyen jól mulattunk akkor ezeken a történeteken!) Szóval megtudtam mindent, megtudtam azt, hogy az uram két év óta válogatott hazugságokkal traktál engem, a saját fantáziájának a szüleményeit adván be nékem jeles angol írók művei gyanánt. De hát miért? Miért?

És bármilyen kínos volt, be kellett látnom, hogy erre csak egy komoly és alapos oka lehetett, az, hogy nem tud angolul.

Minthogy már benne voltam a rohanásban, elrohantam a Berlitz-Schoolba is, hogy az uramról

kérdezősködjem. Ott megtudtam, hogy az intézetnek ez az állítólag olyan szorgalmas növendéke, soha életében ott nem járt, a nevét sohasem hallották. Hát akkor hol volt két év óta hetenként háromszor délután hattól este nyolcig?

Erre csak egy józan feleletet adhattam. Azt, amit az én helyemben minden asszony felelt volna: a szeretőjénél.

Ez ki is derült. Hogy milyen körülmények között, annak a részletezését engedd el nekem. De a bizonyítékok ma már az ügyvéd kezében vannak és utólag az uram is töredelmesen bevallott mindent. És most válunk. Bár az uram nagyon könyörög, hogy bocsássak meg neki. De én nem bírok megbocsátani. A csalás még hagyján, de Dickens és Poe és a többi írók, akiket behazudott nekem úgy, hogy örökre kompromittált . . . ezt nem bírom lenyelni!

Úgy-e, te is igazat adsz boldogtalan

Vilmádnak?

A prágai gyáros.

Amúgy sem vagyok valami nagyon beszédes ember, attól meg éppenséggel fázom, hogy idegekkel szóba álljak. Mindig bámultam azokat a barátkozó lényeket, akik színházban, vendéglőben, ha jón, vasúton, vizén és szárazon, mindenütt és mindig társalognak a szomszédaikkal. Bámulatos, hogy ezeknek a beszédes embereknek mekkora gyakorlatuk van: a harmadik kérdés után a legismeretlenebb szomszédjuknál is meglelik azt a pontot, amelyen a társalgás már mindkettőjüket egyformán érdekli.

Egy másodosztályú vasúti kocsiban ülök. A kocsi zsúfolva van, nyolcan ülünk benne, csupa egymástól független, egymásnak idegen ember. A vonat még el sem hagyta a pályaudvart, már megszólal az egyik és két perc múlva mind a hét útitársam élénken cserélgeti az eszméit. Csak én hallgatok az ablak mellett.

Az ilyen hallgatóg embert a többiek utálják. Joggal. Mert az ilyen hallgatásban gőg és elbizakodottság van. A többiek lenézése. És mindenek ajkán ott lebeg a kérdés: miféle jogon henceg ez a fráter, aki éppen olyan másodosztályú jeggyel utazik, mint mi? Ha nem tetszik neki a társaság, miért nem vált elsőosztályú jegyet?

Igazuk van, De nekem is igazam van, amikor hallgatók. Mit mondhatok nekik én fáradt és rosszkedvű ember? Eleinte megpróbálják: hátha sikerül engem belevonniuk a beszélgetésbe? Előbb csak ügyes célzásokkal, az udvariasság ravasz fondorlataival. Majd határozott, egyenesen nekem szóló kérdésekkel, amelyek elől nem lehet kitérni. Hát felelek, röviden, aztán megint elnémulok. Végre megúnják a dolgot és nem vesznek többé tudomást rólam. Látom rajtuk, hogy megvetnek, hogy számukra: nem is vagyok.

Ők egymás között annál hevesebben, annál lelkesebben csevegnek. A második állomás után már valamennyien jó barátok, testvérek, házastársak. Úgy ülnek a kocsiban, mintha egy egész életet kellene együtt eltölteniök. És a hosszú út unalmát rövidítik jelentéktelen és üres fecsegéssel, lármával, nevetéssel.

Szemközt velem egy fiatalember ül. A gallérja hihetetlenül fehér és legalább kilenc centiméter magas. A nyakkendője azzal a biztonsággal és fölényel

van megkötve, amellyel csak grófok és kereskedősegédek tudják a nyakkendőjüket megkötni. Gvikkerén keresztül szelíden és barátságosan néz a világba. Németül beszél. Ő is résztvesz a társalgásban, de hellyel-közzel rám néz, mintha bocsánatot kérne tőlem azért, hogy ő ilyen alantas dologba keveredik. Látom rajta, hogy ő az egyetlen, aki rokonszenvez velem, akinek talán imponál az én némaságom és zárkózottságom. Néha, valamely föltűnően ostoba megjegyzés után rosszalón csóválja a fejét vagy szánakozón mosolyog. És rám néz, mintha azt kérdezné: mit szólok én ezekhez a finomtan dolgokhoz? Finomabb és előkelőbb vadaikat sejt bennem, ezért minden lehelő és lehetetlen módon jelezni akarja, hogy ő hozzám tartozik, hogy én nem vagyok egyedül, ketten vagyunk.

A végén ketten is maradtunk. Az állomások mentén, ahogy Bajorországon keresztülrobogtunk, mindenütt megszabadultunk egy-egy utastól. Új pedig alig jelentkezett. Hébe-hóba egy-egy kövér úr, aki a szomszéd állomáson már kiszállt. És az ifjú fölhasználta ezt az egyedüllétet arra, hogy beszédbe ereszkedjék velem.

—Nincs borzasztóbb az ilyen bőbeszédű utasoknál, — mondta mosolyogva. — Láttam magán, hogy mennyire szenved . . .

—(Krmrbrflg! — mondtam erre én, nem nagyon nyájasan.)

— Igen, igen, — folytatta zavartalanul, — in értem önt. Eleinte én is irtóztam az efféle beszélgetésektől, de hát megszoktam. Nem is lehet másként, ha az ember sokat utazik . . . Én nagyon sokat utazom.

— (Nyhkdpfcx! — feleltem valamivel barátságosabban.)

— Hogy mondta? Igen. Üzleti ügyekben utazom. Egy nagy gallérgyárunk van Prágában Ismeri Prágát?

— Alig!

— Kár! Kedves város ... És a mi gyárunk... Fogadni mernék, hogy az ön gallérja is a mi gyárunkból való.

— Azt hiszi?

— A mi gallérjainkat Bukarestben éppen úgy ismerik, mint Yokohamában. Megengedi?

Ezzel fölállt és jó közélről megnézte a galléromat.

— Igen, — mondta mosolyogva, — ez a mi gyártmányunk. 43-as Oscar Wilde a béka-jeggyel. Eszerint mi régi ismerősök vagyunk . . .

Mindezt nyugodtan, szerényen, tolakodás nélkül mondta, úgy, hogy volt benne valami kedves és mulatságos. Ugy látszik, hogy arcvonásaim zordon-sága valamelyest megenyhült, mert most már az ifjú bátrabban és bizalmasabban folytatta:

— Persze, ha nem ismeri Prágát, akkor fo-

galma sem lehel arról, hogy milyen egy gallérgyár . . . Különösen a mienk. Kézelőket is gyártunk. Bocsánat egy percre . . .

Megnézte a kézelőmet is és meglegedetten mosolygott:

— 23-as Écaille ... a mi gyártmányunk! A mi jegyünk! . . .

Ez a sok „mi“ már bosszantott. Annál is inkább, mert az ifjú szemmel láthatólag egyike volt azoknak a kereskedelmi utazóknak, akik Bukarest-től Yokohamáig és viszont a békajegy terjesztésével és népszerűsítésével foglalkoznak. Ennek az embernek legföljebb „az én portékám“-ról lett volna szabad beszélnie, de semmiesetre sem „a mi gyártmányaikról“.

Ezért, hogy nagyon elkeserítsem, hogy nagy fájdalmat okozzak neki, ravasz alattomosággal azt kérdeztem tőle:

— Az öné az a gyár?

Már előre örültem annak a mélabús sóhajnak, amellyel az ifjú ki fogja jelenteni, hogy: bár az enyém volna! Azonban fölsültem. Az ifjú a világ legtermészetesebb hangján jelentette ki:

— Igen, az enyém. Mindakettő az enyém. Mert kettő van.

Egy pillanatig megdöbbenve néztem rá. Igazat mond ez az ember? Hazudik? Az ifjú gyönyörködött a megdöbbenésemben. Kéjelgett abban, hogy

sikerült engem lefőznie. Valóságos kárörömmel folytatta:

— Illetőleg csak az enyém lesz. Mert most még az apósomé.

Egy kis szünetet tartott, azután röviden és szárazon kijelentette:

— Én milliomos vagyok.

Nem mondhatnám, hogy nekem föltétlenül imponál minden milliomos. Azonban ez a milliomos, aki második osztályon utazik, belenéz a galléromba meg a kézelőmbé, szoba áll, barátkozik boldoggal-boldogtalannal és olyanformán fest, mint egy rőfös-kereskedés első segédje, ettől a milliomostól egyszerűen undorodtam.

—Miért utazik második osztályon? — folytattam a vizsgálóbíró hangján.

—Üzletileg mindig második osztályon utazom, — mondta szelíden. — Ha mulatságból utazom, akkor akárhányszor különvonatot bérek . . .

Fenséges nyugalommal mondta ezt, én pedig majd megpukkadtam mérgemben. Meg voltam arról győződve, hogy mindebből egy szó sem igaz, hogy ez az ember mindezt most itt hamarjában az én bosszantásomra eszeli ki. De miért ne lehetne mindez igaz is? A káröröm régen eltűnt az ifjú arcáról, amely most már ismét nyugodt és szerény, sőt egy kevésbé fájdalmas és ábrándozó is volt.

— Ön csodálkozik, — mondta az ifjú fáj-

dalmos mosollyal, — hogy milliomos vagyok? Legyen nyugodt, én sem voltam mindig az. Én is ismertem a nyomor és a nélkülözés napjait. De föl-küzdöttem magamat . . .

— Ilyen fiatalon?

— Huszonnyolcéves vagyok. Tíz év előtt jöttem a gyárba, amely most az enyém.

— A béka jeggyel?

— Hiába csúfolódik . . . Egészen lent kezdtem, fizetés nélkül. Kőrmöltem, szaladgáltam, dolgoztam, mint egy állat. Az öreg Schwattner, ugyanaz, aki ma az apósom, még így sem vett észre. Kérem, egy olyan óriási gyárban . . . nem is egyben, hanem kettőben! Úgy kellett kiküzdenem, kierőszakolnom minden talpalatnyi tért. De én boldogulni akartam, én gazdag ember akartam lenni.

Az ifjú fájdalmas arcvonásait most bizonyos elszántság férfiasakká tette. Amit így egyszerűen és szerényen elmondott, az merő őszinteséget és igazságot lehel.

(— Nem, — mondtam magamban, — ez az ember nem hazudik.)

És fokozódó érdeklődéssel hallgattam milliommosságának a történetét.

— Már könyvelő voltam, amikor megláttam Róza kisasszonyt, — folytatta az ifjú, — az öreg Schwattner leányát. Egyetlen leányát.

— Aki ma az ön felesége?

— Igen, — mondta az ifjú boldog mosollyal. De a mosolya olyan idegenszerűnek, erőltetettnek tetszett, hogy nekem megint újabb aggodalmaim támadtak.

(— Nem tehetek róla, — tanakodtam magamban, — de ez az ember mégis csak hazudik.)

—Képzelheti, hogy a dolog nem ment könnyen. Másfél évig szerettem Róza kisasszonyt, mielőtt szólni mertem volna neki. Akkor is csak azért mertem szólni, mert előbb ő szólt nekem. És két évig szeretttük egymást, mielőtt szólni mertünk volna az öregnek . . .

— Akkor sem ön mert szólni . . .

—Hanem Róza kisasszony. Úgy van. Az öreg ki akarta tagadni a lányát, és ki akart dobni engem. De engem akkor már nem lehetett eltenni a gyárból. Én voltam mindenkinek a jobbkeze. Az öreg Schwattneré is. Ha én elmegyek, bajok lettek volna, így hát ott maradtam. Inkább Róza kisasszonyt küldték el Bécsbe, a nagynénjéhez.

Igazán nem tudtam, hányadán vagyok ezzel az emberrel. Most megint az volt az impresszióm, hogy nem hazudik. Miért is hazudnék? Ebben az egész históriában nincs semmi meglepő, nincs semmi lehetetlenség. Meg aztán, a hazug embert elragadja a fantáziája. Az szépíti, színezi a dolgokat. Ez szárazan beszélt, mint egy régi krónika.

— Hat hónap múlva az öreg Schwattner ránk

adta az áldását, — fejezte be az ifjú a történetet. — Ma a helyettese vagyok, én kormányozom mind a két gyárat. Én parancsolok hatezer embernek, munkásnak, hivatalnoknak. A Róza hozományát bent-hagytam az üzletben, megélünk a fizetésemből, meg a nyereségrészből. Egyszer úgyis minden a miénk lesz ... Két kis gyermekünk is van már, két bájos angyal. Azoknak, hála isten, nem kell majd úgy küzködniök, mint valamikor az apjuknak . . .

Valami nagy meglepés, boldogság, megkönnyebbülés látszott az arcán. És ahogy néztem, végre mégis csak megállapodtam abban, hogy az egészből egy szó sem igaz. Nem tudom, mi döntötte el ebbe az irányba a kétkedésemet, talán a kilenc-centiméteres gallér, talán a tökéletes nyakkendő, talán az ifjú egész lénye, szóval, most már bizonyos volt, hogy az ifjú hazudik. Bizonyos volt az is, hogy nem nekem hazudik, hanem saját magának. Elmondta az életét úgy, ahogy átélni szeretné, ahogy elképzei, ahogy átálmodja, mialatt a békajeggyel ellátott gallérokot igyekszik a barbárok között népszerűsíteni. Álom volt minden, a két gyermektől Róza kisasszonyig, aki ma is megközelíthetetlen és elérhetetlen magasságban lebeg az ifjú vágyai és ambíciói fölött, álom a nagy fizetés, a nyereségrész, az öreg Schwattner áldása. Valószínű csak az, hogy sem az öreg Schwattner, sem Róza kisasszony nem ismerik ezt az ifjút, ahogy nem ismerik a többi

százat sem, aki Bukaresttől Yokahamáig terjeszti a cseh gallér-ipart . . .

Valahol kiszállt az ifjú is. Elbúcsúzott tőlem, miközben megígérte, hogy egy új gallér-kreációt az én nevemre fog keresztelni.

— Ha véletlenül Prágába jön, — mondta búcsúzól, — írjon nekem. A vasútnál fogom várni az automobilommal, amelyen reggel kimegyek a gyárainkba . . .

Bólintottam. Most már egészen egyedül voltam.

Egyedül az én költői álmaimmal.

Az én álmaim! A Petőfi, a Napóleon, a nagy tudósok, a nagy föltalálók álmai! Mennyivel szebbek ennek a kereskedelmi utazónak az álmai. És mennyivel praktikusabbak!

A hóember.

I.

Künn, a külváros egyik földszintes kis házában az ablaknál ült egy leány és varrt. Egy szép és szomorú fiatal leány, aki néha-néha olyanformán nézett ki az ablakon, mintha a világ másik végére szeretne repülni az alacsony házak és a magas hótenger fölött. Mert odakünn tél volt és a szűk utcákban olyan magasan állt a hó, hogy a világosság alig bírt bevergődni a félig eltemetett ablakokon. Itt nem söpörte a havat senki, ide a főváros sem küldött embereket és kocsikat; ezen a környéken szegény emberek laktak, olyanok, akik nem értek rá azzal törődni, hogy jó idő van-e, vagy rossz?

A gyerekek örültek a hónak. Hatalmas hóembert építettek, éppen a szép leány ablaka elé, kövér, idomtalan hó-szörnyeteget. Nagy, gömbölyű fejet csináltak neki és amikor már keményre fa-

gyott, subickkal festettek a közepébe két ragyogó fekete szemet, kacsaringós és félelmetes szemöldököt, ugyanolyan bajuszt. Tömpe orra volt a hóembernek, a szájában krajcáros cserép-pipa, a hóna alatt egy rozzant söprű, a fegebúbján pedig ütötköpött, borzas cylinder. így állt ott a hóember, mereven és bután, mulatságosan és egy kissé félelmetesen. A szép leány, ha kinézett az ablakon, mindenekelőtt a hóembert látta és gondolatai, amelyek eddig szabadon kalandoztak a háztetők fölött, most beleütköztek a hóemberbe és megálltak a hóembernél. Ez a hóember most már mindennapos volt az életében.

A hóember benézett az ablakon. Bambán, lélektelenül, egykedvűen és mégis szigorúan meredt a leányra. Ha látott — látta mindazt, ami a kis szobában történik. És ki tudja? Ahogy a leány megszire elkíváncozott ebből a szomorú világból, nap-sugaras és csábító idegenbe, a hóember talán éppen olyan mohón kíváncozott be a csöndes és szelíd kis szoba megnyugtató melegségébe. A szép leány és a hóember farkasszemet néztek egymással. A hóember változatlan arccal, szigorúan, mintha arra vigyázna, hogy eleget dolgozik-e a szorgalmas fiatal leány? A leány pedig nem tudta, nevéssen-e, bosszankodjék-e azon, hogy ez a fehér és mozdulatlan silbak ott áll az ablaka alatt, mint valami hasztalanul reménykedő, kétségbeesett szerelmes.

II.

Eleinte utálta a hóembert.

Megrázkódott, valahányszor a tekintete rátévedt a hó-szörnyetegre.

— Juj, de csúnya, — mondta magában és behunyta a szemét, hogy ne lássa.

Azonban megint kinyitotta és megint megnézte a hóembert. Ez némán és hűségesen állt ott, ádáz kitartással éjjel-nappal. Fekete subiek-szeme félelmetesen villogott, a bajusza fenyegetően kunkorodott fölfelé; elszántan, halálmegvetéssel tűrte a csikorgó hideget, a hózivatar paskolását. És csak nézett be az ablakon, bambán, lélektelenül és mégis szigorúan. Mintha csak azt akarta volna éreztetni a világgal és a fiatal leánnyal:

— Itt állok, mert ideállítottak és kötelességem itt állni mindaddig, amíg el nem szólítanak innen.

És ilyenkor a rozzant söprű csillogni és villogni kezdett, mintha nem is söprű, hanem hatalmas kard, rettenetes lándzsa volna.

—Van benne valami férfias, — mondta egy reggel a leány. És rögtön hozzátette:

— De azért mégis nagyon csúnya.

Ezt azonban már sokkal halkabban mondta és inkább magának, sőt befelé a szobába. Talán azért, hogy a hóember meg ne hallja és meg ne sértődjék.

III.

Azontúl jobb indulattal kezelte a hóembert.

— Nagyon csúnya, — elmélkedett magában, korán sem fennhangon, — nagyon csúnya, de azok közül az arcok közül való, amelyeket meg lehet szokni.

És kezdte a hóembert megszokni.

Szó sincs róla, ez a fiatal leány éppen olyan álmodozó lélek volt, mint a többi tizennyolcéves. És amikor kis fantáziájának szárnyakat adott, az huszárok és belügyminisztériumi fogalmazók felé repült, nyírott bajuszú, lakkcipős, karcú fiatal emberek felé, akik úgy táncolják a bosztont, mint egy isten és elegánsan raccsolnak, amikor szechelmet vullanak. Emlékezetének parkettján ott keringt néhány ilyen fiatal úr, az egyetlen bálján látta őket tavaly, amikor még nem kellett a külvárosban laknia és varrnia, mert az apja még élt és gazdag volt. Azóta azonban nem látott ilyen urakat, a hóember volt az egyetlen férfi, aki ebben a nagy magánosságában és elhagyatottságában jelentkezett.

Még csak pár nap előtt is, a fiatal leány gondolatai szabadon röptek tova a behavazott háztetők fölött, a huszárok és a belügyminisztériumi fogalmazók felé. De most itt volt a hóember, nem is hóember, hanem kőszobor, sziklafal, amely útját szegte minden gondolatnak. A fiatal leány álmai fá-

radtan, erőtlenül hullottak alá a hóember lábához, mint ahogy elcsüggedve és tehetetlenül zuhannak alá a színesen csillogó és jelentéktelen bogárcák a megmászhatatlan kőkerítésről. Ott állt a hóember, szigorúan és eldönthetetlenül, féltékenyen és követelőn, magának foglalván le a fiatal leány minden gondolatát és minden tekintetét.

— Igen, — mondta megint a fiatal leány, — meg lehet szokni az arcát és ha az ember egyszer megszokta, akkor már nem is olyan csúnya.

IV.

De hát igazán olyan csúnya volt-e a hóember?

A leány most már nagyobb figyelemmel vizsgálta, tanulmányozta a hóember vonásait.

Hát hiszen . . . szépnek éppen nem lehetett nevezni, de talán egészen csúnyának sem. A lány belekapaszkodott az első fölfedezésébe és ragaszkodott ahhoz, hogy a hóemberben van valami férfias.

— Igen, igen, — mondogatta, — erősen férfias. A fekete szeme, a fekete bajusza . . . határozottan huszáros. Nem huszárhadnagyos, hanem már valamivel idősebb huszáros. Kapitányos, őrnagyos. Igen, őrnagyos. ő . . . ő olyan, mint egy huszárőrnagy.

Ő? Ő?

Nem tudta, hogyan nevezze a hóembert? A

hóember? Ez nagyon idegenül hangzott! A leány érezte, hogy közte és a hóember között most már valamivel bizalmasabb, meleg viszony van, hogy ők ketten körülbelül barátok. És hosszas tanakodás után, miközben aggódva mérlegelte, hogy melyik név felelne meg legjobban a hóember egyéniségének, elnevezte Csarlaky Vilmos grófnak.

Csarlaky Vilmos gróf! Ez gyönyörűen hangzott, ennek volt értelme. Csarlaky Vilmos gróf! Ez magyaros, ez ropogós, ez katonás, őrnagyos, hárszáros, huszárőrnagyos. Ezzel a névvel csak huszárőrnagy lehet az ember, még akkor is, ha hóból van és a fején borzas cilindert, a hóna alatt pedig öreg söprüt hord.

A hóember pedig, — mit nem tesz az előkelő társadalmi állás és rang! — csaknem beleszédüli ebbe az állapotba. A szeme jobban villogott, mint valaha, tömpe orra a rátapadt friss hórétegtől sasorra görbült, a borzas cilindert pedig ugyancsak a friss hó átalakította klasszikus római sisakká.

A leány fejcsóválva nézte. Még most sem volt vele megelégedve.

— Nem szép fiu, — mondta magában, — még most sem szép.

De azután megnyugodva tette hozzá:

— De gróf! Csarlaky Vilmos gróf!

V.

Ezen az estén pirulva bujt a takaró alá.

Azon kapta magát, hogy halkán bár, de sűrűn ismétli ezt a nevet:

— Gróf Csarlaky Vilmosné . . . Gróf Csarlaky Vilmosné . . .

Behunyta a szemét. Azután megint kinyitotta és fölült az ágyban. A sötét szobába kívülről bevilágított a hó fehérsége ... És az ablak előtt, homályosan és diszkrétén, de tántoríthatatlanul és örök hűséggel ott állt az idomtalan fehér tömeg: Csarlaky Vilmos gróf.

A fiatal leánynak ez mondhatatlanul jól esett. Úgy érezte, hogy nincs többé egyedül, hogy van valakije, aki vigyáz rá, aki örködik az álmai fölött. És szeretettel és hálával gondolt a hóemberre, úgy érezvén, hogy rá merné bízni az életét erre a néma lovagra, erre a szótlán epedőre. Úgy érezte, hogy ez a hóember a legkülönb lény a világon, az egyetlen igazi férfi, bátor és erős, mozdulatlan és hideg, hallgatag és mégis mindent megértő, szigorú és mégis jóságos ... És úgy érezte, hogy ez az egyetlen férfi, akit szeretnie érdemes, akit szeretnie kell.

És úgy aludt el boldogan és nyugodtan. Ál-mában odalépett eléje a hóember, Csarlaky Vilmos gróf huszárörnagy és megkérte a kezét. Ő boldogan mondott igent. Négylovas hintón mentek a tem-

plomba, amely fehéren csillogott és ragyogott, mintha millió kis jégcsapból építették volna. Finom fehér papok álltak az oltár körül és fehérben volt ő is, fehér hó-ruhában, amelynek hosszú uszályát kis hóemberek vitték utána. Mellette állt a hóember, daliásan és büszkén . . . szóval, Csarlaky Vilmos gróf huszárőrnagy.

Nagyon szép volt.

VI.

Amikor reggel fölébredt, borzalmas látványra nyitotta ki a szemét.

Odakint, a szűk utcában tavasz volt. A nap veszekedett hévvel tűzött alá és a hó olvadt, olvadt, mindenfelé. A háztetőkről zuhogott a víz, a hóember pedig nem volt sehol. Eltűnt. Csak egy borzas cylinder, egy krajcáros cseréppipa, meg egy rozzant söprű jelezte azt a helyet, amelyen még tegnap is Csarlaky Vilmos gróf huszárőrnagy állt.

A fiatal leány kinyitotta az ablakot. Az út megint szabad volt. Kis fantáziája megint akadálytalanul röpködhetett tova a háztetők fölött a huszárok és a belügyminisztériumi fogalmazók felé. De a fiatal leány szomorú volt és a hóemberre gondolt, a hóemberre, aki elment, elhagyta akkor, amikor szeretni kezdte. És érezte, hogy az ő magányos és

szomorú kis világából valami kedves és becses pusztult el.

Borzongva gondolt arra, hogy most itt a tavasz. Milyen sokáig kell még várnia, amíg újra tél lesz! És ha tél lesz is . . .

Nagyot sóhajtott. És úgy kérdezte, mintha a boldogságáról volna szó:

— Vájjon visszajön-e jövő télen a hóember?

Lóri.

Lóri cirkuszos-leány volt. Magyarul műlovarnő, aki kint a városligetben műlovarolt vagy mű lovagolt egy nem nagyon tágas, de annál kezdetlegesebb manézsban. Mutatványai — legyünk őszinték — nem voltak túlságosan veszedelmesek. Egyszer rózsaszínű, máskor világoskék trikóban és ugyanolyan tüllszoknyában ugrott be a manézs közepére, hogy onnan viszont fölugorják egy szelid és öreg fehér ló hátára. A ló hátán piros bársonnyal bevont széles deszka volt. Ezen a deszkán állt meg Lóri, mire a lármás, de alapjában mindig rosszkedvű clownok selyempapírossal beragasztott abroncsokat kezdtek az orra alá dugdosni. Lóri kacagott és elkiáltotta magát:

— Hé-opp!

Aztán keresztülugrott az abroncsokon, vissza a mérsékelt hévvel ügető öreg fehér paripa kényelmes és megbízható hátára. Körülbelül ez volt min-

den. Mindez pedig nem ma és nem a múlt héten történt, még csak nem is tavaly nyáron, hanem húsz évvel ezelőtt, akkor, amikor én tizenöt-tizenhatesztendős kamasz voltam és Lóri sem volt több tizenhét-tizennyolc esztendősnél.

Nagyon természetes, hogy szerelmes voltam Lóriba.

Az előkelő világ elhanyagolta ezt a cirkuszi. Ide nem jártak finom fiatal urak, gavallérok. Mert ha jártak volna, Lóri nem sokáig ugrált volna azon a piros bársonydeszkán föl-alá, heti nyolc forint tiszteletdíj mellett. Bizonyára kiugrott volna ebből a manézsból, ki az előkelőségbe és a jómódba. Én legalább folyton attól féltem, hogy egyszer betéved a cirkuszba egy herceg vagy egy királyfi, meglátja Lórit, maga mellé ülteti a négylovas hintóba és elröpíti, hogy kincseit, esetleg trónját megossza vele.

Minden délután, végig az összes előadásokon ott ültem az első sorban. A lovak az én ábrázatomba rúgták a legtöbb port, a clownok az én nyakamba zuhantak, az én fejemhez röpült a legtöbb sipka és lapda és az egész közönségben én voltam a legboldogabb és a legbüszkébb ember. Nemcsak azért, mert törzsvendég voltam a cirkuszban, ahol az igazgatótól lefelé a jegy szedőig, már mindenki barátkozott velem; nemcsak azért, mert szerelmes voltam Lóriba, a cirkusz rózsaszínű (esetleg világoskék) csillagába, hanem mindezekon fölül még egy külö-

nős okból is. Olyan okból, amely engem megkülönböztetett minden más a cirkuszba járó halandóktól. Ezek lehetek gazdagabbak, finomabbak és szebb legények, mint én, de én viszont ugyanabban a házban laktam, amelyben Lóri. Igen, ez volt az én dicsőségem, az én büszkeségem, ez a tudat dagasztotta a mellemet olyankor, amikor Lóri keresztülgrott az abroncsokon. Egy-egy ilyen ugrás után diadalmasan néztem körül a cirkuszban, mintha azt akartam volna mondani:

— Láttátok? Tudjátok-e, hogy én ugyanabban a házban lakom, amelyben ez a csodálatos leány?

És amikor két mutatvány között a fehér papíra lassan körülsétált a manézsbán, Lóri pedig kipirultán, pihegve mosolygott a közönség felé, mindig összevillant a szemünk, bizalmasan, barátságosan, mint két olyan embernek, akinek valami közös, kedves titka van. Ez a közös, kedves titok, fájdalom, nem az volt, hogy szeretjük egymást, hanem az, hogy ugyanabban a házban lakunk mind a ketten.

Úgy van, mi nemcsak a cirkuszból, hanem a lépcsőházból is ismertük egymást, bár aránylag elég nagy távolság volt köztünk. Én ugyanis a harmadik emeleten laktam, Lóri pedig lent a pincében, ahol a mamája a viceházmesternői rangot és hivatalt töltötte be. Üres óráiban pedig mosónő volt és e minőségben nálunk is gyakran megfordult. Ilyenkor min-

dig bizonyos tisztelettel és gyöngédséggel néztem rá, sőt némi fájdalommal is, mert nemesen érző fiatal lelkenek rosszul esett, hogy az imádott leány anyját a mosóteknő mellett kellett látnom. Még jobban bántott az, hogy ilyenkor Lóri is nálunk ebédelt, kinl a konyhában az anyjával. Igen, Lóri, a délulán rózsaszínű és világoskék Lóri, délben kint ült a mi konyhánkban a cselédek között, holott, nézetem szerint, arany-palotában, gyémánt-trónon és biborvánkosokon kellett volna ülnie.

— Óh, milyen szégyen és megaláztatás! — gondoltam magamban. — Mennyire fájhat a csillogó tündérnek az, hogy alantas személyek között kell elfogyasztania azokat a morzsákat, amelyek az urak asztaláról kerültek ki a konyhába.

És pirultam és háborogtam Lóri helyett, miatt a cirkusz gyöngye karcsú fiatal testének és tizennyolc esztendejének egészséges étvágyával falatozott odakint. Bezzeg ő nem filozofált és nem szégyenkezett, ő éhes volt és evett és mesélt a cirkuszról a cselédeknek, akik áhítattal és tisztelettel hallgatták. Ahelyett, hogy gyűlölt és megvetett volna minket, hálával és szeretettel ragaszkodott hozzánk.

Én ilyenkor mindig kerültem a vele való találkozást. Én csak olyankor szerettem látni, amikor rózsaszínű vagy világoskék volt és a fehér paripa hátról nézte le a közönséget. Amikor harsányan, jókedvűen és merészen csengett ajkán a „Hé-opp!” és

amikor az abroncs fehér papirosát foszlányokká tépte üde és ruganyos testével. De ilyenkor ő a nagy nyilvánosságé volt. Annál sokkal gyávább voltam, semhogy a cirkusz falai között közeledni mertem volna hozzá, így történt tehát, hogy akármilyen szerelmes voltam Lóriba, sohasem beszéltem vele.

Sejtette-e Lóri azt, hogy szerelmes vagyok bele? Kötve hiszem. A cirkuszban való sűrű megjelene-
nésem nem lehetett neki gyanús, hiszen a cirkusz legfanatikusabb hívei többnyire a magamfajta kamaszokból kerültek ki. Meg aztán: szerelem! Lóri nagyon jól tudta, mi a szerelem, mindenesetre jobban tudta, mint én. Mert Lórinak voltak udvarlói, tizenöt-tizenhat éves, komoly udvarlói, akik kis virágbokrétákat vittek neki és előadás után csapatostól hazakísérték. Állandóan öten-hatan. Akárhányszor megfigyeltem őket. Irigyen és féltékenyen. Cso-
dáltam őket, bámultam bennük azt a rettenetes bátorságot, amellyel Lórihoz csatlakoztak, hogy együtt menjenek tovább. Ha én ezt mertem volna!

Pedig a dolog nem is látszott olyan nehéznek. Lóri egyszerű leány volt és nem affektált. Jól esett neki, hogy tetszik ezeknek a legénykéknek. És vígan kísértette magát hazáig. A kapuban elbúcsúzott tőlük és a lelkükre kötötte, hogy másnap hűségesen újra ott legyenek a cirkuszban. Mint a primadonna, aki híveket toboroz és közönséget biztosít magának.

Ezekről tudta, hogy szerelmesek bele, mert ezek megmondták, bebizonyították neki. Rólam nem tudta, mert én hallgattam, mert én sohasem beszéltem vele, sohasem küldtem neki virágot és sohasem kísértem az utcán. Én beértem azzal, hogy egy házban lakom vele. Én erre büszke voltam, mert úgy éreztem, hogy ezzel mégis közelebb vagyok a Lóri szívéhez, mint akárki más.

Azonban az idők folyamán mind jobban nyugtalankodni kezdtem. Lóri egyre szebb lett, és az udvarlók csapata nőttön-nőtt. És egyszer, magam sem tudom micsoda föllobbanó féltékenység hatása alatt, elhatároztam magamat arra, hogy megtöröm azt a némaságot, amely eddig elválasztott Lóritól. De, finom lélek lévén, irtóztam attól, hogy Lórit csak úgy egyszerűen és brutálisan, minden előzmények, minden bevezetés nélkül megszólítsam és azontúl én is ott kullogjak udvarlóinak a tömegében, mint a tizedik vagy tizenötödik számú szerelmes. Én szebben, előkelőbben, gyöngédebben akartam csinálni a dolgot, mindenek fölött pedig úgy, hogy senki se tudjon róla. Azt a szent érzelmet, amely lelkemben lobogott, szemérmesen rejtettem. Úgy éreztem, hogy szentségtörés volna, ha erről más is tudna, mint Lóri és én.

Ekkor támadt az a sikerült ötletem, hogy verset írjak Lórihoz és a költészet varázserejét hívjam segítségül a köztünk való személyes érintkezés köz-

vetítéséhez. Félóra alatt sikerült egy nagyon szép és nagyon hosszú költeményt írnom. Ma is emlékszem e költeményre. Nagyon szép költemény volt és klasszikus hatások alapján készült. „Tircis panasza Dorishoz“ — ez volt a költemény címe. Tircis, a szerelmes pásztor én voltam és Doris, a kegyetlen pásztorleányka Lóri. Párbeszédben vitatkoztunk a szerelem hatalmáról. Még egyszer ismétlem, hogy a költemény nagyon szép volt. Mikor a költeménnyel elkészültem, valami nagy megnyugvás és boldogság fogott el. Este megvártam Lórit a kapuban. Amikor hazajött, dobogó szívvel léptem eléje. Ő szinte meghökkenve nézett rám.

— Lóri kisasszony, — mondtam izgatottan és zavartan, miközben a verset gyáván és habozva morzsolgattam az ujjaim között, — Lóri kisasszony.

— Tessék? — mondta ő mosolyogva.

— Olvassa ezt el, — mondtam hirtelen neki-bátorodva. — Olvassa el, de ne haragudjék rám és ne nevéssen ki.

Lóri elvette a papirost és megnézte.

— Nem, ne itt, — könyörögtem neki. — Majd otthon. De úgy, hogy senki se lássa, a mamája se! Ez egy vers!

Lóri értelmetlenül nézett rám, de nem szólt. Eltette a verset. Mind a ketten hallgattunk. Én még szerettem volna valamit mondani, de nem tudtam, mit mondjak? Ő pedig várt még egy kis ideig, de

látván, hogy semmi egyéb mondanivalóm nincs, elnevette magát és elszaladt.

— Jó éjszakát! — kiáltotta még felém.

— Jó éjszakát! — köszöntem vissza és hazarohantam.

Éreztem, hogy nem nagyon ügyesen csináltam a dolgot, de mégis boldog voltam. Gyorsan egy újabb verset írtam és azzal aludtam el.

— Holnap ilyenkor már tudni fogom, hogy szeret-e?

— Másnap megint hűségesen megjelentem a cirkuszban és izgatottan kémleltem Lóri arcát. A rózsaszínű leány megint barátságosan integetett nekem, de semmivel sem barátságosabban, mint eddig. Aggódni kezdtem. És mikor este megint találkoztunk a kapuban, félénken, elfogódva kérdeztem tőle:

—Lóri kisasszony, elolvasta a verset?

—El! — mondta ő.

—Szép?

— Szép.

Szünet. Rövid, de kínos szünet. Szédültem. Nyeltem egyet és nagynehezen kinyögtem.

— Hát . . . akkor . . . olvassa el ezt is.

És merész elhatározással átnyújtottam neki a második versemet. Lóri rám nézett. Most már nagyon barátságosan. És félénken súgta:

— Szeretném, ha minél több ilyen verset adna nekem!

Ezen az estén mámoros voltam a boldogságtól. És azontúl tömegesen írtam a verseket. Minden nap átnyújtottam Lórinak három-négy verset és ő mindennap elolvasta. De sohasem nyilatkozott. Csak mosolygott és újabb verseket kért. Így ment ez vagy tíz napig!

A tizedik napon történt, hogy amikor Lóri a piros-bársony deszkáról beleugrott az abroncs fehér papirosába, egy nagy darab csirizes papirfoszlánv kirepült a manézból és éppen az én ölembe esett. Boldogan nyúltam utána, hogy örök emlékül éltegyem. Hogyne! Hiszen ez a papiros mindig Lórit fogja az eszembe juttatni!

Otthon el akartam zárni az értékes ereklyét a fiókomba. De ahogy jobban megnéztem, meghűlt bennem a vér. A papiros belső felén írás volt — az én írásom. A csiriz alatt is ráismertem a „Tircis panasza Dorishoz“ című költeményem kéziratára. Csalódva, zokogva borultam az asztalra.

És ekkor megértettem, hogy miért bíztatott Lóri a versírásra. A szegény gyermeknek nagy megtakarítás volt, hogy az abroncsbevonáshoz szükséges papirost én szállítottam neki.

Edna.

(Egy fiatal asszony naplójából.)

A szanatóriumban megismerkedtem egy nagyon bájos asszonnyal. Olyan idős — vagy olyan fiatal — volt mint én, egyszerű, kedves, finom, jóízű, diszkrét, előkelő, intelligens, modern . . . igazán nem tudom, mit mondjak még róla. Ha valamivel csúnyább volna, azt mondanám, hogy ez az egyetlen tökéletes és kifogástalan nő e földön. De mert mindezen felül még szép is, tehát neki is van valami hibája.

Ezt a bájos asszonyt Ednának hívják. A neve is csupa költészet, csupa muzsika; nem azok közül a nevek közül való, amelyekbe lépten-nyomon belebotlik az ember. Én babonás vagyok és az embereket a nevükről ítélem meg. Alkalmasint nincs igazam, de nem azért vagyok asszony, hogy mindig igazam legyen. Rómeónak igaza volt, amikor szerelmes volt

Júliába, de én ezt a különben egészen megható tragédiát nem bírom élvezni, mert a Júlia név mindig a szakácsnémat juttatja az eszembe. Ezzel szemben, ha az Edna nevet hallom, valami rendkívül légiesre, finomra és artisztikusra gondolok, egy karcsú, kékszemű és szőke nőre, aki valamivel soványabb a Márk csábító tündereinél és valamivel kövérebb a Rippl-Rónai álmatag hölgyeinél.

Amikor megtudtam, hogy új barátnőmet Ednának hívják, el voltam ragadtatva. Ez a név igazán nagyszerűen illett az egyéniségéhez. Kicsit komikusan hangzik ugyan, de én határozottan tiszteltem e nőt, bizonyos áhítattal néztem föl rá és lelkem mélyén elismertein, hogy ez a nő sokkal, de sokkal különb nálam, akit egyszerű és rideg prózával Sárinak kereszteltek.

Soha két asszony olyan gyorsan meg nem barátkozott, mint mi ketten. Ismeretségünk második félórájában már tegeztük egymást és már közösen gyűlöltünk az egész szanatóriumban mindenkit. Azontúl folyton együtt voltunk, együtt sétáltunk a tengerparton, együtt nevetgélünk és együtt szomor kodtunk azon, hogy a napok olyan hihetetlenül gyorsan múlnak. Igen, az idő rohant, száguldott és egyre fenyegetőbbben közeledett az a nap, amelyen el kell válnunk; nekem haza kell mennem Buda pestre, Ednának pedig Bécsbe. Elfacsarodott a szívem, amikor a válásra gondoltam és őszintén

megvallva, még az sem vigasztalt meg túlságosan, hogy cserébe viszontlátom az uramat. Én borzasztóan hozzá tudok szokni valamihez vagy valakihez és — ragaszkodó lélek lévén — ilyenkor nem tartok mértéket. Ednának is egészen őszintén bevallottam, hogy nekem ő a legfontosabb, a legbecsesebb és a legkedvesebb e világon; hogy még az uramnál is jobban szeretem.

Edna azonban, — ahelyett, hogy ennek a bók-nak megörült volna, — kissé kiábrándulva, sőt megdöbbenve nézett rám.

—Neked urad van? — kérdezte egy kis szünet után.

—Hogyne, — feleltem nevetve. — Hát nem tudtad?

Nem tudta. Persze, hogy nem tudta. Honnan is tudhatta volna? Mindent elmondtunk már egymásnak, éppen csak azt nem, hogy kik vagyunk? Én különben is fölöslegesnek ítéltém minden kérdezősködést; Edna olyan előkelő és finom, a többiek közül annyira kiváló nő volt, hogy legalább is hercegnőnek képzeltem. A legrosszabb esetben grófnénak. Legvakmerőbb álmaimban nem jutott volna az eszembe, hogy Edna egyéb is lehet. Az pedig, hogy nekem uram van . . . Istenem, a szanatóriumban mindenki ismert, mindenki tudta a nevemet, éppen csak Edna, a legjobb barátnőm ne tudná, hogy ki vagyok?

Pedig, — ahogy másnap kiderült, — nem tudta. Sejtelve sem volt arról, hogy ki vagyok. És súlyos pirulások, rettenetes akadozások között jelentette ki, hogy mi többé nem barátkozhatunk egymással.

Azt hittem, hogy tréfál. Elhűlve, megdermedve bámultam rá. Alig bírtam szólni.

— Mi bajod? — kérdeztem álmélkodva. — Megbántottalak?

Edna rám nézett és felelet helyett sírni kezdett.

Most már megijedtem.

— Az Istenért, mi történt? — kérdeztem rémülten.

Edna csak sírt, szótlánul, keservesen, a szűnni nem akaró könnyek záporával. Megöleltem, cirógatni, dédelgetni kezdtem, mint egy gyereket és egyre kevésbé értettem a dolgot. Végre nagysokára valamelyest lecsillapodott és még mindig zokogva ismételte:

— Nem barátkozhatunk tovább egymással. . .

—Ezt már hallottam, — mondtam kissé türelmetlenül. — Az okát szeretném tudni.

—Az oka nagyon egyszerű, ön (beszűntette a tegezést) tisztességes úri asszony, én pedig . . .

— Nos? Nos? — sürgettem.

Edna elsápadt, majd elpirult. Aztán végtelen szomorúsággal mondta:

— Én ... én pedig Ulrik főherceg barátnéja vagyok ...

Erre csönd lett. Edna lesütötte a szemét, lenézett maga elé a földre. Én pedig nyeltem egyet és az első pillanatban tanácstalanul, bambán néztem körül. Mintha segítséget, tanácsot várnék valahonnan, valakitől. Azonban egyedül voltunk, ketten a tengerparton.

Mindez egy pillanatig tartott. Azután vállat vontam és elnevettem magamat.

— Mit törődöm vele? — mondtam hetykén. — Te azért mégis az én legjobb barátnőm vagy és az is maradsz.

Edna csodálkozva, hitetlenül nézett rám.

— Mit csodálkozol? — kérdeztem. — Nem vagyok én liba ... Nevetséges!

És amikor azt mondtam „nevetséges“, elkezdtem sírni és versenyt sírtam Ednával. A vége az lett, hogy Edna kezét akart nekem csókolni, mire én a nyakába borultam és összecsókoltuk, összesírtuk egymást. Igazán szerencse, hogy senki sem járt arra; mert ha valaki meglátott volna minket, okvetlenül azt hitte volna, hogy hirtelen és menthetetlenül megbolondultunk.

Utóbb egy kicsit magunkhoz tértünk. Annyira, hogy Edna elmesélhette nekem az élete történetét. Ebből kiderült az, — amire különben meg mertem volna esküdni, — hogy az egész világon nincsen

Ednánál becsületesebb asszony. Hogy Ulrik főherceg . . . édes istenem, hiszen már régen elvette volna, ha vehetné! Ezek az igazi nagy szerencsétlenségek. Ha véletlenül egy jelentéktelen fűszeres bomlik bele Ednába, akkor ő ma törvényesen is nagyságos asszony. De mert az uralkodó család egyik tagja, egy nagyszabású, előkelő és kiváló ember szereti, Edna kénytelen egész életén át a becstelenség átkát és bélyegét viselni.

Engem ugyan nem nagyon izgatott ez az átok és ez a bélyeg. Ügy történt, ahogy mondtam, a mi barátságunk nem tört meg Ulrik főherceg fenséges személyén. Csak ezután örültem meg igazán annak, hogy nem voltam prúd és kicsinyes, hogy volt bennem bátorság és okosság. És önzés, mindenkifölött önzés. Mert, hogy tovább barátkoztam Ednával, elsősorban nekem esett jól, nekem volt gyönyörűség. Edna ezt a cselekedetemet nagylelkűségnek minősítette, pedig én tudom, hogy önzésből tettem. Így vagyunk minden nagylelkűséggel.

Tehát minden a régiben maradt. Folyton együtt voltunk, együtt sétáltunk a tengerparton, tegeztük egymást, együtt nevetgélünk és együtt szomorkodtunk azon, hogy az idő eljár és nemcsak az én uram, hanem Ulrik főherceg is kezd türelmetlenkedni. A barátkozásunk különben sem szűrt szemet senkinek. Ednát senki sem ismerte, csak én tudtam az ő nagy és szomorú titkát.

Mindez addig tartott, amíg egy szép napon végleg elfogyott az uram türelme. Minthogy sehogy sem akartam hazautazni, kapta magát és eljött értem. És mivel nem akart egyedül utazni, elcsalta a bátyámat is. Úgy állítottak be a szanatóriumba, mint a csendőrök, akik szökött rabot keresnek.

Mondanom sem kell, hogy éppen Ednával voltam együtt, amikor a két gavallér megérkezett. Roppant megörültem nekik. Edna diszkréten félrevonult, én azonban nem tágítottam és sürgősen bemutatattam neki az uramat meg a bátyámat. A két úr előkelő fagyossággal üdvözölte Ednát. Amiből azt következtettem, hogy ismerik.

—Hogy kerülsz te ehhez a nőhöz? — kérdezte az uram, amikor Edna távozott.

—Legjobb barátnőm, — mondtam nemes egyszerűséggel.

—

—Tudod, ki ez a hölgy? — kérdezte a bátyám.

—Tudom, — mondtam ugyancsak a főntebb említett nemes egyszerűséggel. — Ulrik főherceg barátnéja.

—És te barátkozol vele? — kérdezte megint az uram.

—Miért ne? Ez a legelragadóbb teremtés, akit valaha láttam. Jó, nemes, becsületos és szerencsétlen.

—Örültség! Nem fogsz vele tovább barátkozni!

— Tévedsz, — mondtam határozottan. — Ha eddig kitartottam mellette, most már nem hagyom cserben arra a pár napra. Ez az asszony becsületesnek, jónak és bátornak ismer engem. Ha most megváltozom, gonosz, perfid és gyáva leszek, akkor azt fogja mondani; ez az asszony csak addig becsületes, jó és bátor, amíg a férje nincs mellette. Ebből a kritikából nem kérek. Azt hiszem, te sem kérsz.

Az én urammal lehet beszélni. A bátyámmal nemkülönben. Az este négyesben vacsoráztunk Ednával. Az uram is, a bátyám is olyan gyöngéden és előzékenyen bánt vele, hogy tapsolni szerettem volna nekik. Még két napig együtt voltunk vele. Azután nagy meghatottsággal elbúcsúztunk egymástól és hazautaztunk.

— No, úgy-e, — mondtam az uramnak, — így mégis csak szebben végződött az ügy?

Rámhagyta. Persze, hogy szebben végződött. Azaz dehogy végződött. Tulajdonképpen ekkor kezdődött.

Ugyanis körülbelül egy hónap múlva hatalmas ládát kaptunk Bécsből. A ládában egy szobor volt, Ulrik főherceg lovasszobra, ezüstből. A szoborhoz pedig Edna írt kísérőlevelet. Megírta, hogy mindent elmesélt a főhercegnek . . . hogy a főherceg rendkívül meg volt hatva ... el volt ragadtatva . . . hogy mindenképpen le akarja róni a

hálóját . . . hogy fogadjuk szívesen ezt a lovasszobrot, stb., stb.

És most ott álltunk hárman; az uram, én meg a szobor és egymásra bámultunk. A kitüntetés mindenestre nagy volt ... de hát édes istenem, Ulrik főherceg lovasszobra . . . Igaz, hogy ezüstműből van és majdnem egy méter magas ... de hát mégis, egy polgári család tűzhelye mellett . . . egy ilyen lovasszobor . . .

Szóval, a szobor megvan és nem tudunk vele mit csinálni. Nagyon kedves emlék, de hát mégis . . . mégis . . . Most már hetek óta azon törjük a fejünket . . . Végre a múzeumnak nem lehet odaadni . . .

Még talán az a legokosabb, amit a bátyám tanácsolt, ő ugyanis azt mondja, hogy a szobrot néhány jelentéktelen ecsetvonással át lehet alakítani Napóleon lovasszobrává. Ha ez megtörtént, oda kell ajándékozni a budapesti francia kolóniának, amely ünnepélyesen le fogja leplezni. A francia konzul ezt megjelenti Parisba, mire az uramat, mint nagylelkű adományozót, okvetlenül kinevezik a becsületrend lovagjává. Az uramnak tetszik is ez az ötlet, van is benne valami, de tudja isten, én mégis furcsállanám, ha az uram ezen az alapon kapná meg a becsületrendet. Szó sincs róla, megérdemli, de végeredményében mi köze van ehhez az egész históriához Franciaországnak?

A blúzkirály.

Édes Lórim!

Ennek már a fele sem tréfa, ez egyszer igazán életveszedelemben voltam. De úgy kell nekem, könnyelmű libának. Hajmeresztő, hogy mi, unatkozó asszonyok, micsoda ostobaságokra vetemedünk csak azért, mert a jómódtól és a naplopástól már nem félünk a bőrünkbe. A magunk buta elbizakodottságában azt hisszük, hogy nekünk mindent szabad, hogy velünk nem történhetik semmi, mert a mi eszünkön senkisép jár túl. No, hiszen! . . .

Szóval, te most azt szeretnéd tudni, minek köszönheted ezt a tizenhatoldalas levelet, a benne foglalt vallomásokkal, kritikákkal és aforizmákkal egyetemben? Ezt a levelet, fiam, a blúzkirálynak köszönheted; a blúzkirálynak, akinek a Kossuth Lajos-utcában blúzbirodalma van, tizenkét csillogó kirakattal. Nem ismered a blúzkirályt? Nem jártál

még soha Blúz-országban, ahol minden blútból van és ahol minden blúz valami másból van? őszintén megvallva, én magam sem jártam ott soha. Forradalmi érzésű nő vagyok, még az isten kegyelméből való királyoknak sem szívesen hódolok meg, hát még azoknak, akik a blúz vagy fűző kegyelméből ülnek trónon! Irtózom a lármás kirakatoktól és száz pengőért föl nem vennék egy olyan blúzt, amely reklámmal van szagosítva.

Hogyan kerültem mégis össze a blúzkirályllyal? íme. Körülbelül egy hónappal ezelőtt sűrűn találkoztam egy elegáns, karcsú szőke fiatalemberrel. Az utcán, a színházban gyakran láttam. Értsd meg: látnom kellett, mert minden lehető és lehetetlen módon igyekezett a figyelmemet magára vonni. Az utcán diszkréten, de kitartón követett, a színházban le nem vette a látcsövét rólam. Szóval: jelezte, hogy tetszem neki. Nekem is tetszett. Azt már tudod, hogy elegáns, karcsú és szőke, tudd meg tehát azt is, hogy a bajusza angolosan nyírott, a jobb szemében monokli csillog, a kezén pedig meglátszik a manükűr művészete. Mindazonáltal nem kacérkodtam vele, mert hiszen ismered azt az elvem, hogy csak akkor kezdek valakivel kacérkodni, ha az illető már be van mutatva nekem. A szőke ifjút pedig nem ismertem, nem tudtam róla, hogy kicsoda, sőt az ismerőseim között sem volt senki, aki nevéen nevezhette volna ezt a gyermeket.

Ekkor történt, hogy Lujza néninél, egy szűnni nem akaró zsúron ez az ifjú is (megjelent. Lujza néni személyesen mutatta be nekem, valami nagyon jelentéktelen nevet mondott. Én különösebb meghatottság nélkül vettem e nevet tudomásul, mire Lujza néni csodálkozva kérdezte:

- Nem ismered?
- Nem.
- Nem ismered a blúzkirályt?

Az ifjú erre az uralkodók fölényével mosolyogni kezdett. Oh, igen, most már ismertem. Tehát ez az ifjú a blúzkirály, százezer blúzok és egymillió forintok korlátlan ura. Az, akinek a nevét kétöles plakátok és bömbölő ujság-reklámok dobták bele a budapesti élet forgatagába. Tehát ő az!

Eleinte valami kis csalódás-félet éreztem. Sokkal jobban szerettem volna, ha a szőke ismeretlen valami nemesebb pályán működik. De hát édes istenem, a huszadik században élünk, pártoljuk a hazai ipart, éljen a demokrácia (pláne ha milliók járnak vele), ráadásul tetszett is nekem . . . Szóval kezdtem hozzá kedves lenni. Annál inkább, mert a zsúron ott volt kedvenc költőm, Mák Pista is, aki e barátkozást látván, tajtékozott a dühtől. (Tudod, hogy nekem az uramon kívül állandóan két emberre van szükségem, egyre, akibe szerelmes vagyok és egyre, akit ugratok. Két flört, ez a leg-

kevesebb, amit egy jól nevelt és különben kétségbeejtően hűséges feleség megengedhet magának.)

A szőke ifjú nagyon komolyan vette a dolgot és hevesen udvarolt nekem. A zsúron csak velem foglalkozott, később megismerkedett az urammal is, majd amikor a zsúr hirtelen átalakult vacsorává, megvesztegette a Lujza nénit (nincs kizárva, hogy egy blúzzal), és így az asztalnál is mellém került. Kissé unottan és fanyarul beszélt, ahogy a nőktől elkényeztetett emberek beszélni szoktak. Beszélt mindenről, amiről pesti emberek beszélni szoktak: bécsi színházokról, angol férfidivatról és párisi kokottokról, majd, (amikor a pezsgő előállott) szerelemről is.

Én eleinte csak szimuláltam az érdeklődést, de utóbb magam is belemelegedtem a dologba és a végén már egészen szabályosan flörtöltünk. Mák Pista az asztal túlsó végén kékült-zöldült és féltékenységében és bánatában beletemetkezett egy negyvenéves, tömzsi, kövér asszonyba, azzal a nyilvánvaló célzattal, hogy én megpukkadjak. Én azonban, tudván, hogy ő csak a karcsú, szőke és fiatal nőkért rajong, nem pukkadtam meg. Az uram pedig fenékes nyugalommal és nemtörődömséggel nézte a jelenetet, amelyhez hasonlót zavartalanul boldog házasságunk tíz esztendeje alatt már éppen ezret látott.

Azonban, azonban, azonban!

Azonban ezúttal egy kis baj volt. Neked, minden titkom tudójának, őszintén bevallom, hogy a blúzkirály nem olyan volt, mint a többi. Mind sűrűbben találkoztunk és én kezdtem komolyan belehabarodni ebbe az elegáns és hideg emberbe. Főntemlélt boldog házasságunk tíz esztendeje alatt nagyon sok intelligens, szép, kedves, elmés, gyöngéd, zseniális, ostoba, gazdag, bátor és türelmes ember igyekezett engem meghódítani, de soha egyet sem vettem közülök komolyan. Játszottam velük, mert nincsenek gyermekeim, akikkel játszhatnék. De most... mondom, a blúzkirály aggasztó volt. Ha most az uramra néztem, mindig a blúzkirály jutott az eszembe. És ha a blúzkirályra néztem, sohasem jutott az uram az eszembe.

Két hétig olyan lelki harcokat vívtam titokban, amilyeneket csak Márkus Emilia vív nyilvánosan és rövid ideig a Nemzeti Színház színpadján, a hazai házasságtörő darabokban. Eszembe jutott mindaz, amit erről a témáról regényekben olvastam és a színpadon láttam. Kétféleképpen is elképzeltem a dolgot, tragikus befejezéssel (Nemzeti Színház) és bohózatban (Vígyszínház). De egyik sem volt megnyugtató. És a blúzkirály egyre fenyegetőbb lett. Hideg, szürke szeméből egyre több követelést olvastam ki. Az uram pedig — és ez bosszantott legjobban — éppen olyan keveset törődött a blúzkirálylyal, mint azzal a légióval, amely a blúzkirályt meg-

előzte. Hát vak ez az ember? Hát nem látja, hogy most igazán baj van? Vagy olyan kevésbé szeret, hogy egyáltalában nem törődik velem és azzal, ami velem történik?

Barátom, mit tagadjam? Azon a helyen voltam, amelyet az előbb felsorolt színházakban az örvény szélének szoktak nevezni. És éppen ekkor történt, hogy az uram meghívta a blúzkirályt ebédre. Először.

Nem szerette ezt az embert. Nem féltékenységből. Hanem azért, mert mint ember nem volt az ízlése szerint való. Parvenünek nézte, lelketlennek, üresnek és affektáltkak. Azonban vannak kötelezettségek, amelyek elől nem lehet kitérni. A blúzkirály rövid ismeretségünk alatt olyan diszkrétan és ízlésesen figyelmes volt hozzánk, hogy az udvariasság főkönyvének „követel“-rovatában legalább is egy ebéd mutatkozott az ő javára. Ezt az ebédet meg is kapta. Az ebéd hangulata hűvös volt és ebéd után az uram minden nagyobb mentegőzés nélkül elment hazulról és magunkra hagyott bennünket.

Először voltam egyedül, egészen, ellenőrzés nélkül egyedül a blúzkirályal. Valami jóleső rémület és valami fogvacogta tó reménykedés fogott el; meg mertem volna esküdni arra, hogy a blúzkirály meg fog csókolni. Ezen egyrészt fölháborodtam, másrészt azonban kíváncsi voltam, hogyan fog rám

hatni ez a csók? Szóval egy kicsit meg voltam tébolyodva és az izgatottságom éppenséggel nem csökkent, amikor a blúzkirály fölállt, odalépett hozzám, erősen a szemembe nézett és megragadta a karomat.

— Végem van! — mondtam magamban és kétségbeesett elszántsággal vártam a csókot.

De ekkor sajtáságos dolog történt. Éreztem, hogy a szorítás, amellyel karomat fogva tartotta, lanyhul. És éreztem, hogy ujjai most már nem a karomat fogják, hanem önkéntelenül, szórakozottan, üzletszerűen, szakértőn a blúzom selymét tapogatják, értékelik. A félistenből, az imádott férfiból egy másodperc alatt kitört a blúzkirály.

Egy másodperc! De ez elég volt. E másodperc alatt vége volt mindennek. És amikor a blúzkirály újból megragadta a karomat és félelmetesen villogó szemmel hajolt felém, már kitört belőlem a kacagás.

— Megőrült, kedves blúzkirály? — kérdeztem szeiid gúnnyal.

És leráztam magamról, mint kutya a vizet. A blúzkirály egy kicsit tanácstalanul, egy kicsit bután meredt rám. Nem értette a dolgot és én nem magyaráztam meg neki.

És ezt a blúzkirály í szerettem én! Emiatt a blúzkirály miatt vívtam lelki harcokat és jutottam el az örvény szélére. (Lásd fentebb.) Hát nem hajmeresztő ez? Milyen szerencse, hogy még a legcsábítóbb férfiban is van valami, ami a kellő pilla-

natban elveszi a kedvünket attól, hogy a csábításnak engedjünk! Hidd el, fiam, hogy a férfiktól minket, nőket, legjobban maguk a férfiak védelmeznek meg. És ezzel a tapasztalattal gazdagabban vagyok a te öreg barátnőd:

Margit.

A bolygó bokréta.

Amikor a feleségem a nyár elején elutazott, elhatároztam, hogy elsőrangú ihaj-csuhaj életet fogok élni. A világ legelvetemedettebb teremtése: a pesti férj nyáron. Ilyenkor valami megmagyarázhatatlan örület támadja meg a legtisztességesebb családapát is, úgy érzi, hogy a gyermekei ellen vét, ha egyszer éjfél előtt fekszik le. A pesti férj ilyenkor nem magának él, hanem a pincérnek, a hordárnak, a fiakkerosnak, a cigánynak, a virágárusnőnek, a pezsgős-kisasszonyoknak és a színtanodai álnövénydékeknek.

Nappal cél és értelem nélkül kóvályog körül a városban, este pedig egészségtelen mohósággal törtet ama nyári kocsmák felé, amelyekben zöld petrezselyem közt a főtt rák pirul és a sárgadinnye előreveti árnyékát. Hasonszórú leventék társaságában, akikkel kölcsönösen Kupa vezérnek,

Csutora vezérnek és Kulacs vezérnek szólítják egymást, ádáz italozást mivel, miközben tehetsége szerint istápolja istenben boldogult Cliquot és Pommery urak hátramaradt özvegyeit.

Magam is belekerültem egy ilyen rablóbandába, amely minden este a budai „Márványmenyecské“-ben tartotta lakodalmát. Pirulva valom be, hogy ebben a rossz társaságban átkozottul jól éreztem magamat és záros határidőn belül a székesfőváros éjszakai életének egyik legnépszerűbb alakja lettem. A házmesterem, akivel télen alig érintkeztem, egy viharos hajnalon könnyek között vallotta be nekem, hogy csak most fedezte föl, minő kiapadhatatlan kincset bír bennem. Viszont, ha valaki délelőtt tizenegy órakor beállított az ügyvédi irodámba, ott egy borzas szörnyeteget talált. A borzas szörnyeteg az asztalra borulva horkolt. A borzas szörnyeteg én voltam.

És mégsem voltam egészen boldog.

És mégis bántott valami.

Nem a lelkiismeret. Ezt a fogalmat kétszeresen nem ismertem. Először, mint előkelő ügyvéd, másodsor, mint kezdő szalmaözvegy. Bántott hiánya egy gyöngéd lénynek, aki édes csókjaival elűzze gondterhes homlokomról a borús felhőket.

A legényember ilyenkor megházasodik. De mit csináljon a feleséges ember, aki nem házashatók meg, mert már van felesége? Sőt, aki éppen

annak örül, hogy egy hónapra megszabadult a felelőségétől?

Mínthogy a kérdésre nem tudtam felelni, a fentemlített rablóbanda egyik vacsoráján fölvettem ezt a nehéz problémát.

— Hogyan vágnád ketté ezt a gordiusi csomót, óh nemes Csutora vezér? — kérdeztem, miközben tisztelettel hajoltam meg a legkipróbáltabb szalmaözvegy előtt.

— Gyerekség az egész, — mondta Csutora vezér, aki napközben a sokkal egyszerűbb, de sokkal komolyabb Birnbaum névre hallgatott. — Az ember vesz egy bokrétát és egy páholyt. Nyáron mind a kettő olcsó. Az ember a bokrétával fölfegyverkezve beleül a páholyba és ott türelmesen ül mindaddig, amíg a színpadon domborító művésznők közül egy megtetszik neki. Semmiesetre sem hiba, ha ez a művésznő fiatal, csinos és tehetségtelen. Az ember fölküldi neki a bokrétát, néhány barátságos sort ír hozzá és a dolog rendben van. Kivéve azokat az eseteket, amikor nincsen rendben. Érted? . . .

— Igen.

És már másnap megfogadtam a nemes Csutora vezér tanácsát. Vettem egy bokrétát és elmentem a Városligeti Színkörbe. Ott beleültem egy páholyba, miközben tüntetően szagolgattam az általam megvásárolt virág-gyűjteményt. Erre fölgördült a függöny és én elkezdtem a színpaddal kacérkodni.

Egy hollófürtös szépség visszakacérkodott rám. Nagyon természetes, hogy erre fölküldtem neki a bokrétát, néhány barátságos sor kíséretében.

Ami ezután történt, az legalább is meglepő volt. A hollófürtös szépség visszaküldte a bokrétát és magyarázatul ezt a pár sort:

„Tisztelt ismeretlen!

Igazán nagyon sajnálom, hogy nem fogadhatom el a bokrétáját. Fájdalom, menyasszony vagyok és a vőlegényem olyan féltékeny, mint egy velencei mór. Isten önnel örökre. Egy szebb hazában találkozunk.

Jolán.

Eltettem a kedves gyermek levelét, de eltettem, — természetesen — a bokrétát is. Három napig valóságos önfeláldozással locsoltam, hogy üdeségéből ne veszítsen. Három nap múlva ugyanazzal a bokrétával átmentem a Budai Színkörbe. Ott beleültem egy páholyba, miiközben tüntetőn szolgáltattam immár nem egészen friss, de még mindig elég értékes virágaimat. Mikor a függöny felgördült, a főttebb részletesen ismertetett eljárást egy szőke szépséggel ismételttem. Legnagyobb, sőt mondhatnám legkellemetlenebb meglepődésemre a bokrétát megint visszakaptam, ezúttal a következő levél kíséretében:

„Tisztelt ismeretlen!

Igazán nagyon sajnálom, hogy nem fogadhatom el a bokrétáját. Fájdalom, férjes asszony vagyok és a férjem olyan féltékeny, mint egy velencei mór. Isten önnel, örökre. Egy szebb hazában találkozunk. Jolán.“

Ezt a levelet is eltettem, sőt, mivel a hangja nagyon ismerős volt, összehasonlítottam az elsővel. Az írás ugyanaz volt. Három nap alatt Jolán befestette a haját szőkére, férjhez ment és átszerződött a Budai Színkörbe. Alighanem erre vonatkozott első levelének ama prófétai jövendölése: „Egy szebb hazában találkozunk.“

Az immár másodszor nyakamon maradt bokrétát a modern orvosi tudomány legújabb vívmányai szerint ápoltam tovább. Harmadnap visszavittem a Városligetbe. Ezúttal a Kis Színházba. A bokréta még élt ugyan, de a lélek már csak hálni járt bele. Mindazonáltal nem csüggedtem. Beleültem egy páholyba és óvatosságból az egész eljárást egy vöröshajú táncosnővel, de még mindig ugyanazzal a bokrétával ismételttem.

Az eredmény lesújtó volt.

A bokrétát jobban visszakaptam, mint valaha, még pedig a következő üzenettel fűszerezve:

„Tisztelt ismeretlen!

Igazán nagyon sajnálom, hogy nem fogadhatom el a bokrétáját. Fájdalom, válok az uramtól és e minőségemben minden kompromittáló cselekedettől tartózkodnom kell. Isten önnel, örökre. Egy szebb hazában találkozunk.

Jolán.“

Gondosan eltettem a levelet, mert éltem a gyanúpörrel, hogy már megint az első, az eredeti, az ő-Jolán nyilatkozott benne. Sejtelmem nem csalt. Valóban Jolán írta, aki három nap alatt befestette a haját vörösre, elvált az urától és kiszereződött a Kis Színházba. Alighanem erre vonatkozott második levelének ama prófétai kijelentése: „Egy szebb hazában találkozunk.“

Hónom alá kaptam a bokrétát és kissé lehangoltan mentem haza. Vájjon érdemes-e még tovább ápolni a bokrétát és tovább kísérletezni vele? Hiszen megint csak Jolánhoz fog kerülni, aki megint csak vissza fogja küldeni és megint csak be fogja jelenteni, hogy egy szebb hazában találkozunk.

Mikor hazaértem, a házmester táviratot adott át nekem. A táviratot a felségem küldte. Csak ennyi volt benne:

„Reggel érkezem. Csókol Pipikéd.“

Bizony isten megörültem neki. Reggel kimen-

tem a vasúthoz és balkarommal boldogan öleltem magamhoz hites nőmet.

—Hát aztán gondoltál-e rám? — kérdezte hitvesem.

—Hogy gondoltam-e? Hát ez mi?

Ezzel előhúztam a hátam mögül a jobb karomat és átnyújtottam nőmnek a tizenkétnapos bokrétát. Pipike sírva borult a nyakamba és kijelentette, hogy én vagyok a világ legderekabb férje és legkedvesebb embere.

Amiből levonom azt a tanulságot, hogy az embert igazán megbecsülni csak a felesége tudja.

A zsebtolvaj.

Érsekújvár és Pozsony között történt, Pozsonyhoz már közel. Kint álltam a kupé folyosóján, azzal az idegességgel és türelmetlenséggel, amely a céljához közeledő utasemberbe mindig befészkel magát. Hirtelen nekem jött egy öreg úr és erősen meglökött. A szivar kiesett a szájamból és gépiesen lehajoltam, hogy fölvegyem. Ugyanekkor a mellem szokatlan, furcsa nyomást éreztem. Az öreg úr ezalatt zavart mentegetőzések között eltűnt a folyosó végén.

Ahogy föltápászkodtam, önkéntelenül is a pénztárcámat kerestem. És nem is lepődtem meg túlságosan, amikor észrevettem, hogy eltűnt. Az eset egyszerű volt: az öreg úr csak azért lökött meg, hogy a pénztárcámat kiemelje a zsebemből. És már rohantam az idegen nyomában.

Szerencsém volt. A vonat ebben a pillanatban állt meg. Pozsonyban voltunk. És a perronon lát-

tam az én emberemet, ahogy lázas ökölcsapásokkal tört magának utat a kijárási felé. Hátulról megragadtam a gallérján. Az öreg úr mérgesen fordult meg.

—A pénztárcámat! — kiáltottam rá. — Adja vissza a pénztárcámat!

—Megbolondult? — kérdezte dühösen. — Miféle pénztárcáról beszél?

—Arról, amelyet a kupéban ellopott tőlem . . . Ide vele!

Ezalatt szép kis csődület támadt körülöttünk. A közönség kaján nevetéssel várta, mi fog itt történni? És a rendőr is jött már méltóságteljes lépésekkel. A zsebtolvaj nyugtalanul pislogott; a gallérja még mindig a kezében volt.

—Hagyjon engem békén! — tört ki végre a zsebtolvaj és erős rántással kitépte magát a kezemből. Ebben a pillanatban azonban valami koppant a kövezeten és a zsebtolvaj rémulten vette észre, hogy kiejtette az ellopott pénztárcát, az én pénztárcámat. Utána akart kapni, de én megelőztem. Zsebrevágtam a tárcát és ezzel a magam részéről befejezettnak hittem az ügyet.

—Menjen a fenébe! — mondtam a zsebtolvajnak.

Az, szegény, ment volna szívesen, de nem hagyták. Ugyanazt a gallért, amelyet én már eleresztettem, most a rendőr fogta meg. És gyöngéd-

telenül cipelte a zsebtolvajt az állomásfőnök szobája felé, miközben nekem is odaszólt:

— Tessen bejönni!

Kelletlenül követtem a rendőrt. Ez már több volt, mint amennyi nekem kellemes. Szerettem volna észrevétlenül eltűnni, de nem lehetett, a rendőr éppen úgy vigyázott rám, mint a zsebtolvajra. Nekem is be kellett mennem a szobába, ahol jegyzőkönyvet vettek föl az esetről. Csak hosszú faggatás után bocsátottak el. Nagyon rösteltem a dolgot, annál is inkább, mert a zsebtolvaj most imár egyszerűen szájalomraméltó volt. Sápadt volt és megtört, hebegett, dadogott, a homlokáról csurgott a verejték. Ahogy ránéztem, a tekintetében annyi szemrehányás, annyi fájdalom volt, hogy megrázódtam bele. Őszintén sajnáltam, hogy a kis tragédia ilyen nagy nyilvánosság előtt játszódott le, nyersen, brutálisan. De ezen a dolgon most már nem lehetett segíteni, bele kellett nyugodnom abba, hogy a zsebtolvajt pár hétre bezárják.

Azontúl gyakran kaptam Pozsonyból írásokat, hivatalos értesítéseket, idézéseket. De egyéb is történt. Egy szép napon megjelent nálam egy kisírtszemű asszony. Még elég csinos és fiatal volt, de az arcán meglátszott a sok nélkülözés, a nyomorúság.

— Én vagyok — mondta az asszony egyszerűen, bevezetés nélkül — a Cvibakné.

A név nem sokat lendített a dolgon. Sejtelmem sem volt arról, hogy Cvibakné kicsoda?

— Nem tetszik emlékezni? — kérdezte szomorúan, kényszeredetten. — Az uram, a Cvibak, aki Pozsonyban . . .

És a keze jelentősen kanyarodott hátrafelé.

Most már tudtam, hogy Cvibakné kicsoda. A zsebtolvajnak, az én zsebtolvajomnak a felesége. Meglepődve, gyanakodva néztem rá. Mit akar ez az asszony tőlem?

A dolog egyszerű volt: pénzt akart. A jószágomra, az emberszeretetemre hivatkozott, elmondta, hogy az ura most miattam ül, otthon nincs kenyér, a gyerekek éhesek. És négy gyereke van.

Én különben is érzékeny lélek vagyok, ez az eset pedig különösen bántott. Valóságos megkönynyebbülés fogott el, hogy ha már a zsebtolvajon nem segíthetem, legalább a családjáért tehetek valamit. Száz koronát adtam az asszonynak, aki boldogan, hálálkodva távozott. De én talán az asszonynál is boldogabb voltam. Az a megelégedés melengetett, amely a jó cselekedetek jutalma.

Egy hét múlva aztán igazán kellemetlen híre ébredtem. A pozsonyi rendőrség arról értesített, hogy a Cvibak fölakasztotta magát a börtönben. Elítélték egy félesztendőre és ezt az öreg annyira a szívére vette, hogy felkötötte magát. Engem ez a hír teljesen földúlt, úgy éreztem, hogy én kergettem

a halálba ezt az embert. Amit eddig titokban már százszor elmondtam magamnak, hogy jobb lett volna, ha veszni hagyom a pénztárcát, az most viharos erővel tört ki belőlem. Megéri az a pár száz korona azt, hogy egy ember eleméssze magát miatta? Egész nap rosszkedvű voltam és egész éjjel nem hunytam le a szememet. Mindenütt az öreg Cvibakot láttam, azzal a fájdalmas, szemrehányó pillanattal, amellyel az állomásfőnök szobájában elbúcsúzott tőlem.

Másnap reggel beállított hozzám egy gyászruhás asszony és négy szomorú, szegény gyerek. Cvibakné. Tudtam, hogy el fog jönni, szinte vártam. És ahogy ránéztem, borzasztóan kényelmetlenül éreztem magamat.

— Hát én velem most már mi lesz? — kérdezte csöndesen.

Ez volt minden. Nem vádolt, nem kért, csak egyszerűen megkérdezte tőlem, hogy vele most már mi lesz? Hamarjában nem tudtam felelni, csak néztem, hol rá, hol a gyerekekre, akik fásultan, értelmetlenül bámultak maguk elé. Igen, ez az özvegy, ez a négy árva az én bűnöm. Én fosztottam meg őket a kenyérkeresőtől; érthető, ha az asszony tőlem kérdezi meg, hogy vele most már mi lesz?

Nem vagyok túlságosan gazdag ember, de mindig becsületes és jó voltam, a szívem olyan puha, hogy kenyérré lehetne kenni. Pillanatig sem volt

kétséges, hogy erről az asszonyról, ezekről a gyerekekről valami formában gondoskodni: kötelességem. Meg akartam nyugtatni a lelkiismeretemet, hát nem krajcároskodtam.

— Nézze, — mondtam az asszonynak, — itt van kétezer korona.

Ez a kétezer korona éppen ötször annyi volt, mint amennyit Cvibak annak idején elemelt tőlem. Ha akkor futni hagyom, eddig már megtakaríthattam! volna ezerhétszáz koronát. És Cvibak is élne.

Az asszony mindenáron kezet akart nekem csókolni, a gyerekek pedig tényleg kezet csókoltak.

— Jól van, jól van, — dadogtam és kifelé tuszkoltam őket.

A küszöbön azonban megállt az asszony.

— Valami baj van? — kérdeztem nyugtalanul.

—Csak az, — monda ő szelíden, — hogy tegnap kivettek a lakásból, mert nem bírtam fizetni és elvették azt a pár nyomorult bútoromat is.

És megint rámnézett mérhetetlen szomorúsággal, szegényes fekete ruhájának szívtépő komorságában. A gyerekek is megálltak és még a lélekzetüket is visszafojtották, úgy várták, mi fog most történni.

Egy pillanatra megvillant az agyamban, hogy kétezer koronát már adtam az asszonynak, de aztán leszidtam magamat. Pár száz korona ide vagy oda, amikor a nyugalmad megváltásáról van szó!

— Nézze, — mondtam az asszonynak, — itt van még háromszáz korona.

Az asszony némán nézett rám és mielőtt megátolhattam volna, megcsókolta a kezemet. Azután eltűnt a négy gyermekével.

Én boldogan sóhajtottam föl. Azt hittem, hogy ez az ügy mindörökre el van intézve.

Azonban csalódtam. Öt nap múlva az asszony megint beállított. Ezúttal már kissé idegenkedve fogadtam, de ő megnyugtatót, hogy nem pénzéri jött. Mit képelek róla? Hogy ő zsarolni akar? Ő és zsarolni! ő, aki előkelő famíliából származik, kitűnően nevelődött, beszél angolul és franciául, úgy zongorázik, mint egy angyal — ő és zsarolni! ő csak tanácsért jött, mert kihez forduljon? Nem fordulhat senkihez, csak hozzám.

—Tehát miről van szó? — kérdeztem most már barátságosabban.

—Arról, hogy én nem tudok a pénzzel bánni. Én egy elkényeztetett és gyámoltalan teremtés vagyok, amíg az uram élt, úgy éltem, mint egy hercegnő. Szegény, egyáltalában csak azért tért a rossz útra, hogy mi, én és a gyerekei úri módon éljünk . . . Röviden, én azt szeretném, ha ön visszavenné a pénzt, amit nekem adott és abból venne nekem egy kis lakást, meg egypár bútort ... és ha marad valami, hát úgy beosztaná, hogy minden hónapban jusson egypár garas . . .

Ezzel már vissza is adta a pénzt. Ezernyolcszáz koronát kétezernégyszáz helyett. De ezzel nem sokat törődtem. Az asszony bizalommal fordult hozzám, úgy éreztem, hogy nincs jogom e bizalom elől kitérni.

— Jól van, — mondtam nagylelkűen, — úgy lesz, ahogy akarja . . .

Kivettem neki egy háromszobás lakást hétszáz koronáért. Az asszony sokalta, de én megnyugtattam. Előre kifizettem a lakást egy évre. Azután vettem neki bútorokat háromezer koronáért. Az asszony ezt is sokalta, de én megnyugtattam. És béreltem neki egy zongorát. Végül bejelentettem neki, hogy mindaddig, míg valami más módon nem tudok a helyzetén segíteni, minden hónapban adok neki kétszáz koronát. Záradékul pedig újra odaadóan neki azt a bizonyos ezernyolcszáz koronát. Hogy ne maradjon egészen pénz nélkül.

Az asszony most már nem bírta magával. A vállamra borult és keservesen zokogott. Én meg-simogattam a haját és bölcsen csak annyit mondtam:

— No, no!

Lelkem mélyén pedig így elmélkedtem:

— Kétezernégyszáz és háromezerhétszáz az hatezeregyszáz. Tizenötször annyi, mint amennyit a szegény Cvibak annak idején elemelt tőlem. Nem számítva azt a bizonyos kétszáz koronát, amelyet

minden hónapban fizetnem kell. Hát nem lett volna okosabb? . . . Mindegy! Nyitok az asszonynak egy trafikot, a gyerekeit pedig megpróbálom elhelyezni valahol . . . Akkor aztán úri módon intéztem el az ügyet!

Folytassam még ezt a történetet?

Rövid időn belül az asszony annyi pénzembe került, hogy kénytelen voltam feleségül venni. Különben tönkrementem volna.

Négyszáz korona.

Maár Mátyás harminchatéves koráig egyszerű és becsületes házasember volt. Harminchatéves korában az állapota jelentékenyen megváltozott: ekkor történt, hogy a nagynénjétől 400 koronát örökölt.

Az egyszerű és becsületes Maár Mátyás, aki mint afféle kishivatalnok ráadásul még szegény is volt, a négyszáz koronának mód nélkül megörült. Mindenekelőtt átadta a pénzt a feleségének, asszony kezében jobb helyen van az ilyesmi. A felesége bezárta a pénzt a fehérmű közé a szekrénybe és azontúl csak a szekrényajtón keresztül gyönyörködtek a négy bankóban. És ott a szekrény előtt hosszasan és lelkesen tanácskoztak arról, hogy mi is történjék ezzel az égből aláhullott összeggel? Maár Mátyás a takarékbba akarta tenni, hogy majdan öreg napjaikra legyen egy kis tőkájük, az asszonyt azonban, aki rendes körülmények között takarékos, sőt fukar volt, a könnyelműség kezdte furdalni.

— Erre a pénzre úgysem számítottunk, —

mondta az urának, — ezen bútort veszünk. A lakásunk úgyis elég szánalmas, csinosítsuk valamelyest! Hát jó. Maár Mátyás ebbe is beleegyezett. Malmost, ha elmentek hazulról, minden asztalos és bútorosbolt előtt megálltak és bekacsintgattak a szecessziós ipar remekei közé. Egy szép napon be is merészkedtek az egyik boltba, megnéztek egy kisebbrendű ebédlőt és nagynehezen lealkudták négyszáz koronára. Mikor a boltból kijöttek, szédültek a boldogságtól és úgy néztek egymásra, mint házasságuk első napján.

— Olcsó, — mondta Maár Mátyás.

— Holnap elhozzuk a pénzt, mondta a felesége.

Ezen a nevezetes holnapon Maár Mátyás gyanútlanul, sőt izgatottan és boldogan jött haza. Azonban a felesége kisírt szemmel nyitott ajtót és ahogy meglátta, hangosan zokogni kezdett.

— Mi történt? — kérdezte Mátyás ijedten.

— A pénz ... a négyszáz korona . . .

— No?

— Ellopták!

Itt az asszony egy székbe roskadt, Maár Mátyás pedig elszedült és a falhoz tántorgott.

— Ellopták ... — morogta gépiesen.

— El! — sírt az asszony.

— Kicsoda?

— Nem tudom . . . eltűnt a szekrényből . . . csak a cseléd vihette el . . .

Maár Mátyás megnézte a szekrényt. Ott bizony nem volt pénz. De még a fehérneműből is hiányzott zsebkendő, harisnya, miegymás.

— A cseléd, — mondta Mátyás, — persze, hogy a cseléd . . . Ezért akart mindenképen elmenni, a tizennégy napját sem várta meg . . .

Az asszony csak bólintott. Beszélni is alig tudott már, annyira kétségbe volt esve. Csak nagynehezen, töredeazve, szaggatottan mondta el, hogy négy nap előtt a pénz még ott volt . . . nem tudja, hogy mikor és hogyan tűnt el . . . talán kint felejtette a szekrény kulcsát... a cseléd megláthatta . . .

Szóval nagyon közönséges és megszokott história volt, a Maár házaspárnak azonban nagyon keverses. A férj elment a rendőrségre, ott aláírt valami jegyzőkönyvfélét, amelynek alapján megígérték neki, hogy az eljárást meg fogják indítani. Az eljárás azután meg is indult, amennyiben másnap két tekintélyes és előkelő detektív jelentkezett Mátyásnál. A két tekintélyes úr nagyon figyelmesen megnézte a lakást, följegyezte a cseléd nevét és elment.

— Nyomozni mennek, — vigasztalta Maár Mátyás a feleségét.

A cselédet nemsokára el is csípték. Hanem az nem tudott és nem akart tudni a pénzről semmit, tagadott, mint egy ügyvéd és lázongott, amiért a becsületében gázolnak és lopással gyanúsítják. A tizedik öregapja sem lopott, ő meg olyan becsületes,

hogy az egyetemen előadásokat tarthatna a becsületességről. A lopást nem tudták rábizonyítani, hát hagyták, menjen a pokolba.

A rendőri sajtó-iroda azonban hűségeseen kiadta az újságíróknak a nevezetes hírt, hogy Maár Mátyás hivatalnoktól négyszáz koronát elloptak. Másnap minden újságban megjelent ez a rendőri hír és Maár Mátyás arra ébredt, hogy estétől hajnalra híres ember lett. A barátai és az ismerősei részvétellel elegyes gúnyolódással, kárörömmel, sőt irigységgel tárgyalták az esetet és többen fejcsóválva mondogatták:

— Lám, lám ... ez a Maár Mátyás! Az ember azt hitte róluk, hogy semmijük sincs és íme a négyszáz koronákat csak úgy lopják tőlük.

Maár Mátyás nem is igen vette észre, de egyszeriben gazdag ember hírébe keveredett. Ennek első bizonyosságát akkor látta, amikor az adóját hirtelen fölemelték százötven koronával.

— Megőrültek ezek? — kérdezte Mátyás csodálkozva. — Mit akarnak tőlem?

Elment az adókivető bizottsághoz és haragosan tiltakozott, de az elnök finom mosollyal rendretasította:

— No no Maár úr, ne adja a szegény embert!

— De adom, mert az vagyok!

— No, akitől négyszáz koronát lehet lopni. . .

Maár Mátyás elkékölt, de ez nem segített

rajta. A százötven korona adóemelés rajta maradt, azt most már az Isten sem veszi le róla. Ebben a szomorúságában csak az vigasztalta, hogy hónapok óta fizetés-javítás előtt állt, főnökének régi ígérete most vált esedékessé. És elsején nagy reménykedések között hajlongott a félelmetes nagyságos úr előtt, aki is minden ünnepélyesség vagy meghatottság nélkül írta meg az utalványát. Maár Mátyás hálálkodva vette át az utalványt, de ahogy félszeggel belepillantott, abbahagyta a megkezdett mosolyt és elkomorult.

— Bocsánat, nagyságos uram, — kezdte félénken . . .

— No mi az?

— A fizetésjavítás, amit meg tetszett ígérni. . .

A főnöke jóízűen elnevette magát:

— Ugyan ne izéljen öregem . . .

— Ne izéljek? — kérdezte Mátyás megdöbbenve.

— Hát persze! Csak nem képzeli, hogy javítani fogok magának . . . magának, akinek megtakarított pénze van? . . .

—Megtakarított . . .?

—Az hát. Hiszen magától még lopnak is! Nem, öregem, ne mókázzék . . . Van itt elég sok szegény ember, akire jobban ráfér az a kis fizetésjavítás, mint magára . . . Van itt sok olyan ember, akitől nem lehet lopni.

Ezt csaknem szigorúan, sőt szemrehányón mondta. Mátyás érezte, hogy az ellen nincs fölebezés, hát lehajtotta a fejét és ment, szó nélkül. De a lelke mélyén elátkozta a nagynénjét, aki négyszáz koronát hagyott neki, a cselédet, aki a pénzt ellopta és elsősorban is mindenekfölött a rendőrséget, amely ezt a lopási ügyet a nagy nyilvánosságnak, hogy ne mondjuk az örökkévalóságnak átadta. Most már érezte, megbélyegezett ember; az az ember, akinek megtakarított pénze van, az az ember, akit ki lehet rabolni. Rövidesen úgy látta, hogy a barátai elfordulnak, idegenkedni kezdenek tőle. Mindenki azzal gyanúsította, hogy pénze van, de azt eddig ügyesen eltitkolta. Most kiszült róla a gazdagság. Eddig nem járt sehová, mert bizony nem telt. Most azzal magyarázták az egyszerű és szerény életmódját, hogy zsugori, gyűjti a pénzt, sajnál magától mindent. De van isten, igazságos isten, akinek a büntetése íme utólérte . . .

Maár Mátyás, aki a négyszáz korona előtt szegényen, de jókedvűen élt, most utálni kezdte az életét. Egyszer az utcán hallotta, hogy valaki a háta mögött hírhedt uzsorásnak nevezi. Becsületes lelkének ez nagyon fájt. Szomorú és embergyűlölő lett. Voltak valami régi adósságai is, fiatakkori bűnei, amelyeket lassan, kis részletekben törlesztett. Ezek a hitelezői most a pénzsagra, együtt és egyszerre megrohanták, egyszerre akarták a pénzüket. Mátyás

kapalózott, lármázott, tiltakozott, hiába volt minden. Az ügyvédek kinevették és árveréseket tűztek ki ellene, abban a reményben, hogy az árverés előtt majd csak kinyitja a nagy bugyellárist és kifizet mindent. Lefoglalták a fizetését is, egyszerre vagy nyolcan, úgy hogy a főnöke egy szép napon fölmondott neki. Tizenöt esztendei hű szolgálat után egy jó szava sem volt Mátyáshoz, sőt bizonyos undorral nézte a piszkos zsugorit, aki még a fizetését is leifog-laltatja, csak hogy a szegénység látszatát megőrizhesse.

Maár Mátyás mint megtört, végleg elcsüggedt ember hagyta ott a hivatalát. Mit adhatott neki még ezek után az élet? Új hivatal, új becsület? A csúnya hírének többé semmi le nem mosza róla, ő most már akkor is mint gazdag ember fog meghalni, ha a nyomorúságtól pusztul el. És mindezeket belátván, mint filozófus elme nem sokat küzködött tovább az étellel, hanem egyszerűen és simán fölakasztotta magát. Hat hónappal a lopás után. Az újságokban ebből az alkalomból még egyszer megjelent a neve és az előzmények után könnyen érthető, hogy általános részvétlenség, sőt valamelyes szelid utálat kísérte a sírjába.

— Fukar disznó volt, — mondták a legjobb barátai. — De milyen fukar! Nem tudta túlélni, hogy rongyos négyszáz koronát loptak tőle.

A kis angol a mellényzsebben.

Az első angol órán a mesterem, egy pápaszemes, szorgalmas fiatalember, aki egész életét Berlitz-alapon rendezte be, leplezetlen érdeklődéssel kérdezte tőlem:

— Who is this gentleman?

És nyomban meg is adta rá a feleletet:

— It is Mr. Brown.

Majd, ugyanolyan érdeklődéssel, de sokkal lágyabban:

— Who is this lady?

És erre gyöngéden felelte:

— It is Miss Daisy.

Így ismerkedtem meg Mister Brownnal és Miss Daisyvel, akik azután az összes szabályokon végigkísértek minket, mert a mester folyton kapcsolatba hozta őket a nyelv törvényeivel. Mister Brownnal történtek meg az összes renghagyó igék, Miss Daisy

ellenben a melléknevek fokozása körül játszott nagy szerepet.

Gyakran együtt is szerepeltek és ha Mister Brown valakinek levelet írt, érthetetlen módon mindig Miss Daisy kapta meg ezt a levelet. Viszont, ha Miss Daisy esernyő nélkül ment el hazulról, mindig Mister Brown volt az, aki e fiatal angol nőt az időjárás viszontagságai ellen védte.

Az ügy azzal végződött, hogy beleszerettem Miss Daisybe. Ezen ne tessék csodálkozni. Miss Daisy minden szerelemre méltó volt. Soha szebb leányt! Régen volt, de még ma is emlékszem arra, hogy az én komoly mesterem milyen lángoló színekkel ecsetelte Miss Daisy bájait. Azt hiszem, a harmadik lecke bonyodalmai között voltunk, amikor a mester rátért ezekre a részletekre:

— Miss Daisy nagyon szép leány. Szőke a haja, szemének a színe olyan, mint a búzavirágé. A szája azonban (but) kicsi és piros, mint a kettéharapott cseresznye (cherry). Miss Daisy tánca (dance) kecses, mint a pillangó csapongása, édes (sweet) kacagását hallani gyönyörűség. Mister Brown nagyon örül (very glad).

Én igazat adtam Mister Brownnak. Hogy a pokolba ne örült volna Miss Daisynek! Azt hiszem, én is meg a mesterem is nagyon örültünk volna a Miss Daisy édes kacagásának. És én a magam részéről határozottan irigykedni kezdtem Mister Brownra,

erre a szerencse fiára, aki az angol nyelvtan és olvasókönyv jóvoltából annyi boldog pillanatot köszönhet Miss Daisynek. Pár leckén át valahogy még türtem Mister Brown garázdálkodását, de azután elemi erővel tört ki belőlem a féltékenység. Mikor a mester megint elkezdett róla beszélni, hirtelen a szavába vágtam:

— Kedves uram! Egy baráti szívességet kérek magától . . .

A mester előzékenyen mosolygott, én pedig csaknem mérgesen pattantottam ki:

— Ha igazán azt akarja, hogy én valaha ez életben megtanuljak angolul (english), szüntesse be Mister Brownt. Nem akarom többé a nevét (name^ hallani. Ez a név nekem rendkívül gyűlöletes (odious). Mondjon helyelte akármilyen más nevet, hiszen ez önnek mindegy!

A mester csodálkozva nézett rám, nem értette a dolgot. Majd kissé habozva így szólt:

— Őszintén szólva, nem egészen mindegy. Nekem megvan a saját rendszerem és én mindig (always) ezzel a két állandó alakkal dolgozom. Ügy megszoktam Mister Brownt és Miss Daisyt, hogy el sem bírom képzelni egyiket a másik nélkül. Megrajzoltam őket magamnak (for me) és úgy látom őket, mintha élnének. Én teremtettem őket, én ruháztam fel őket a legszebb tulajdonságokkal, én csináltam

tökéletes gentlemant Mister Brownból és királynőt (Queen) Miss Daisyből. Büszke vagyok rájuk, mint apa a gyermekeire (children), költő a hőseire. De ha ön úgy akarja, átadom Mister Brownt az enyészetnek.

És szomorúan fősóhajtott, mintha egy drága halottjától búcsúznék. Én pedig — nem szégyellem bevallani — kárörömmel mosolyogtam azon, hogy ime, sikerült a kellemetlen és veszedelmes (dangerous) vetélytársat láb alól eltennem . . .

Örömem azonban, sajnos, nem tartott sokáig. Igaz ugyan, hogy a következő órán Mister Brownnak már teljesen nyoma veszett, de azért Miss Daisy nem maradt gavallér nélkül. A Mister Brown helyét egy még önála is félelmetesebb nőhódító, maga az angol tanítóm (teacher) foglalta el. Mindaz, ami eddig Mister Brownnal történt, jelentéktelen kicsiség volt az új udvarló kalandjaihoz képest.

— Tegnap Miss Daisyvel találkoztam az Andrássy-úton (street) — mondta a mester egy alkalommal, amikor a múlt időt kezdtük tanulni. — Megszólítottam őt és megkérdeztem, megengedi-e, hogy hazakísérjem? Miss Daisy elpirult, de azután mosolyogva igent (yes) mondott. Miss Daisy a Pátyolat-utcában lakik és mi gyalog mentünk. Az út hosszú, a szívem pedig boldog (happy) volt. Úgy véltem, itt az alkalom, hogy szerelemről (lőve) beszéljek neki ...

Mondanom sem kell, hogy ezt hallván, elsápadtam. Tehát ezért pusztítottam el Mister Brownt? Hiszen Mister Brown a legjobb esetben is csak légies alak volt, az angol mesterem ellenben valósággal élő fiatalember (young man). Míg azelőtt csak egy névre voltam féltékeny, most már igazi férfival álltam szemközt. Fölizgatott fantáziával szinte látni véltem, hogyan hajlik az angol mesterem a Miss Daisy csöpp füléhez, hogy szerelemről beszéljen neki, mialatt hazakíséri a Patyolat-utcába. És látni véltem, hogyan mosolyog (smiles) Miss Daisy, aki immár elfeledte Mister Brownt és most az angol professzor bókjainak örül. És rólam, az ő leghívebb (true), legrajongóbb lovagjáról, leglángolóbb szerelmeséről nem tud semmit (nothing), semmit (nothing)! Ennek a fele sem tréfa (fun)! Itt cselekedni kell, még pedig gyorsan, határozottan, férfiasan.

A legközelebbi leckén — még mindig a múlt időt tanultuk — megmutattam írásbeli dolgozataimat a mesternek. A rendes föladat helyett egy hibákban bővelkedő, nagy fáradsággal összetákolt fogalmazványt nyújtottam át neki. A következő fogalmazványt:

— Tegnapelőtt este (evening) megismerkedtem Miss Daisyvel. Szébb volt, mint valaha. Kék szeme (Her blue eyes) álmodozva pihent rajtam. Elmondtam neki, hogy amióta angolul tanulok, örültem imádom őt. Szemrehányással illettem Mister

Brown miatt. Ő megesküdött, hogy nem is ismeri Mister Brownt. Majd szóba hoztam önt. Miss Daisy kijelentette, hogy ön a világ legkiállhatatlanabb embere és hogy önök között szerelemről szó sem lehet.

A mester ámulva, elhűlve, kétségbeesve olvasta ezt a kis értekezést (essay). Láttam az arcán, a tekintetében, egész lényén, hogy borzasztó fájdalmat okoztam neki, hogy a szíve (heart) vérzik, mert éppen úgy imádja Miss Daisyt, mint én. De elfojtotta keserűségét, rideg egykedvűséget erőltetett magára, egy vértanú halálmegvetésével kijavította a föladatban észlelt hibákat és — látszólag — közömbösen rátért a régmúlt szabályainak a magyarázására. De a külső fagyosság alatt irtózatosszenvedély tombolt, a mester olyan volt, mint egy behavazott vulkán. Szelíd hangon kezdett bele a szabályok felsorolásába, de, amikor a végén azt mondta: például, pokoli káröröm ragyogott föl a szemében.

— Például! . . . Tegnap együtt vacsoráztam vala Miss Daisyvel. Osztrigát ettünk vala és hozzá pezsgőt (champagne) ittunk vala. Miss Daisy be is vala egy kissé csípve, de ez csak annál szerelmesebbé és bűbájosabbá (charming) teszi vala . . . «
Vacsora után . . .

Káröröme ebben a pillanatban olyan hihetetlen mértékei öltött, hogy én nem türtőztettem tovább magamat. Egy sakál dühével csaptam az asz-

talra (table) és parancsoló, kihívó hangon vágtam oda neki:

— Elég! (Enough!) Nem tűröm, hogy így nyilatkozzék a menyasszonyomról!

És mialatt a mester megsemmisülve roskadt a székbe (chair), én diadalmasan folytattam:

— Igen . . . tegnap megkértem a kezét!

A mester elsápadt, vette a kalapját (hat) és szó nélkül távozott. Többé nem láttam.

Azóta már kiábrándultam Miss Daisyből, de ezzel szemben még ma sem tudok angolul (english).

Az ígervények.

Pikkoló mester, az utcák bölcse, jobb ügysző méltó kitartással ült a kávéházban, hol is fenéig ürítette már az eladdig kínálkozott élvezetek kelyhét. Megivott két csésze feketekávét, sakkozott, biliárdozott, elolvasta a kontinens és a szigetország minden napi- és hetilapját és közben a rosszul szelű millaresök szédületes tömegét szívta hamuba. Minthogy ezök után a legjobb akarattal sem tudott imit csinálni, megivott még egy csésze feketekávét, fizetett és mielőtt végérvényesen eltávozott volna a kávéházból, még egy kicsit ott maradt. Nagyon jól érezte magát, örült, hogy ezt a délutánt hasznos és változatos multságok sokaságával tette élvezetessé. És elégedett mosolygással állt föl, hogy hazafelé induljon.

E pillanatban egy hordár lépett az asztalához. Ez a hordár nem neki szólt, nem őt kereste, bizonytalan hordár volt, aki addig tanácstalanul el-

kázott ide-oda az asztalok között. Fehér papirost lobogtatott és ez a fehér papiros nem levél volt. Ez a fehér papiros rangját és jellemét illetve úgynevezett ígérvény-jegy volt, amelyen a hordár eddig nem bírt túladni. És most Pikkoló mestert kínálta meg vele, hevesen könyörögve, éhező gyermekeire hivatkozva és minden szentekre esküdözve, hogy ezzel, csak ezzel az ígérvénnyel lehet a százezer koronás főnyereményt megütni.

Pikkoló mester egész életében mindig idegenkedett az effajta oktalan szerencsejátékoktól. Sokkal szerényebb ember volt, semhogy abban mert volna bizakodni, hogy olyan sok ezer szám közül éppen az övét fogják kihúzni. Éppen ezért most is bizonyos lenézéssel mérte végig az ígérvényt, a véle összefüggő hordárral egyetemben és ridegen mondta:

— Nem kell!

A piros-sapkás ember azonban nem tágított:

— Nagyságos úr . . . ez az utolsó . . . több nincs ... a nagyságos úr meg fogja bánni . . . minek taszítja el magától a szerencsét ... az ember nem tudhatja ... őt koronáról van szó, nyomorúságos őt koronáról, amellyel szemben százezer koronát nyerhet ... ne tessék azt a pár garast sajnálni . . .

A mester habozott. Hátha igaza van a piros-sapkás embernek? Szó sincs róla, a dolog nem va-

lószinü, de végső eredményében mit kockáztat? Öt koronát, nyomorúságos öt koronát (mint a hordár nagyon helyesen megjegyezte). És éppen ma, amikor egész délutánja olyan harmonikus, olyan szerencsés volt. A sors útjai ki nem fürkészhetők. Miért, hogy ez a hordár éppen ma jelentkezett? Hátha mélyebb jelentősége van ennek a véletlennek?

A piros-sapkás ember most már a kezébe nyomta az Ígervényt. A csatát megnyerte akkor, amikor a mester habozni kezdett. És a mester megadta magát. Különféle zsebeiből kihalászott öt koronát — visszavonhatatlanul utolsó öt koronáját — és átadta a hordárnak, akiből most eltűnt minden alázatosság. Fölényes mosollyal távozott, míg a mester kissé meglepődve, kissé szégyenkezve egyedül maradt az Ígervénnyel. Most már haragudott, hogy ilyen gyorsan, gondolkozás és ellenállás nélkül léprement, öt koronát, öt komoly és értékes koronát adott egy darab haszontalan papirosért. De most már vége volt mindennek, a dolgon többé nem lehetett segíteni, az ígervény az övé volt. Dühösen vágta zsebre és rosszkedvűen rohant haza.

Reggelre enyhült a dühe. Elővette az ígervényt és bizonyos jóindulattal kezdte nézegetni. Az ígervény egészen jól festett. Különféle hasznos tudnivalókkal ékeskedett, A mestert azonban csak egyetlen sor érdekelte, az, amely tekintélyes, kék

belükkel hirdette az ígéretet: főnyeremény százezer korona. Ki tudja, ki tudja? Hátha mégis, hátha mégis? És megnyugodva tette el egészen üres pénztárcájának egyik teljesen fölösleges zsebébe.

Délután a mester megint megjelent a kávéházban és belemerült az ott található pazar szórakozásokba. Minthogy sem ezúttal, sem a következő napokban és hetekben nem volt alkalmja arra, hogy teljesen üres pénztárcájába nyúljon, az Ígérvényről csakhamar végképpen megfeledkezett. Miért is gondolt volna rá? Augusztus eleje volt, a húzás pedig képzelhetetlenül messze volt még: augusztus tizenhatodikán. Józan ésszel senkisémm kívánhatta a mestertől, hogy ilyen távoleső dolgokkal foglalkozzék, holott neki, nagy, kávéházi elfoglaltságában arra sem volt ideje, hogy a holnappal törődjék. Ilyenformán az ígérvényre ráborult az örök feledés sötétje, emlékét belepte a fű, ahogy ezelőtt öt évvel mondták volna.

Az augusztus harmincegyedikéről szeptember elsejére virradó éjszakán azonban rémes dolog történt. Pikkoló mester éjfél után öt perccel fölriadt álmából. Nehéz, kínos álma volt, hörgött és fulladozott valami rettenetes teher nyomása alatt. Azt érezte, hogy súlyos pénzes-zsákok nehezednek a mellére. Piros-sapkás hordárok hozták a zsákokat, számszerint tízet, mindegyikben tízezer ezüst korona volt, csillogó, fehér, frissen vert pénz. Elhe-

lyezték a zsákokat a mellén, aztán mindegyik zsáknak a tetejére ráült egy-egy hordár és kaján mosollyal lengetett feléje valami papirost. Ezekben a papirosokban Pikkoló mester ráismert az ő régen elfelejtett Ígervényére. Föl akart kelni, le akarta rázni magáról a zsákokat, a hordárokat, de minden erőlködése hiábavaló volt. A zsákok csak annál súlyosabban nyomták. Végre, nagysokára egymásután tünekezni kezdtek a zsákok és a hordárok közül is kilenc. Csak a tizedik maradt ott konok kitartással: az a hordár, akitől az ígervényt vette. De ezzel már megbirkózott a mester, ledobta magáról és fölébredt.

Nagynehezen magához tért, gyertyát gyújtott és megnézte az órát. Éjfél múlt öt perccel. Aztán elővette egészen üres pénztárcáját és annak egy teljesen fölösleges zsebéből kihúzta az Ígervényt. Lelke mélyén meg volt győződve arról, hogy rettenetes álma és az ígervény között valami összefüggésnek kell lennie. És földúlt arccal bámult a papirosra, amely a gyertya furcsa világosságában most inkább valami boszorkányos vérszerződésnek tetszett, mint komoly bank-papirosnak. És most először olvasta:

— Húzás augusztus 16-án, délután hat órakor . . . Alulírott ezen ígervény-jegy előmutatójának átengedi az 1069. sorozatú, 25. számú nyerejményjegynek nyerési reményét, kötelezvé magát,

miszerint ezen nyeremény-kötvényt, ha a föntebbi húzáson kihúzzattatnék 60 korona, azaz hatvan korona kikötött megtérítés lefizetése mellett augusztus harmincegyedikéig ezen ígérvény-jegy előmutatójának tulajdonába átbozsátandja . . .

Pikkoló mester nem olvasott tovább. Augusztus tizenhatodika elmúlt, augusztus harmincegyediké elmúlt. Nyert-e az ígérvénnyel vagy sem, nem tudta. Talán megnyerte a főnyereményt. Pénze volt, sok pénze, gazdag volt, anélkül, hogy sejtelve lett volna róla. Százezer koronája volt és ő nem jelentkezett érte. A szerencse rámosolygott és ő hátat fordított neki. Megnyert mindent és elszalasztott mindent. Talán! De éppen olyan könnyen lehetséges, hogy nem nyert semmit. Hogy egy órával ezelőtt éppen olyan szegény volt, mint most. Hogy az ígérvény már a húzás napján sem ért semmit. Tehát?

Tehát Pikkoló mester nyugodtan összetépte az ígérvényt, a falnak fordult és tovább aludt. Soha meg nem nézte, soha meg nem tudta, hogy megnyerte-e a főnyereményt vagy sem. És az, hogy minden fölösleges izgalom nélkül sikerült ebből a bonyolódott ügyből kibontakoznia, ez — úgy vélte — megért neki öt koronát.

Boy.

— *Emlékezés egy kutyára.* —

Tíz év nagy idő a mi szűkre szabott földi életünkben. Négy-öt ilyen tízes mértföld-kő jelzi egész utunkat a születéstől az elmúlásig. És eljutván egy-egy ilyen kőhöz, elérékenyedünk, emlékezünk, érettségi-találkozunk és jubilálunk.

Ma én is elérékenyedem. A kutyámra gondolkok, Boyra, aki tíz évvel ezelőtt Parisban lakótársam és majdnem barátom volt. Oh, vidám szegénység, rózsás nyomor gyönyörű kora! Tél volt, nagyon hideg tél és én az éjszakák csöndjében regényt írtam a kandalló mellett. Igen, a kandalló mellett, a romantikus és elegáns francia kandalló mellett, amely nekem, idegennek nem fűtött. Egy kis vaskályhát kellett beléje állítanom. Attól a féloldalam angolosra sült, a másik féloldalam didergett. Amikor már nem bírtam tovább sem a meleget, sem a hideget, át kel-

lett ülnöm az asztal túlsó oldalára, hogy az égő oldalamban kihűljön, a megfagyott pedig fölmelegedjék. Változatos multság volt, amelyből Boy is kivette a részét; éppen úgy cserélte a helyét az asztal alatt, mint én az asztal fölött.

Hogyan jutottam Boyhoz? Megvettem, hogy magányosságomnak társa legyen. Mert nem jó, ha az ember egyedül van, szeretet és ragaszkodás nélkül; ha nincs senkije, aki megnyugtatja és megvigasztalja nagy küzködéseiben. Ilyenkor a legtöbb ember asszonyt keres magának, vagy ha valamivel finomabb a lelke: jó barátot. Asszonyihoz könnyen jut az ember, jó barátot annál nehezebben. Ilyen körülmények között az a legokosabb, ha az ember beéri egy kutyával. Ez valamivel több, mint az asszony, valamivel kevesebb, mint a barát, egy kényelmi közlépény a szeretetben szűkölködő ember megvigasztalására.

Így vettem meg a kutyás-boltban ama hat hónapos foxterriert, amelyet utóbb Boynak kereszteltem, talán azért, mert a jobb pofáját egy fekete folt díszítette. Az egyik füle állandóan lekonyult, a másik merészen a magasba tört. Ha a farkát megfogtam, morgott; ellenben, ha jó kedve volt, nevetett. Becsületszavamra, nevetett. A fejét a magasba emelte, a félszemét behunyta és a fogait mutogatta, mint valami kacér dáma. És ez így helyesen volt, mert Boyon kívül akkor más nem nevetett az én

szobámban. Még csak azt említem meg, hogy Boy egészen pogány volt, vallás, politikai meggyőződés és választói jog nélkül.

Boy meg én nagyon szerettük egymást. Ami vagyonunk volt, azon osztozkodtunk. Én ebédet adtam neki, ő bolhákat adott nekem. Mást nem adhattott, mert egyebe nem volt. Ő így fejezte ki a háláját. Más, az ő helyén még annyit sem adott volna.

Ma már nem is igen tudom, hogy ő lakott-e nálam, vagy én nála? Úgy rémlik, hogy a lakást én fizettem, de a jelentékenyebb bútorokat: a pamlogot, a karosszéket és az ágyat ő foglalta le magának. Ezeket a bútorokat csak az ő külön beleegyezésével használhattam. De Boy nagylelkű volt és engedékeny, éppen csak az ágy miatt vitatkozott néha velem.

Óh, ez a rideg és fagyos, széles francia ágy az ő magányos vánkosaival, vékony dunnájával! Csak aludni lehetett benne, álmodni nem. Inkább riasztott, mint csábított; néha elrohantam hazulról, hogy ne kelljen beléje feküdnöm. Amire megint hazavetődtem, Boy már az igazak álmát aludta a dunnán, bár csaknem ugyanolyan joggal a vánkosomra is fekhett volna és magára húzhatta volna a takarót.

Amikor a kulcsot megfordítottam a zárban, Boy már fölébredt. Gyanakvó morgás, mindaddig, amíg a jelszót megadtam:

— C'est moi, mon vieux!

Franciául kellett vele beszélnem, mert bár angol származás, de telivér párisi volt. Hiába akartam az édes magyar nyelvre megtanítani, ha magyarul beszéltem hozzá, a fejét csóválta és nevetett. Ha hazánk bűbájos fővárosát említettem neki és jeleztem, hogy Budapesten sokkal nagyobb kutyák vannak, mint ő, úgy nézett rám, mintha azt mondaná:

— Ah, oui . . . Bucarest . . . Autriche?

Ilyenkor nem bocsátkoztam amúgy is fölösleges földrajzi és közjogi fejtegetésekbe, hanem rá-mordultam:

— Boy, va t'en!

Amivel azt a szerény óhajtasomat jeleztem, hogy Boy távozzék a dunnáról, mert lefeküdni akarok. Boy nagyon jól tudta, hogy miről van szó; a gyakorlati élet és a tapasztalás már régen meggyőzte arról, hogy neki előbb-utóbb távoznia kell a dunnáról. De a távozás pillanatát mindenféle ravaszsággal próbálta halogatni. Előbb azt mimelte, hogy nem hallotta a fölszólítást. Majd, amikor szigorúbban ismételtem, a fejét csóválta és nevetett. Vagyis, azt akarta velem elhitetni, hogy én tévedésből vagy szó-rakozottságból magyarul szóltam hozzá és ő most nem ért meg. Mikor aztán az egyszerű fölszólítást megtoldottam mindenféle gyöngéd jelzővel, mikor kényeztetőn „mon petit chien“-nek neveztem, akkor dühös ugatásba vagy keserves vonításba tört ki,

abban a reményben, hogy megijedek ettől a lármától, amely a szomszédaimnak kellemetlen lehet és lemondok az ő eltávolításáról. Csak akkor adta be a derekát, amikor belátta, hogy ez sem használ, hogy nincs menekülés. Akkor a kellő filozófiával megvakarta a fülét, egyet nyújtózott, leugrott az ágyról és, mintha csak akkor vett volna észre, szívélyesen üdvözölt. Ott ugrált körülöttem, szeretettel nyaldosta a kezemet és mire elfűjtam a gyertyát, ő már a karosszékben szundikált.

Dehogy szundikált! Csak szimulálta az alvást, behunyt szeme álnok tettetést és gaz számítást tartott. Megvárta, amíg elalszom, aztán csöndesen, óvatosan elfoglalta előbbi helyét a dunnán. Néha nagyon lefőztem, mert még jobban szimuláltam, mint ő. És amikor kényelmesen el akart helyezkedni a sötétben, kajánul ráordítottam:

— Boy, va t'en!

Ilyenkor rémülten menekült és félóráig mocanni sem mert. De a dolog vége mindig és mégis csak az volt, hogy amikor reggel a szememet kinyitoltam, első tekintetem Boyra esett, aki mennyei nyugalommal szendergett a dunnán. Kivéve azokat az eseteket, amikor ő ébredt föl hamarabb. Mert ilyenkor elmenekült és tüntetőn mímelte, hogy a kényelmetlen karosszékben töltötte az éjszakát. Még ma is bánt, hogy olyan számárnak nézett, aki ezt elhiszi neki. Olyankor rettenetesen mulatott magá-

ban, halkán nevetgélt és olyan mozdulatokat csinált, mint amikor a kárörvendő ember a kezét dörzsöli. Aztán mentünk ebédelni. Hajrá, Boy végigvágatott az utcán, meg sem állt a vendéglő ajtajáig. Olt türelmesen megvárt. A kis korcsmában mindenki ismerte, Boy résztvett minden fogásban. De jaj volt nekem, ha egyszer-másszor elaludtam az ebéd idejét és a korcsma helyett be akartam ülni valamelyik kávéházba, fekete kávéra. Boy ilyenkor szemlelen volt és kihívó, az utcán összeszedte a legöregebb csontokat, piszkos ujságpapirost és mindenféle szemetet evett és olyan szemrehányón nézett rám, mintha azt akarná mondani:

— Látod, ilyesmit kell ennem, mert tőled ugyan éhen halhatnék. Miért nem megyünk ma a vendéglőbe? Nincs pénzed? Akinek nincs pénze, ne tartson kutyát magának.

Olyan megvetéssel, olyan lenézéssel éreztette velem az éhségét, hogy néha majd a földbe sülyedtem szégyenkezésemben. Hogy nincs pénzem . . . ez a gyanúsítása mindenek fölött bosszantott. Dühösen csörgettem a zsebemben a frankjaimat és veszekedni kezdtem vele:

— Hallod, hogyan csörögnek? Hallod, te állat? Van pénzem és mégsem megyünk a vendéglőbe. Azért se megyünk, többé sohasem megyünk. Majd megtanítlak emberségre! Odamegyünk, ahova nekem tetszik, mert én vagyok az úr, te csak kutya

vagy, közönséges kutya, ha százszor foxterrier is. Ha jössz velem a kávéházba, jó, ha nem jössz, mehetsz a sárga pokolba!

Boy egy pillanatig tétován állt meg. Aztán, amikor én látszólag közömbösen mentem tovább, mint az őrült rohant utánam. Szent volt a béke! Boy adta az előkelő urat, akinek nincs étvágya és unatkozva várja a vacsorát. Vacsora után pedig mentegetődzött és bocsánatot kért:

— Tévedtem ... Ne haragudjál . . . van pénzed . . . joggal tarthatsz kutyát!

Derék és hálátlan Boy! Egy szép napon mindörökre eltűnt. Megunta-e a fantasztikus életet, megszökött-e tőlem vagy elveszett-e, ezek kideríthetetlen rejtélyek. Megvan-e még valahol, jobb sorban, vagy elzüllött, elpusztult? A jó isten tudja. Tíz év egy kutya életében is nagy idő. De ha még megvan valahol, bizonyosan éppen úgy megemlékezik ma rólam, ahogy én őróla. És ha írni tudna, ő sem sajnálna tőlem egypár barátságos és jó szót, megsimogatna gyöngéden és szeretettel, ahogy azokat kell, akikhez rossz napok és hideg éjszakák emléke köt minket.

Szivar-legenda.

1.

A régi regék idejében, elmúlt századok kéklő távolában, ködös Albionban élt egyszer egy király, nem tudom Hányadik Kicsoda? A történetírók nem jegyezték föl a nevét, így tehát röviden Hányadik Kicsodának fogjuk hívni, annál is inkább, mert ezt nekünk senki meg nem tilthatja. Hányadik Kicsoda daliás levante volt, gesztenyeszín haja göndör fűrtökben oimlott a vállára és az orra alatt selymes bajusz pelyhezett, hogyne pelyhezett volna, amikor Hányadik Kicsodának még nem volt felesége. Ilyenformán nem hazudunk, amikor azt mondjuk, hogy abban az időben Hányadik Kicsoda uralkodott Albionban.

Hányadik Kicsodának egyetlenegy nagy szenvedélye volt: a szivar. Nem az a drága jó havanna, amelynek olaj-dús levele illatosabb Sirász rózsáinál, hanem a közönséges, egyszerű, olcsó, majd azt mondtam volna trafik-szivar. Ha nem volna felség-

sértés, azt mondanám, hogy Hányadik Kicsoda egész nap úgy füstölt, mint egy rossz vaskályha. De ezt nem merem mondani.

2.

Most, hogy a királlyal megismerkedtünk, nyugodtan áttérhetünk a worthingtoni dohánygyárra, amely abban az időben ködös Albion legnagyobb dohánygyára volt.

Worthington nevét a földrajz-tudósok éppen olyan kevésbé jegyezték föl, mint Hányadik Kicsodaét a történetírók. Ha mi mégis tudjuk ennek az egyszerű városkának a nevét, ez a mi szerencsénk. Szerencsénknek ezzel még nincs vége, neki köszönhetjük, hogy a Mabel nevét is tudjuk. A worthingtoni dohánygyárban vagy kétezer csinos leány foglalatzkodott, közöttük a szépek szépe, a Mabel nevű ej haj, kökényszemű szőke.

Mabel, mint jóízlésű nő undorodott a dohánygyártól és attól az ádáz munkától, amellyel fiatal testét gyötörnie kellett. Ennélfogva állandóan azon törte a fejét, hogyan szabadulhatna onnan. Érezte, hogy neki a finom úri élethez van tehetsége és föllázadt a sors ellen, amely tehetségének az érvényesítésében megakadályozta. És kökényszemét ej haj, néha vörösre sírta, miközben cifra papír-pántlikákat ragasztott a barna szivarok domborodó hasára.

3.

Egy szép napon — ezt is csak úgy mondom, pedig ez a dohánygyári nap éppen olyan csúnya volt, mint a többi — mondom, illetve nem mondom, egy szép napon a kökényszemű, ej haj, szőke Mabelnek kedves ötlete támadt. Szőke hajából levágott egy fűrtöt, piros pántlikával megkötötte, a pántlikára pedig tintával, angolul és érzéssel ráírta a következő verset:

„Ki e fűrtöt visszahozza,
Ajkam csókkal sokszorozza.“

Sok értelme ennek a versnek nem volt, de nagyon jól hangzott, különösen angolul. Aztán a fűrtöt belegyártotta egy kövér szivarba. A szivart huszonegyedmagával skatulyáiba tették, a skatulyát leszögezték és a Maibel szivarja ebiben a cifra fakoporsóiban távozott a gyárból, hogy odakint a városban föltámadjon és föltámadás után hamuvá és porrá legyen . . .

Három hónappal utóbb Hányadik Kicsoda angol király, ebéd után rágyújtott egy vastag szivarra, amelynek a végét Jakab mester, a hóhér, nagy szakértelemmel és éles pallossal már lenyisszantotta. De akárhogy rágyújtott, a tisztetlenség szivar nem akart szelelni. A király megharagudott a rebellis dohányrúdra és ugyancsak nevezett Jakab mesterrel ősi an-

gol szokás szerint kerékbe törette. Amikor a hóhér elvégezte a munkáját, az összetört szivarból kihullt egy szőke fürt, a fürtön pántlika, a pántlikán versike. Jakab mester a titokzatos leletet átnyújtotta a királynak, aki ámuló szemmel olvasta le a pántlikáról a csábító Ígéretet:

„Ki e fürtöt visszahozza,
Ajkam csókkal sokszorozza.“

Hányadik Kicsoda pillanatig sem habozott.

— Lóra leventék! — kiáltotta izgatottan. —
Utánam a worthingtoni dohánygyárba!
Ezzel a leventék ellovagoltak.

4.

Amikor a gyár igazgatója, aki az udvarnál a szivarnagyi méltóságot viselte, megpillantotta a királyt, majd hanyatt vágódott a tisztelettől. De amikor a király az orra alá bökte a pántlikás szőke fürtöt és elmondta, hogy ezt egy szivarban találta, valóban hanyatt vágódott a rémülettől.

—Elcsapom, elcsapom, — zokogta megtörten.
— Akárki telte, elcsapom . . .

—Még nem, — mondta a király. — Hívd össze a lányokat. Hadd tudjuk meg, kié ez a fürt?

Az igazgató, aki egyik kezével még mindig a könnyeit törölte, a másikkal személyesen húzta meg

a gyülekezésre szólító harangot. Egyszerre betódult mind a kétezer munkáslány, köztük a szépek szépe, az ej haj, kökény szemű, szőke Mabel.

—Valaki . . . valaki ... — dadogta a gyárigazgató szivarnagy.

—Csönd! — förmedt rá a király, mialatt a kétezer leány hódolatteljesen térdre borult előtte. Mind a kétezernek dobogott a szíve, de egyiké sem úgy, mint a kökényszemű, szőke, ej haj, Mabelé.

—Csönd! — ismételte a király és így szólt a lápokhoz:

„Ki e fűrtöt visszahozza,
Ajkam csókkal sokszorozza.“

Ezzel meglebegtette felséges kezében a versikét a hozzátartozó piros pántlikával és a pántlikához tartozó szőke fűrttel egyetemben.

Erre éles sikoltás hallatszott és egy leány, egy ej haj, kökényszemű szőke, elájult. Mabel.

A lányok morajlottak, a leventék is morajlottak, maga a szivarnagy is morajlott. Csak a király nem morajlott. Odalépett Mabelhez és gyöngéden fölemelte a földről. Mire Mabel sürgősen magához tért és szendén pirult a király karján. Hányadik Kicsoda pedig, mint korának első lovagja, elkezdte Mabel ajkát, a vers értelmében, csókkal sokszorozni . . .

5.

Két hónap múlva Hányadik Kicsoda oltárhoz vezette a kökényszemű, szőke, ej haj, Mabelt, aki egyszerű dohánygyári munkáslányból ilyen módon Albion királynéja lett . . .

A worlhingtoni dohánygyárat azonban az esküvő után mindörökre be kellett zárni. A gyár szivarjai ez idő óta egyszerűen élvezhetetlenek voltak. Minden szivarhoz egy szőke vagy barna hajfürt volt mellékelve, a Jessieé, a Kittyé, a Nellyé, végig mind a kétezeré . . .

És a Mabel legendája él ma is az egész világon, minden dohánygyárban. Azóta tömik tele a lányok a szivarokat selymekkel, fátyoldarabokkal, hajtűkkel, fésűkkel, harisnyakötőkkel és egyéb csecsebecsékkel. Mert nem lehessen tudni. . . hátha az, aki megtalálja, kíváncsi lesz a szerelmi jel küldőjére? És hátha négylovas hintón jön el érte, hogy feleségül vegye, mint valamikor a régi regék idejében, századok kéklő távolában, ködös Albionban, Hányadik Kicsoda, a kökényszemű, ej haj, szőke Mabelt?...

Floridor.

Floridor orgonista volt a minoritáknál.

Az orgonisták általában nagyon világi emberek és a történelem több olyan orgonistáról tud, aki vidám kedvű és pajzán életű volt. Magam is ismerem az öreg Stuttgart Jakabot, aki ma már a német-völgyi temetőben nyugszik ugyan, de amíg élt, sok mindenféle tréfaságot és egyéb pajkosságokat követett el. Többek között egyszer ... de nem, még ezt sem mondom el, mert a leánya, a szép Stuttgart Katica, aki nekem gyerekkori játszópajtásom volt (és ma már nagymama), bizony isten megharagudnék rám. Különben is csak példának okáért említettem az öreg Stuttgartot, a főtnevezett Floridor oktatómesterét és elődét.

Floridor úgyis mint orgonista, úgyis mint magánember a legnagyobb mértékben elütött az orgonisták átlagától. Mindenekelőtt barna volt, holott az orgonisták többsége szőke vagy kopasz. Azután

mélabús, mondhatnám komor vala, a ruházatával nem törődött, nyakkendőiben nem kereste a változatosságot, mérsékelten evett és nem kedvelte a szesz italokat. Ha a kegyes sors egy szép leányt sodort az útjába, lesütötte a szemét, szivarozni pedig csak vasárnap szokott, ebéd után. Minden más alkalommal egyházi énekeket komponált, himnuszokat és kantátákat és más nehéz és bonyodalmas dolgokat, továbbá nagyon hosszú oratóriumokat, amelyeket kivétel nélkül a rendfőnököknek ajánlott. Azonkívül volt egy bazilika-sorsjegye is.

A jó isten tudja, miért cselekedte mindezeket a dolgokat. Talán azért, hogy az orgonisták megrongált hírnevét helyreállítsa. Annyi bizonyos, hogy a minoriták szerfölött kegyelték és az ősz rendfőnök, a kegyeséletű Izidor atya több ízben kijelentette, hogy ilyen erkölcsös orgonistára a rend főnállása óta nem emlékezik.

Mindez addig tartott, amíg Floridornak egyszer megfájdult a foga. A fogfájás rossz tanácsadó és ez a rossz tanácsadó azt súgta neki, hogy húzassa ki a fogát. Ez igazán rossz tanács volt, mert a kihúzott foggal nem a fájdalom enyészik el, hanem maga a fog. Floridor azonban, mint minden erkölcsös életű ember, szívesen hallgatott a rossz tanácsra és átment Budára az irgalmas barátokhoz, akik e régibb keletű történet idején legjobban jeleskedtek a foghúzás titokzatos művészetében.

Ez a látszólag jelentéktelen elhatározás Floridor életének fordulója volt. Régi igazság, hogy pesti embernek veszedelmes dolog Budára átmennie. A jó isten nagyon jól tudta, mit csinál, amikor a Dunát a két város közé fektette. A pesti ember nem is megy Budára, csak három esetben. Amikor Pesten már elfogyott a hitele és Budán akar kölcsönkérni; amikor valamelyik minisztériumban valamit ki akar panamázni és amikor diszkrét szerelmi találkozóról van szó. Régebben, éppen a Floridor idejében, a foghúzás is e kényszerítő okok közé tartozott, ez az ok azonban ma már nem érvényes.

Floridor tehát átment Budára és megállt az irgalmas barátok szomorú, szürke háza előtt. Megállt, hogy még egyszer meghallgassa a józan ész intő szavát, amely könyörögve figyelmeztette: el innen Floridor, el innen, menekülj, amíg lehet! És mialatt azon tűnődött, hogy a fájó fog szavára hallfason-e avagy a józan észére, tanácstalanul kószáló tekintete megakadt egy gázlámpán, amelynek tövében egy karcsú, szőke leány zokogott. Floridor ijedten sütötte le a szemét, de még így is észrevette, hogy a leány finom selyemzsebkendőt szorít az ajkához. A leány is észrevette, hogy az emberek érdeklődni kezdenek iránta, ennél fogva gyors elhatározással elhagyta a gázlámpát, hogy kecses lépésekkel eltűnjön az irgalmasok kapujában.

Noha az orgonista nem rendelkezett túlságo-

san gazdag tapasztalatokkal, rögtön sejtette, hogy a fiatal leányt ugyanaz a cél vezérelte ide, amely őt sem hagyta pihenni. Tekintete mélységes szánakozással követte a szerencsétlen gyermeket és a fogfájása rögtön elmúlt. Ezen az alapon az arca kiderült és Floridor — életében talán először — kezdte szépnak látni a világot, Budát, az irgalmasok sűrke házát, sőt magát a könnyes szemű leányt is. Egyelőre nem bírt megválni az irgalmasok szomszédságától és hosszú lépésekkel sétálgatott a kapu előtt, miközben arra gondolt, hogy mégis jó az isten, aki nem engedi meg, hogy a magvas oratóriumok és kantáték szerzője méltatlanul szenvedjen.

Azonban nemsokára megint megjelent a fiatal leány, még mindig könnyes szemmel, de már némileg megvigasztalódva. És bizonyos jóakarattal nézett Floridorra, akinek részvéte már előbb sem kerülte el a figyelmét. Floridor is úgy érezte, hogy a közös szenvedés valami közösséget teremtett közte és a fiatal leány között és ezért szinte önkéntelenül tört ki belőle a sajnálkozás, mialatt félénken és mégis melegen azt kérdezte:

—Jobban van már nagysád?

—Köszönöm, — mondta a leány és mosolyogni próbált, — már jobban vagyok.

—Az irgalmas atyák nagy művészek, — mondta megint Floridor.

A leány ránézett. Látszott rajta, hogy nem érti.

miről van szó. Hanem azért felelt. Udvariasan, de röviden azt felelte:

— Igen.

Floridor habozott, nem tudta, helyes-e, ha a társalgást tovább folytatja? Szerencsére, a leány megmentette őt a fölösleges tépelődéstől, amennyiben nagy sóhajtással így szólt:

—Az élet rendkívül sokoldalú. Nem gondolja?

—Hogyne, hogyne, — jegyezte meg Floridor előzékenyen.

—Én különben színésznő vagyok, — folytatta a leány, — a nevem Pazar Irma.

—Floridor elpirult, mintha valami nagy illetlenséget követett volna el. És gyorsan, akadozva bemutatkozott:

—Schenk Frigyes, orgonista a minoritáknál.

—Floridor? — kérdezte a leány és most már, könnyein keresztül, mosolygott.

—Floridor? — álmélkodott az orgonista. — Mi az, Floridor?

—Hát nem tudja? Floridor, a Nebántsvirág-ból. Nem ismeri?

—Nem én.

—Nem látta ezt az operettet?

—Én nem járok színházba.

—Járni fog. El fog jönni, olyankor, amikor én játszom. Amikor én a Nebántsvirágot játszom.

Abban van egy orgonista, aki nappal szék, este ágy. nappal hasznos, este szórakoztató, nappal Celesztin, este Floridor. Minden orgonista Floridor. Maga is Floridor. Én legalább annak fogom hívni . . .

Schenk Frigyes, orgonista a minoritáknál, belenyugodott abba, hogy ő Floridor. Mibe nem nyugodott volna bele ezen a napsugaras nyári napon, amelyen először beszélt hosszabb ideig egy leánnyal, helyesebben: először hallgatta hosszabb ideig, hogy mit beszél hozzá egy leány?! És a leány, Pazar Irma, színésznő, beszélt, beszélt és Floridor megrészegevedve hallgatta a néptelen budai utcákon és boldog volt és nem fájt a foga és arra gondolt, hogy ezt a leányt feleségül kellene venni, mert többé soha senki nem fog hozzá így beszélni és senkisé is fog így ránézni a könnyes, kék szemével.

Amikor Floridor elvált a leánnytól, olyan szerelmes volt, amilyen egy különben erkölcsös életű orgonista csak lehet. Olyanokat mondott magában, hogy ez a fogfájás isten ujja volt: ezt a furesa kijelentést meg lehet neki bocsátani, hiszen a lelke amúgy is hajlott a miszticizmus felé. És fiatal szerelménélk heves föllobbanásában kezdett színházba járni, olyankor, amikor Pazar Irma színésznő játszott. Sőt látta a Nebántsvirágot is, de nem Pazar Irma játszotta, mert Pazar Irma csak az egyik kis növendéket játszotta és egész este csak olyankor beszélt vagy énekelt, amikor vele egyidejűleg még har-

mincan beszéltek és énekeltek. Minek szépítsük a dolgot? Pazar Irma színésznő a karban volt, de ez nem csökkentette Floridor érzelmeit.

Sőt! Floridor most már virágokat és ékszereket kezdett vásárolni és minden megtakarított pénzét rá akarta költeni Pazar Irma színésznőre. De a leány okos volt.

—Ennek semmi értelme, — mondta Floridovnak. — Ha igazán szeret, vegyen el feleségül.

Floridor ezt nem mondatta magának kétszer. Hiszen ő az első pillanatban is már ezt akarta, csak abban nem volt bizonyos, hogy Pazar Irma színésznő a Nebántsvirágból, leereszkedik-e hozzá, az egyszerű, de jól fizetett orgonistához? De most, hogy a leány maga mondja . . .

És megesküdtek. Az esküvő nem volt nagyon népes és Floridornak rettenetesen fájt, hogy nem orgonázhatott a saját esküvőjén. De Pazar Irma, immár Floridorné megvigasztalta, hogy az efféle dolgokban inkább az orgona legyen hamis, mint az érzelem. És ahogy egymást karonfogva, gyalog mentek haza a templomból, Floridor bizonyos elérékenyédessel sóhajtott:

—És mindezt, téged és ezt a nagy boldogságot annak köszönhetem, hogy neked is, nekem is egy időben fájt a fogunk . . .

—Miről beszélsz? — kérdezte Pazar Irma színésznő csodálkozva.

—Hát arról az emlékezetes budai találkozásról .. . Olt az irgalmasok előtt . . . Amikor sírva mentél be és valamelyes megkönnyebbüléssel jöttél ki . . .

—Vagy úgy! — nevetett Floridorné. — Nem, édesem, nekem akkor nem fájt a fogam.

—Hát?

—Hát . . . hát ... — mondta az új aszszony könnyű pirulással, — én akkor szakítottam az első vőlegényemmel. És valami olyan helyet kerestem, ahol föltűnés nélkül kisírhatom magamat.

A fogadás.

Erre mifelénk, a külső Józsefvárosban, ritkák a grófok. Ha akad is egy-kettő, az éppen olyan szegény ember, mint mi. Igazi, gazdag, híres gróf nem mutatkozott erre felé az öreg Sóffy halála óta. Az öreg Sóffy a mi grófunk volt, a mi büszkeségünk, az egész kerületben a leggazdagabb, a legnagyobb úr, a legnépszerűbb ember. Ha az utcán végigment, mindenki köszönt neki, bár senki sem ismerte. A gróf sohasem állt szóba senkivel, a köszönést sem fogadta. És mégis meghalt! Meghalt nagyon furcsa és nevezetes körülmények között, amikről alig pár ember tudott. Ezek sem szerettek róla beszélni, de ma — annyi esztendő után! — a titkolózásnak már nincs sok értelme.

Emlékezik-e még valaki az öreg Sóffyra? Hosszú, szikár ember volt, egészen kopasz, keresztül-kasul borotvált. Szemében félelmesen villogott a monokli. Az arca szigorú volt, mint egy öregedő

keselyűé. Egészen egyedül élt patyolat-utcai földszintes házában, csukott kapu és lefüggönyözött ablakok mögött. Még az inasával sem beszélt. Az negyven évig szolgálta, tudta minden szokását, minden kívánságát. Új kívánságai nem voltak a grófnak.

Szinte hihetetlen, hogy a meglepetések és izgalmak, a valószínűtlenségek és véletlenek századában ma, még mindig vannak gép-emberek, akik előre meghatározott terv szerint, pontosan, eltérések és változások nélkül élik nap-nap után ugyanazt az életet. Akik mindennap ugyanazt cselekszik, akik nem tágítanak, nem alkusznek, hanem csökönyösen ragaszkodnak ahhoz a rettenetes valamihez, amit ők megszokásnak, kényelemnek vagy rendnek neveznek (ami alapjában ugyanaz) és aminek az igazi neve rabszolgaság. Ilyen rabszolga volt az öreg Sóffy is és ezen az alapon a legnagyobb zsarnok.

Reggel hét órakor kelt, negyednyolckor fürdött, negyedkilenckor reggelizett, háromnegyedikilenckor a kezébe vette az újságot és negyedtízkor letette. Akkor elolvasta a leveleit és nyomban felelt is rájuk. Mindennap kapott egypár levelet, egyet a jószágigazgatójától; a többiben kétségbeesett vagy ravasz emberek pénzt kértek tőle.

Mindenkinek küldött pénzt. De csak egyszer és csak tíz koronát. Minden nevet fölírt és neadj' isten, hogy kétszer is megkönyörült volna ugyan-

azon emberen. Tíz órától tizenegyig változatos és körmönfont patience-szal szórakozott. Akkor elment hazulról, hogy a leveleit postára adja és ebéd előtt egyet sétáljon. Pontban félegykor elfoglalta rendes asztalát a Letenyei bácsi korcsmájában, ahol a zenélő óra ugyanabban a pillanatban gyújtott rá a „Heil Dir im Siegeskranz“-ra. Volt-e a gróf megjelenése és a himnusz között némi összefüggés, azt ma már nem lehet megállapítani, de a törzsvendégek lelkében ez a kettő elválaszthatatlanul együtt élt. Huszonöt év alatt egyetlenegyszer sem volt arra eset, hogy akár a gróf, akár a himnusz egy pillanattal is késett volna.

Az ebéd, amelyet a gróf a törzsvendégek ajtatos figyelmének közepette fogyasztott el, huszonöt esztendő alatt egyetlenegy új fogással sem gyarapodott. Leves, marhahús főzelékkel, tészta, sajt, gyümölcs, egy pohár sör. A pincér kérdezősködés nélkül hozta és Letenyei bácsi, aki a fizetőpincéri intézményt nem ismerte, huszonöt év óta mindennap ugyanazt a számlát nyújtotta át a grófnak. Helyesebben nem nyújtott át semmit, csak mély meghajlással vette át mindig ugyanazt az összeget, amely huszonöt év alatt egyetlenegyszer sem volt több, de kevesebb sem, mint nyolcvan krajcár. A gróf szó nélkül jött és szó nélkül távozott, miközben a nemzenélő óra háromnegyedkettőt mutatott, a zenélő óra pedig a Marseillaisét játszotta.

Huszonöt év alatt egyetlenegyszer sem volt eset arra, hogy valaki a gróf asztalához mert volna telepedni. Még tévedésből sem. A Letenyei bácsi korcsmájába sohasem vetődött be idegen ember. Ott mindenkinek megvolt a maga helye. A grófi asztal pedig többszörösen szent volt, annyira szent, hogy még este sem foglalta el senki, pedig a gróf nem mozdult ki hazulról. Letenyei bácsi különben is meggyilkolt volna mindenkit, aki az asztalhoz közeledik.

Délutánjait a gróf részint alvással, részint azzal töltötte el, hogy a kaszinóban kibicelt. Sőt néha a kellemeset egyesítette a kellemetlennel, kibicelve aludt vagy alva kibicelt. Az öreg híres rossz kibic volt, ahová leült, ott nem nőtt fű. Nemzedékek dőltek ki, vagyonok úsztak el mellette, de soha nem mert neki szólni senki. Félelemmel vegyes tisztelettel néztek rá, mint a Halálra, aki ellen úgymint hiába minden. Aki mellé telepedett, az behunyta a szemét és imádkozni kezdett. Mint az, akinek az ágya mellé a Halál ül. Néha, amikor az öreg gróf elaludt, a játékosok összenéztek, letették a kártyát és lábujjhegyen más asztalhoz akartak menekülni. De ilyenkor az öreg rögtön kinyitotta a szemét és szigorúan nézett körül. A játékosok pedig szótlanul és ijedten foglalták el újra a régi helyüket és lesütötték a szemüket, mint a gyerekek, akiket rajtakaptak valami gonoszságon.

Mi adta neki ezt a rengeteg tekintélyt? Csak a gépélete. A pontossága, a kimértsége, a megrögzöttsége; az, hogy az életét meghatározott sorrendben élte le, tévedések, eltérések nélkül. Ez mindig imponál a könnyelműeknek, a nyugtalanoknak, imponál még az okosoknak is. A háta mögött egy kicsit megszólták ugyan, vén bolondnak is nevezték akárhányszor, de mindig bizonyos tisztelettel; mert alapjában mindenki mély értelmet, bölcs tartalmat, nagy jelentőséget vélt fölfedezni a bolondságnak ebben a szigorú rendszerében.

Valami kis értelme volt is ennek a rendszernek, ha más nem, hát az, hogy az öreg rettenetesen nagy kort ért el vele. A kaszinóban ráfogták, hogy sohasem is fog meghalni, mert a halál nem volt benne a rendes napi programjában, az pedig kizártnak látszott, hogy az öreg úr ezen a programon egy hajszálnyit is változtasson.

Egy szomorú téli estén az öreg úr a rendesnél is nagyobb sikerrel kibicelt. Három ifjú gróf dőlt ki mellőle, fejenkint százezer korona veszteséggel. Az öreg nagy csatákat látott már, de még az ő működésében is rekordot jelentett. És ezen az alapon megelégedetten, sőt csaknem büszkén, mindazonáltal köszönés nélkül távozott. A három szerencsétlen ifjú leplezetlen gyűlölettel nézett utána.

— Valamit mégis csak kellene már csinálni ezzel az emberrel, — mondotta az egyik.

A másik vállat vont. A tehetetlenség, a lemondás kétségbeesése zokogott e vállvonásban.

A harmadik kapott az ötleten és kijelentette:

— Ezért a mai délutánért megfizetek neki. Egy kicsit megtáncoltatom . . .

Megtáncoltatni az öreg Sóffyt? Ez kissé fantasztikusan hangozott. Kevésbé valószínűnek látszott, hogy az öreg — bármily okból — tánclépésekre vemedjék. Ennélfogva a két ifjú gróf kétkedőn nézett a harmadikra. A harmadik ellenben hirtelen dühbe gurult és odavágta nekik:

— Hát fogadjunk ezer koronába, hogy olyat teszek, amitől az öreg megpukkad mérgében . . .

— Nem szabad az öreget megsérteni, — vélte az egyik.

Nem is sértem meg. Ha én leülök az asztalához, ezen nem lehet neki megsértődnie, ő is leül a mi asztalunkhoz . . . Holnap délben vele fogok ebédelni.

Tudod-e, hogy halandó ember még nem ebédelt az öreggel?

Tudom hát. Éppen azért lesz dühös. De nem fog egy szót sem szólani.

Oda sem engednek az asztalához. Abban a korcsmában úgy őrzik az asztalát, mint a kincsek kincsét.

— Ha én egyszer azt mondom, hogy odaülök,

hát akkor oda is ülök. Különben kár minden szóért. Áll az ezer korona, igen vagy nem?

— Áll.

És a három ifjú gróf másnap délben, negyed-egykor megjelent Letenyei bácsi korcsmájában és helyet akart foglalni a gróf asztalánál. Egy pillanattig megdermedve nézett rájuk mindenki. De azután a fölháborodás moraja zúgott végig a vendégeken és Letenyei bácsi a haragtól kipirult arccal förmedt rájuk:

—Kérem, tilos! Ez a hely a grófé . . .

—Tudjuk, nagyon jól tudjuk, — mondotta a fogadó ifjú előkelően. — Éppen azért ülünk ide. Mi a gróf úr vendégei vagyunk . . . ebédre hitt minket . . .

Ezzel a három ifjú átnyújtotta a névjegyét a megzavarodott Letenyei bácsinak. Letenyei bácsival szédült a világ . . . gróf, gróf, gróf, három nagy név, dicső név tündökölt a három névjegyben, törökverő, németverő, tiszteletet és engedelmességet parancsoló nevek. A Letenyei bácsi arca fölragyogott . . . micsoda kitüntetés. És mély hódolattal hozott székeket a három fiatal hősnek. A vendégek is nyomban tudomást vettek az új fordulatról és áhíttattal szemlélték az öreg gróf fiatal vendégeit.

Ekkor kinyílt a korcsma ajtaja és belépett az öreg Sóffy. A zenélő-óra szabályszerűen rágyúj-

tott a „Heil Dir im Siegeskranz“-ra. A vendégek az ajtóra néztek. Ott állt az öreg gróf mereven, mozdatlanul és üvegesedő szemmel bámult az ő régi asztalára. Aztán egyszerre elvágódott. Mire a vendégek odarohantak, meghalt. A guta egyszersmindenkorra végérvényesen megütötte.

A három ifjú gróf sárga arccal nézett egymásra, ők hárman nagyon jól tudták, hogy miért halt meg az öreg? Egy kicsit gyilkosok voltak mind a hárman, elsősorban az az elszánt fiú, aki ezt a kis tréfát nyélbeütötte. De azért megőrizték a hidegvérüket. Intézkedni kezdtek a gróf körül, amihez nekik volt itt a legtöbb joguk, lévén ők is grófok. A vendégek tiszteletteljesen hallgatták, ahogy parancsoltak: telefonozni kell a mentőkért . . . telefonozni kell a kaszinóba, hogy a fekete zászlót ki tűzzék . . . valakit el kell küldeni az öreg inasáért ... a többit majd elvégzik ők, három grófok.

Ezzel már mentek is. Nem igen mertek az öregre nézni, féltek az arcától, a monoklijától, amely darabokra törve hevert mellette. Elbúcsúztak az öreg Letenyeitől ... az ebédet majd megeszik máskor, legközelebb. Letenyei bácsi sűrű hajlongások között kísérté ki őket, az egész korcsmában senki sem gondolt arra, hogy a három ifjú grófot tegye felelőssé az öreg gróf haláláért.

A három ifjú gróf egyideig némán ballagott egymás mellett.

— No hát, ez rosszul sikerült, — mondotta végül az egyik.

A másik megint csak vállat vont. A harmadik sem felelt, csak köhögött. De mivel érezte, hogy valamit mondania kell, azt mondotta:

— Hát igen . . . elég rosszul sikerült.

Majd némi megkönnyebbüléssel tette hozzá:

— A fogadást azonban megnyertem . . . Kapok tőletek ezer koronát!

Szabadjegyek.

Édes Irénkém!

Köszönöm, köszönöm, az uram is nagyon szépen köszöni, neki is nagyon jól esett a gratulációd. Képzelheted, hogy boldogok vagyunk, száz előadás az már valami, nemcsak pénz, hanem dicsőség is, szegény Pistára pedig ráfér mindakettő. Egészen más ember lett a „Tolvajhercegnő“ premierje óta, egy fejjel megnőtt, mindennap megborotválkozik, madarat lehetne fogatni vele, ha egyáltalában volnának még madarak Pesten másutt, mint a tavalyi női kalapokon. Most egyszerre öt darabot ír a fővárosi és külföldi színpadok számára és erősen hiszi, hogy mire az ötödikkal is elkészül, a „Tolvajhercegnő“ még mindig műsoron lesz.

Az igaz, hogy régen volt darabnak akkora hatása, mint ennek. Nem akarok henecegni, mint az Ünnepelet író felesége, de az egész városban másról

se beszélnek, csak a Tolvajhercegnőről. És ne hidd, hogy csak az intelligens közönségnek tetszik, a nép egyszerű gyermekei is rajongnak érte. Ez a darab divatot csinált, ha véletlenül Parisban került volna színre, ma már te is, meg én is Tolvajhercegnő-kalapotkban járnánk. Az uram egyre-másra kapja a szerelmes leveleket és — ne vess ki! — én örülök legjobban ezeknek a leveleknek. Arcképeket kérnek tőle, emléksorokat kérnek tőle és akik még ennél is szemtelenebbek, szabadjegyeket kérnek. Pista természetesen előzékeny, mint minden nagy író és egész nap arcképeket küld szét, emléksorokat gyárt és szabadjegyeket utalványoz. (Hogy a szerelmes leveleket hogyan intézi el, azt nem tudom.)

Minderre nem vagyok túlságosan büszke, de hazudnám, ha azt mondanám, hogy nem esik jól. Kérlek, már az én arcképem is megjelent az újságokban — talán láttad is — sőt a két gyereké is, mint az Ünnepelet író családi körben. Sőt egyszer csak én jelentem meg, egészen egyedül, mint családi kör az uram és a gyerekek nélkül. Mondanom sem kell, hogy a tekintélyünk ezzel jelentékenyen emelkedett. A háziurunk például, aki négy év óta halogatja azt az új kádat, amelyet már öt év előtt be kellett volna állítani a fürdőszobánkba, tegnap közölte az urammal, hogy a Tolvajhercegnő óriási sikerére való tekintettel, a kád el van intézve. Ismerőseink bizonyos tisztelettel beszélnek velem, az ut-

cán pedig a legismeretlenebb idegenek is úgy néznek rám, mintha le akarnának borulni az ünnepelt író múzsája előtt.

De azért ne irigyelj, édes Irénkém. Ennek a rengeteg dicsőségnek is vannak sötét pontjai és a legsötétebbek egyike a szabadjegy-kérdés. Fogalmad sincs arról, hogy hányan, miféle emberek, miféle jogcímen és jogcím nélkül zaklatják szabadjegyért az uramat. Engem már az is bosszant, hogy egyáltalában akadnak emberek, akik ingyen nézik végig az uram színdarabját. Tudod, hogy takarékos aszszony vagyok és megbecsülöm a pénzt, hiszen ti mindig kis uzsorásnak csúfoltok. Haragszom is az uramra azért, mert két kézzel osztogatja a szabadjegyeket, olyanoknak is, akiknek sokkal több pénzük van, mint nekünk és akik az ő nagylelkűsége nélkül előbb-utóbb ráfanyalodnának arra, hogy pénzzel váltsák meg a jegyüket. Nem is akarok arra gondolni, hogy apránként így mennyit ajándékozunk el, de hát ismered az uramat, ha egy kicsit jól megy a sora, nem lehet vele bírni. Egészen ismeretlen emberek jelentkeznek nála, már boldogította az egész házat, a mészáros, a gyümölcsös-kofát, akit akarsz. Még a szomszéd házból is ... de nem, már ezt részletesen el kell mondanom.

Tehát a szomszéd házban lakik a háziorvosunk és egy szép napon, lehetett úgy a tizenharmadik előadás körül, — megbocsáss, de én már csak a

Tolvajhercegnő kalendáriuma szerint tudom a dátumokat, — beállít hozzánk a doktor szobalánya.

— Mi az Erzsi? Mi baj Erzsi? — kérdeztem tőle. — Mit akar Erzsi?

De Erzsi titokzatosan mosolyog és azt mondja:

— Keziccsókolom, a nagyságos úrral szeretnék beszélni.

— Mit akar a nagyságon úr Erzsi? — kérdezem megint.

Erzsi, látván, hogy itt színt kell vallani, fülíg pirul, dadogni kezd és nagynehezen kiböki, hogy neki bizony, keziccsókolom, két szabadjegy kellene, mert szeretné megnézni a nagyságos úr színdarabját, akiről annyi gyönyörűt hallott.

— Két szabadjegy, Erzsi? — mondom megint.
— Egy nem lesz elég?

— Nem lesz elég keziccsókolom, — mondja Erzsi, — ha már tetszik adni, kettőt tessék adni, mert hogy az ismerősömmel megyek.

Képzelheted, mennyire bosszantott ez a szemtelenség. De nem szóltam Erzsinek, hanem amúgy mérgesen bementem az uramhoz és fölháborodásom egész hevével beadtam neki Erzsit. Az uram — előre kitaláltad ugy-e? — elkezdett nevetni, engem csacsinak nevezett. Erzsinek pedig adott két jegyet, amit Erzsi hálás keziccsókolommal nyugtázott.

Erzsi és az ismerőse úgy látszik pompásan

mulattak a Tolvajhercegnőnél, mert egy hét múlva Erzsi újra beállított hozzánk.

— Mi az Erzsi? Mi baj Erzsi? — kérdezem megint. — Mit akar Erzsi?

— Keziccsókolom, — mondja Erzsi immár nekibátorodva, — nagyon szépen kérem a nagyságos asszonyt, megint két jegy kellene a színházba.

— Hiszen már látta a darabot?

— Mindegy, keziccsókolom, megnézném én százszor is az ismerősömmel.

Erzsi tehát megint kapott két jegyet és azontúl minden héten kijárt neki a két jegy. Én már nem is ellenkeztem, belenyugodtam abba, hogy ennek így kell lennie, de a lelkem mélyén kétségbe voltam esve.

Úgy a harmincötödik előadás felé, az uramnak valami dolga akadt katonáéknál. El kellett mennie a hadkiegészítő-parancsnoksághoz, vagy hova, onnan elküldték a katonai ügyosztályba, vagy hova, onnan pedig valami harmadik helyre, ahonnan ismét tovább kellett volna mennie, ha egy őrmester meg nem könyörül rajta és rövidesen el nem intézi a dolgát. Az uram, aki minden szívességért hálás, tíz koronát nyomott az őrmester markába. Az őrmester megköszönte a tíz koronát, de ... de ... némi habozás után, szemérmesen és szendén kikottyantotta, hogy volna még egy szerény kérése: két jegy a Tolvajhercegnőhöz.

—Két jegy? — kérdezte az uram.

—Nekem és a babámnak, — magyarázta az őrmester.

Természetesen rögtön megkapta a két jegyet a boldog Pistától, aki ráadásul még büszke is volt arra, hogy a hadsereg is érdeklődik az ő darabja iránt.

A Tolvajhercegnő, úgylátszik az őrmester tetszését is megnyerte, mert a következő héten beállított hozzánk valami infanterista egy levéllel, amelyben az őrmester úr újabb két jegyért esedezik. A magam részéről hajlandó voltam ezt is szemtelenségnek minősíteni, de Pista — hiszen ismered — megint csak nevetett és elküldte a két jegyet. Ilyenformán két állandó szabadjegy-bérlőnk volt, az egyik oldalon Erzsi és az ismerőse, a másikon az őrmester és a babája, ráadásul mindakettő szombaton, kitűnő színházi napon, amikor a színház igazgatósága nem szívesen ad ki szabadjegyeket. Mondhatom neked, hogy ez a négy jegy borzasztóan megkeserítette az életemet, mert sehogyan sem tudtam kitalálni, hogy mi közöm nekem a doktor szobalányához és a császár őrmesteréhez és hogyan függ össze ez a kettő az uram szabadjegyeivel? Panaszkodtam is Pistának; megmondtam neki, hogy máielég volt, szüntesse be a dolgot, ő meg is ígérte, de a végén mégis csak ellágyult és csak úgy adta nekik a jegyeket, mint azelőtt. Titokban talán büszke is

volt arra, hogy ezek már tizedszer nézik végig a darabját.

Beláttam, hogy itt nekem kell cselekednem. És nagy elhatározás ébredt bennem.

A legközelebbi szombaton, amikor az infanterista megjelent a levéllel, azt üzentem az őrmesternek, hogy személyesen jöjjön el délután öt órakor. És amikor a doktorék Erzsije átjött, neki is megmondtam, hogy délután öt órakor jöjjön vissza. A többit sejteted: délután öt órakor bemutattam az őrmestert Erzsinek. Egyszerűsítettem a dolgot és azóta az uram Erzsinek és az őrmesternek két jegyet utalványoz négy helyett. Azt hiszem, maga Salamon király sem tudta volna ezt a problémát bölcsebben megoldani. Igaz?

Számtalanszor ölel és csókol igaz barátnőd

Jolán.

TARTALOM.

	Oldal
Scherzo	3
A síremlék	11
Történet egy ördögről.....	21
Trude	33
A maki művészt.....	41
A Róza	49
Berlitz-School	59
A prágai gyáros	69
A hóember	79
Lóri	88
Edna	99
A blúzkirály.....	109
A bolygó bokréta.....	117
A zsebtolvaj.....	125
Négyszáz korona	134
A kis angol a mellényzsebben	141
Az Ígérvények	148
Boy	154
Szivar-legenda	161
Floridor	167
A fogadás.....	175
Szabadjegyek	184